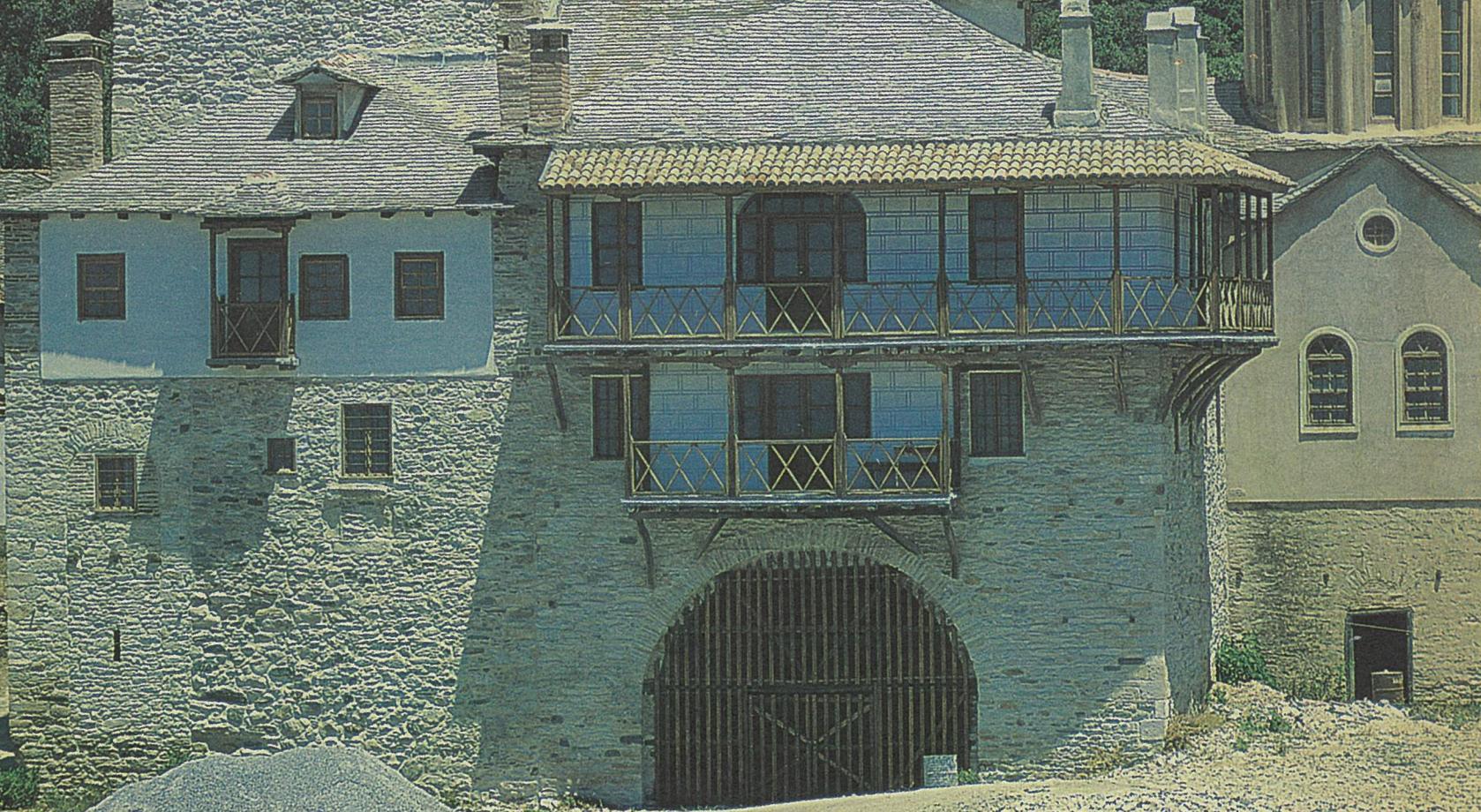

Πανσέληνος

Τεύχος 230 • 1 Φεβρουαρίου 2004

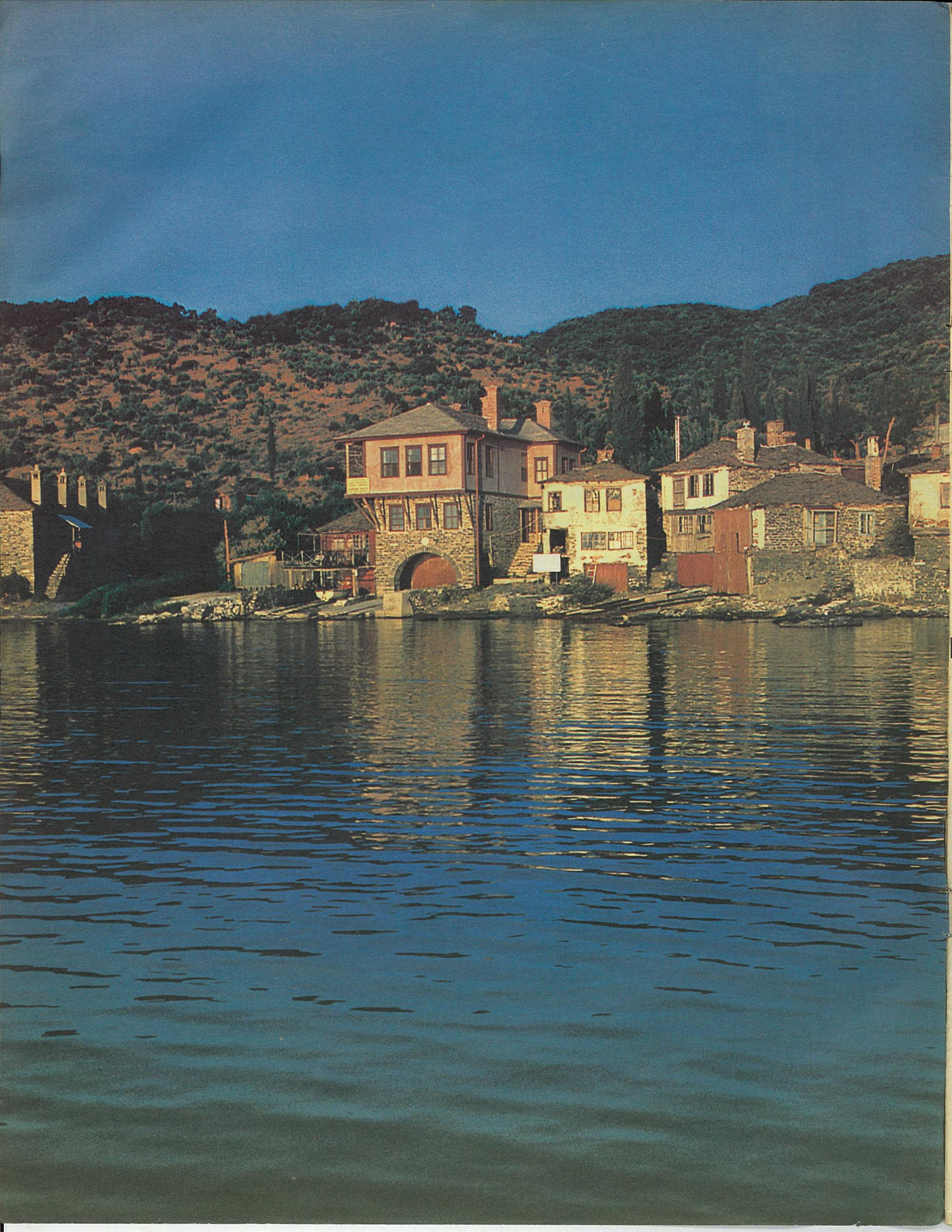
ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΧΟΡΓΙΑ ΤΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Οδοπορικό στο Άγιον Όρος

ΜΕΡΟΣ 2ο

Διευθυντής: Γιώργος Σκαμπαρδώνης
Αρχισυντάκτης: Θανάσης Γωγάδης
Art Director: Θανάσης Γεωργίου

Συντακτική ομάδα:
Στέλιος Κούκος
Κυριακή Τσολάκη

Σχεδιαστήριο
Χριστίνα Δοϊσίνη
Γιώργος Βεργουλιάδης

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:
Όλγα Κουμουσίδη

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ - FILMS:
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Εβδομαδιαία έκδοση της εφημερίδας

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ

Εκδότης
Παναγιώτης Γ. Αντωνόπουλος

Διευθυντής
Λουκάς Γ. Κατσώνης

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ:

Μοναστηρίου 85, 546 27, Θεσσαλονίκη
Τηλεφωνικό κέντρο: 2310/ 560 000 - 595 500

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

Σύνταξη: fax 2310/ 534 854
Εμπορική Διεύθυνση:
fax 2310/ 534 820 - 534 822

ΓΡΑΦΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ:

Βησσαρίωνος 7, 106 72, Αθήνα
Τηλέφωνο: 210/ 3641 941 - 3641 966,
Fax: 210/ 3641 822

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ολικής, μερικής ή περιληπτικής, η κατά παράφραση ή διασκευή απόδοσης του περιεχομένου του ειδικού ενθέτου με οποιοδήποτε τρόπο, μπχανικό, πλεκτρονικό, φωτοτυπικό, πνογραφήσεως ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Νόμοι 238/1970, 4301/1979, Ν. 100/1975, Ν.Δ. 3565/1956 και 4254/1962 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου.

Χάρης Καστανίδης 06

"Το Άγιον Όρος θα κατέρρεε με την κατάργηση του άβατου"

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

10 Οι Ιερές Μονές του Αγίου Όρους

30 Ένα... τέλειο σκηνικό ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

MIA SYNANTHESI... **32**

34 Εικαστική ματιά στα κτίσματα του Αγίου Όρους **36**

38 Θεσσαλονίκη - Άγιον Όρος - Θεσσαλονίκη λογοτεχνία

Οριοθετώντας ένα πλαίσιο ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

editorial

ΓΙΩΡΓΟΣ
ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ

Πολλοί νομίζουν πως οι μοναχοί, οι γέροντες που ζούνε στον Άθωνα, είναι σκυθρωποί ζηλωτές που βλέπουν τα πράγματα μονοδιάστατα και βλοσυρά - αυτό, βέβαια, δεν είναι καθόλου αλήθεια, απεναντίας: η χιουμοριστική και η ειρωνική, ακόμα και η αυτοσαρκαστική όραση και διάθεση είναι πιο συνηθισμένες στη συμπεριφορά των γερόντων, που στη μοναξιά τους μπορούν και τα βλέπουν όλα αναποδογυρισμένα, οικεία, παιχνιδιάρικα, ώστε να αντέχουν τον εαυτό τους και τα πράγματα μέσα σε μιαν άλλη αποδοχή.

Θυμάμαι, όταν πρωτοβγήκαν τα κινητά τηλέφωνα πήγε η Panafon κι έστησε μια ψηλή κεραία μέσα στο Άγιον Όρος, δίπλα στις Καρυές. Οι καλόγεροι επικάλυψαν έτσι την κεραία αυτή ώστε να φαίνεται σαν καμπαναριό και την ονόμασαν:

H Panafon-ήτρια.

Γενικώς οι ναοί και τα καμπαναριά δίνουν πολλές εμπνεύσεις για την ειρωνική αντιμετώπιση της πραγματικότητας - ας πούμε έναν χοντρό, στο Όρος, μερικοί καλόγεροι μπορεί να τον πούνε «ταυροειδή μετά τρούλου».

(Ιδίως αν διαθέτει σφαιρική φαλάκρα. Να είναι ως τουρλωτός τρούλος).

Τους αγριόχοιρους, για παράδειγμα, επειδή κυκλοφορούν μέσα στα πουρνάρια και συχνά, το καλοκαίρι με τις ζέστες, βουτούνε στη θάλασσα, τους λένε «πουρναρόψαρα» - ίσως και γιατί, ενίστε, σε δύσκολες στιγμές, το κρέας πρέπει να βαφτίζεται ψάρι και ο ιχθύς όσπριο, κατά περίσταση κι ανάλογα με την πείνα.

Μπορεί και το εξωφρενικό, αναρχικό χιούμορ του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη να οφείλεται στις συχνότατες επισκέψεις του στο Όρος, όπου, καθώς θρυλείται, μια φορά, σε μια μονή, μιλούσε διαρκώς επί τριάντα έξι ώρες. Στην παρατήρηση μάλιστα κάποιου κοσμικού, που ήταν παρών και είπε «Κύριε Πεντζίκη, είμαι εδώ έξι ώρες και σας παρακαλούθω, και δεν βλέπω σ' αυτά που λέτε να υπάρχει κάποια λογική σύνδεση», ο Πεντζίκης απάντησε:

«Οι συνδέσεις των νοημάτων μου μεταξύ τους αρχίζουν μόλις κλείσω είκοσι τέσσερις ώρες διαρκούς ομιλίας».

Μια άλλη φορά, που επισκέφθηκε ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης το Όρος, μπήκε στο μοναστήρι, όπου τον περίμεναν, γελώντας. Ο ηγούμενος που τον υποδέχθηκε, προσβλήθηκε κάπως και του λέει «Κύριε Πεντζίκη, δεν είναι κάπως απρεπές να εισέρχεσθε στη μονή γελώντας;»

Κι ο Πεντζίκης απάντησε:

«Πώς να μη γελώ, αφού ο γέροντας που με υποδέχθηκε στον αρσανά λέγεται Γελάσιος».

Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος

"Ούτως, εδώ υφίσταται μια αναγέννηση"

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΚΟΣ

Ενας από τους οδοιπόρους του Αγίου Όρους ήταν και ο μέγας βυζαντινολόγος σερ Στίβεν Ράνσιμαν. Το 2000, στα 97 του χρόνια, βρέθηκε ξανά στον Άθωνα, κι εκεί, στην ιερά μονή Βατοπεδίου, έδωσε την τελευταία του συνέντευξη δυο αξιόλογο περιοδικό "Πεμπτουσία" (τεύχος 40, Δεκ. 2000 - Μάρτ. 2001) και στον διευθυντή του Κώστα Αγγελίδη. Σχετικά με το Άγιον Όρος είπε: "Το 1952 έκανα την πρώτη μου επίσκεψη στο Όρος, η οποία ήταν πολύ σύντομη. Ακολούθησε μια δεύτερη, στην ίδια δεκαετία, όμως στενοχωριόμουνα, επειδή όλα φαινόντουσαν σε μία κατάσταση παρακμής. Αργότερα, ήταν θαυμάσιο που ξαναήλθα εδώ βλέποντας την ζωντανή αναγέννηση: είναι πλέον για μένα μεγάλη χαρά και ικανοποίηση να είμαι εδώ, διότι το γεγονός αυτό υποκαθιστά την εμπιστοσύνη στην θεοφιλή ανθρώπινη φύση". Αυτή τη "ζωντανή αναγέννηση" έπρεπε να υπηρετήσει με την ίδρυσή του από την ποιλεία το 1981 και το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς. Πραγματικά επρόκειτο για κάτι το εντελώς μοναδικό, γιατί τα μοναστήρια δεν έπρεπε να αναστηλωθούν και να συντηρηθούν απλά ως διατηρητέα κτίρια, αφού έπρεπε να στεγάσουν ακριβώς αυτή την άνθηση του μοναχισμού, το οποίο αποτελούσε ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Πλέον στο Άγιον Όρος θα έβρισκαν το λιμάνι, την "ουτοπία", τον δικό τους τόπο και κόσμο, με τον αγιορείτικο τρόπο ζωής, πολλοί άνθρωποι και ιδιαίτερα νέοι μιας πολύ ανήσυχης εποχής με τις διάφορες νεανικές επαναστάσεις: φοιτητικές εξεγέρσεις σε διάφορες χώρες, ψυχρός πόλεμος, πόλεμος στο Βιετνάμ, αντιπολεμικά κινήματα, χίπις-παιδιά των λουσιουδιών, γενικός αντικομφορμισμός κτλ. Στην Ελλάδα έχουμε τις εξεγέρσεις εναντίον της Χούντας στα πανεπιστήμια, την προδοσία της Κύπρου και την πτώση των στρατιωτικών, τη μεταπολίτευση... Μέσα όμως σ' αυτό το κλίμα μεγάλωσε η πείνα και η δίψα της "θεοφιλούς ανθρώπινης φύσης", κι έτσι το Άγιον Όρος έγινε καταφύγιο παραμυθίας.

Στο σημερινό, δεύτερο μέρος του "Οδοιπορικού" μας στο Άγιον Όρος και του αφιερώματός μας στο πολύ σημαντικό έργο του Κέντρου Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς, μπορείτε να διαβάσετε μια συνέντευξη με τον αρμόδιο υπουργό Μακεδονίας-Θράκης Χάρη Καστανίδη, το υπουργείο του οποίου εποπτεύει το ΚΕΔΑΚ, και στη συνέχεια μπορείτε να "οδοιπορήσετε" από μοναστήρι σε μοναστήρι και να έρθετε σε επαφή με την ιστορία του. Από τα παράλληλα κείμενα μπορείτε να μάθετε περισσότερα για το ΚΕΔΑΚ, το έργο του και την ιδιαιτερότητα της αγιορείτικης αρχιτεκτονικής, ενώ από Αγιορείτη μοναχό θα πλησιάσετε τον κόσμο και τα βιώματα των Αθωνιτών. Στα ξεχωριστά θέματα που ακολουθούν μπορείτε να διαβάσετε για τα ταπεινά κτίσματα του Όρους, ρίχνοντάς τους και μια εικαστική ματιά. Ανάλογο ενδιαφέρον έχουν και οι "εξω-εργασιακές" εκφράσεις των στελεχών του ΚΕΔΑΚ, οι οποίοι πλάι στο επιστημονικό τους έργο παρουσιάζουν και ένα άλλο, καθηλιτεχνικό - εν προκειμένω τη φωτογραφία, τα εικαστικά, τη λογοτεχνία. Και βέβαια αυτές οι εκφράσεις τους είναι πάντα συνυφασμένες με την αγιορείτικη ζωή, τον τόπο και την τέχνη του, δοσμένες σε σύγχρονες πάντοτε φόρμες.

Να κλείσουμε όμως το εισαγωγικό μας σημείωμα με λόγια του σερ Στίβεν Ράνσιμαν από την ίδια ενδιαφέρουσα συνέντευξη που προαναφέραμε: "Οπωσδήποτε η 'αναγέννηση' αυτού του ιερού χώρου δικαιώνει τις ελπίδες πολλών από εμάς. Εδώ, νιώθει κανείς τι πραγματικά σήμαινε η Ορθοδοξία για τους βυζαντινούς ηγεμόνες και τον λαό της. Ούτως, εδώ υφίσταται μια αναγέννηση".

Το αφιέρωμα στο ΚΕΔΑΚ πραγματοποιείται με την ευγενική χορηγία του υπουργείου Μακεδονίας - Θράκης.

Οι φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του ΚΕΔΑΚ σε επιμέλεια του Σωτήρη Αθανασίδην

Το Άγιον Όρος δεν είναι μια μεγάλη ψυχρή κληρονομιά για την Ελλάδα και τον λοιπό κόσμο, αφού οι μοναχοί του συνέχιζουν και σήμερα να πορεύονται πάνω στα ίδια ακνάρια των μεγάλων Αγιορειτών πατέρων, επόμενοι στις διδαχές και τα βιώματά τους. Μέσα στο γνωστό βυζαντινό αρχιτεκτονικό περιβάλλον, που εν πολιθαίσι διαμορφώθηκε από τις συνδρομές των αυτοκρατόρων και άλιθων αξιωματούχων, οι γέοι μοναχοί ζουν παράλληλα το σήμερα και το χθες. Αυτή τη σημερινή αναγέννηση των μονών του Άθωνα ήλθε και πάλι να

συνδράμει η πολιτεία, η οποία ίδρυσε το 1981 το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς, το οποίο με έδρα τη Θεσσαλονίκη λειτουργεί «ως αποκλειστικός φορέας του Ελληνικού Κράτους, αρμόδιος για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας και ανάδειξης του μνημειακού, κειμηλιακού και φυσικού πλούτου των Αγιορείτικων καθιδρυμάτων».

Ο εκάστοτε υπουργός Μακεδονίας-Θράκης είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος για το Κέντρο. Σήμερα, του υπουργείου προΐσταται

ο υπουργός Χάρης Καστανίδης, ένας ιδιαίτερα δραστήριος και ενημερωμένος για πάρα πολλά θέματα πολιτικός, ο οποίος πέρασε από διάφορες κυβερνητικές θέσεις.

Μέσα από τη συνέντευξη που μας παραχώρησε διακίνεται η ιδιαίτερη γνώση του για το σύνθετο πλέγμα των αγιορείτικων θεμάτων, όπως και η ευρύτερη αντίληψή του για τα στοιχεία που τα συνθέτουν. Διά στόματος του υπουργού επιβεβαιώνεται ότι η πολιτεία στέκεται πάντα στο πλευρό των Αγιορειτών πατέρων και της Ιεράς Κοινότητας.

«ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΌΡΟΣ ΘΑ ΚΑΤΕΡΡΕΕ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΒΑΤΟΥ»

Χάρης Καστανίδης

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΚΟΣ

Αναφέραμε στο πρώτο τεύχος του αφιερώματός μας στο ΚΕΔΑΚ ότι το Κέντρο κοσμεί το υπουργείο σας. Έτσι έχουν τα πράγματα ή πέσαμε έξω;

Όπως γνωρίζετε, το ΚΕΔΑΚ συστήθηκε εξαρχής ως ο ειδικός αποκεντρωμένος φορέας για την αγιορείτικη κληρονομιά και περπάτησης βήμα βήμα το δικό του οδοιπορικό στον Άθωνα, δίνοντας καθημερινά εξετάσεις στους Αγιορείτες πατέρες, στον επιστημονικό κόσμο αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία μας, που αγαπά το Άγιον Όρος και νοιάζεται πραγματικά γ' αυτό.

Εκτός λοιπόν από τους ίδιους τους Αγιορείτες, οι προσκυνητές, οι επισκέπτες -απλοί πολίτες και επιστήμονες- ήταν αυτά τα χρόνια έχουν μιλήσει με τα καλύτερα λόγια για την αναστροφή τής μέχρι το 1981 εικόνας εγκατάλειψης.

Είναι εικόνα ξαναζωντανέματος των αγιορείτικων μνημείων, με εκατοντάδες αποκαταστάσεις, αναστηλώσεις και άλλες τεχνικές επεμβάσεις, με νέες υποδομές, ακόμη και με νέα κτήρια που υποβοήθουν τους Αγιορείτες. Αποδεικύουν τη μεγάλη πολιτισμική προσφορά και επιτυχία του διοικητικού συμβουλίου του ΚΕΔΑΚ, που διαχειρίστηκε με μεθοδικότητα και συναίσθηση ευθύνης προγράμματα και κονδύλια, τα οποία διέθεσε η πολιτεία μέσω του υπουργείου και όχι μόνο.

Πράγματι, λοιπόν, το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς αποτελεί πολιτισμική προμετωπίδα για το υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης, λόγω του ρόλου και του σημαντικού έργου που

έχει επιτελέσει στο αγιώνυμο όρος. Πολύ σωστά λοιπόν γράψατε ότι το ΚΕΔΑΚ κοσμεί το υπουργείο μας.

Τι σημαίνει για τον εκάστοτε υπουργό Μακεδονίας-Θράκης η εποπτεία της υπηρεσίας που χειρίζεται σημαντικά θέματα που αφορούν το Άγιον Όρος;

Πρώτα απ' όλα σε επίπεδο πολιτικής εποπτείας σημαίνει ενδιαφέρον, μέριμνα και ευθύνη της ηγεσίας για την εύρυθμη λειτουργία του Νομικού Προσώπου, στο πλαίσιο του ιδρυτικού του Νόμου και της γενικότερης πολιτικής της κυβέρνησης, που είναι η στήριξη και υποβοήθηση του Αγίου Όρους - Άθω και των Αγιορειτών. Όπως γνωρίζετε, το Άγιον Όρος διέπεται από ένα ιδιαίτερο καθεστώς λειτουργίας που όμως ξεχωρίζει πολλαπλά. Από την γέννημα θρέμμα της διαδρομής του τόπου μας, γεμάτης πλούτο. Πλούτο χειροποιαστό, το περιβάλλον του, τα κειμήλιά του, τα μνημεία του, αυτά που μεριμνά, συντηρεί και αποκαθιστά το ΚΕΔΑΚ. Από την άλλη πλούτο «άπιαστο», δηλαδή η πνευματικότητα, η υπερβατικότητα, ο αγιορείτικος μοναχισμός, αυτός ο ιδιαίτερος άλλος δρόμος ζωής της ορθόδοξης παράδοσης. Όλα αυτά συνυπάρχουν σε μια σύζευξη ησυχαστικής παράδοσης και ασκητικής ζωντάνιας.

Η δική μας πολιτιστική πολιτική, επομένως, κινείται σ' αυτό το πλαίσιο, διακρίνεται από τα χαρακτηριστικά της αρωγής, της πολιτισμικής ανάδειξης της αγιορείτικης κληρονομιάς, της διεύρυνσης του επιστημονικού ρόλου, λαμβάνοντας

υπόψη τις ανάγκες των μοναχών, των μνημείων και της διαφύλαξης της κληρονομιάς.

Είναι λοιπόν σημαντικό πολιτικά να προϊστασαι ενός τέτοιου Κέντρου, που χειρίζεται τον μνημειακό πλούτο του Αγίου Όρους με ευαισθησία απέναντι στην πολιτισμική κληρονομιά και ευαισθησία, απέναντι στους ασκητές και τους μοναχούς, που συνεχίζουν μια μεγάλη πνευματική παράδοση.

Πόσο ευχαριστημένος είστε από το έργο που επιτελείται στον Άθωνα;

Ο κάθε υπουργός Μακεδονίας - Θράκης δεν θα μπορούσε παρά να είναι περήφανος για την αποκεντρωμένη λειτουργία ενός ΝΠΔ που προγραμματίζει, συντονίζει, εποπτεύει, χρηματοδοτεί τα πάσης φύσεως έργα στο Άγιον Όρος.

Πρέπει να εξάρω το ρόλο του διοικητικού συμβουλίου του και να δώσω έμφαση στη σοφή σύνθεσή του. Δηλαδή, την εκπροσώπηση της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου με τον εκάστοτε γενικό γραμματέα, τον διοικητή του Αγίου Όρους, που υπάγεται στο υπουργείο των Εξωτερικών και εποπτεύει όπως γνωρίζετε την τήρηση του καταστατικού χάρτη στο Άγιον Όρος, δύο εκπροσώπους της Ιεράς Κοινότητας που μεταφέρουν τις αποψεις των Αγιορειτών, δύο εφόρους Βυζαντινών Αρχαιοτήτων που προέρχονται από το υπουργείο Πολιτισμού, τους καθηγητές της Πολυτεχνικής, της Φιλοσοφικής, της Θεολογικής Σχολής, και έναν εκπρόσωπο του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος. Θεωρώ ότι αυτή η σύνθεση,

που φωτίζει τα θέματα από διαφορικές σκοπούς, δοκιμάστηκε στον χρόνο και πέτυχε.

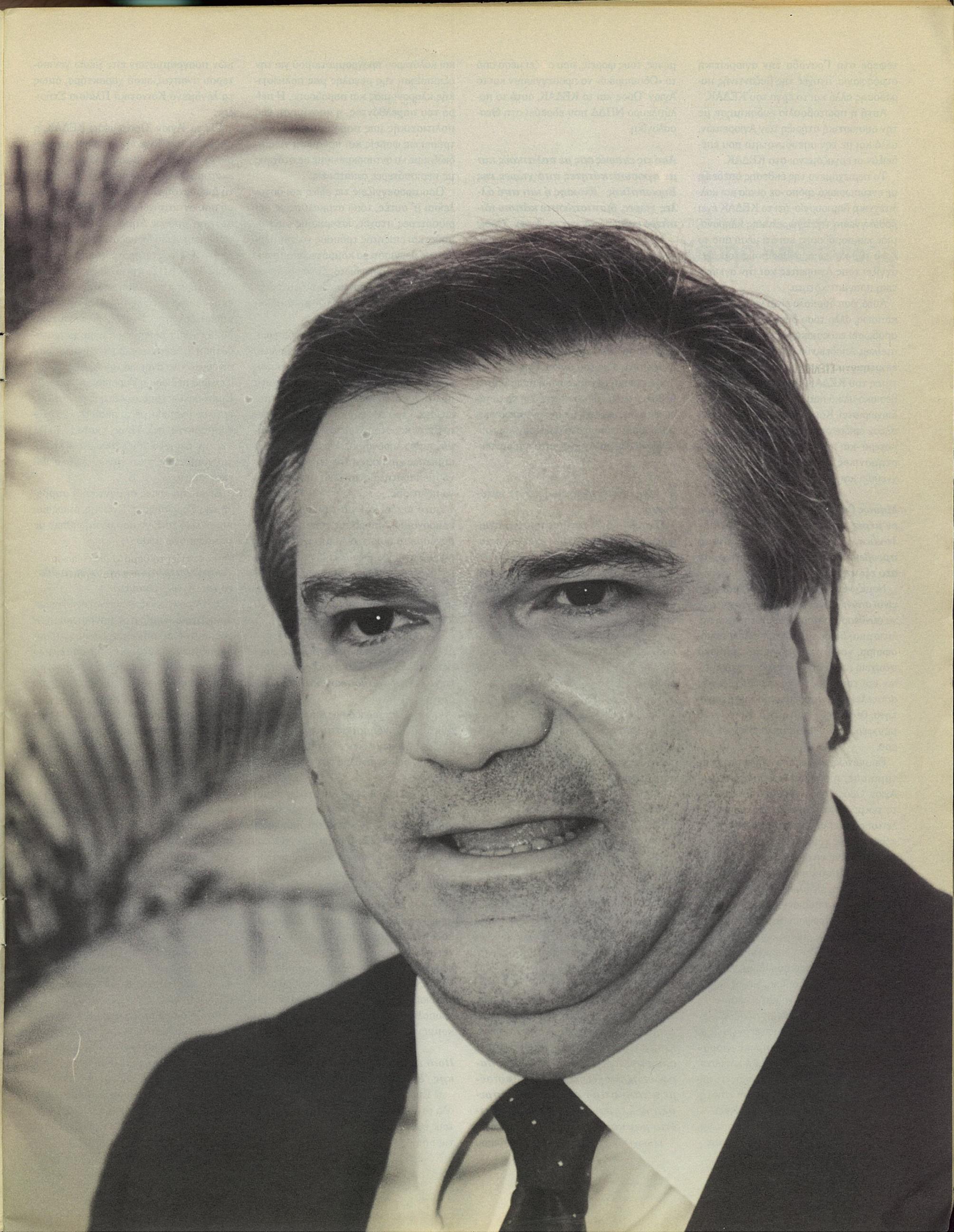
Πραγματοποιείται αυτόν τον καιρό στη Γρανάδα από το ΚΕΔΑΚ μια πάρα πολύ σημαντική έκθεση για το Άγιον Όρος και το αναστηλωπικό έργο της υπηρεσίας. Η εκδήλωση αυτή έτυχε θερμής υποδοχής, τόσο από τους ειδικούς (βυζαντινολόγους και άλλους επιστήμονες από διάφορα μέρη του κόσμου) όσο και από τους λοιπούς επισκέπτες της. Αυτό -πέρα από μια μεγάλη επιτυχία του ΚΕΔΑΚ- αποτελεί και ένδειξη ευρύτερου ενδιαφέροντος -και μάλιστα διεθνούς- για την Αθωνική Πολιτεία αλλά και για την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, «τον ένδοξο μας βυζαντινισμό», όπως θα έλεγε και ο Κωνσταντίνος Καβάφης. Ποια είναι η δική σας αίσθηση;

Επιτρέψτε μου να δημοσιοποιήσω ακόμη μία φορά τη βαθιά μου ικανοποίηση για την επιτυχή πρωτοβουλία του διοικητικού συμβουλίου του Κέντρου:

- Πρωτοβουλία διασύνδεσης με ένα άλλο Κέντρο του εξωτερικού, το Κέντρο Βυζαντινών, Κυπριακών και Νεοελληνικών Σπουδών, που λειτουργεί υπό τον καθηγητή Μόσχο Μορφακίδη σαν μια ελλαδική επιστημονική νησίδα στην Ισπανία.

- Πρωτοβουλία συνεργασίας με το Πανεπιστήμιο της Γρανάδας.

- Πρωτοβουλία για τη διεύρυνση του διεθνούς συνεδρίου «550 χρόνια μετά την Άλωση» με το περιεχόμενο της έκθεσης «Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος», που με-

τέφερε στη Γρανάδα την αγιορείτικη απόσφαιρα, πτυχές της βυζαντινής παράδοσης αλλά και το έργο του ΚΕΔΑΚ.

Αυτή η πρωτοβουλία ευδοκίμησε με την ουσιαστική στήριξη των Αγιορειτών, αλλά και με την υπευθυνότητα που επέδειξαν οι έργαζόμενοι στο ΚΕΔΑΚ.

Το περιεχόμενο της έκθεσης απέδειξε με εντυπωσιακό τρόπο -σε ουσία και καλλιτεχνική δημιουργία- ότι το ΚΕΔΑΚ έχει βαθιά γνώση της αγιορείτικης κληρονομίας και παράδοσης και ότι μέσα από το έργο του και τους ανθρώπους του έχει αγγίξει τους Αγιορείτες και την αγιορείτικη πραγματικότητα.

Αυτό, όσο δύσκολο είναι να το πετύχει κάποιος, άλλο τόσο δύσκολο είναι να το αποδώσει εκθεσιακά χωρίς να το απλουστεύσει. Αποδεικνύονται έτσι οι τεράστιες επιστημονικές και πολιτιστικές δυνατότητες του ΚΕΔΑΚ, όπως το πλούσιο εκθεσιακό υλικό που έχει δημιουργήσει και διαχειρίσει. Και καταδεικνύονται οι επιπλέον ορίζοντες που μπορεί συστηματικότερα -και παράλληλα με τις άλλες επιστημονικές του αρμοδιότητες- να ανιχνεύσει και να αναδείξει.

Μήπως θα έπρεπε η έκθεση αυτή, που εν μέρει την είδαμε και στη Θεσσαλονίκη, να αποτελέσει έναν μόνιμο πρεσβευτή του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό;

Νομίζω ότι συμφωνήσετε μαζί μου πως είναι οπάνιες οι εκθέσεις που επιχειρούν να συνθέσουν ιστορική ταυτότητα και πολιτισμική διαδρομή σε μια ενιαία ατόμοσφαιρα, να συνδυάσουν επιστημονικά στοιχεία όπως οι αναστηλώσεις μνημείων και ταυτόχρονα να αναδείξουν ότι αποτελεί εκεί υπερβατική καθημερινότητα, θεολογική ταυτότητα. Κοινώς, να μεταφέρουν αξιόποστα την ουσία ενός χώρου.

Επομένως, για να απαντήσω στο ερώτημά σας, η έκθεση «Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος», που πράγματι διέπεται από τα τεκμήρια «πρέσβεως», δικαιούται να λειτουργήσει με αντίστοιχες πολιτισμικές αφορμές - ούτως ώστε τα οργανωτικά πλαίσια να είναι ευρύτερα, όπως στη Γρανάδα, όπου συνδυάζεται η όλη παρουσία με παράλληλες εκδηλώσεις γύρω από τα θέματα που αγγίζει η έκθεση.

Αυτά θα επιτρέψουν τους Ευρωπαίους επισκέπτες να ενημερωθούν, να γνωρίσουν, να καταλάβουν περισσότερα στοιχεία για τη δική μας παράδοση, να νιώσουν περισσότερο οικείοι με την αγιορείτικη κληρονομιά, να κατανοήσουν τη διαφορετικότητα του Άγιου Όρους.

Από την άλλη, θα επιτρέψει αντίστοιχα επιστημονικά κέντρα να προσεγγίσουν την αγιορείτικη αρχιτεκτονική κληρονομία και το ίδιο το Άγιον Όρος και να ανοίξουν διαύλους επικοινωνίας και επιστημονικής συνεργασίας μέσω του ΚΕΔΑΚ. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για την υπόλοιπη Ελλάδα, τους πολίτες, τους επιστή-

μονες, τους φορείς, που αξίζει μέσα από το «Οδοιπορικό» να προσεγγίσουν και το Άγιον Όρος και το ΚΕΔΑΚ, αυτό το πολύπλευρο ΝΠΔΔ που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

Από τις επαφές σας με πολιτικούς και με πρωσπικότητες από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή και από άλλες χώρες, διαπιστώσατε κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το Άγιον Όρος;

Νομίζω ότι όλοι οι Ευρωπαίοι αναγνωρίζουν την ιδιαίτερη πολιτισμική σημασία του Άγιου Όρους, τη σημασία του αθωνικού ασκητικού περιβάλλοντος, σημασία που ξεπερνά τα όρια των αρχιτεκτονικών μνημειακών συνόλων και κειμηλίων και επικεντρώνεται επιπρόσθετα με σεβασμό στην πνευματική και βαθιά ανθρώπινη αξία του Άγιου Όρους.

Η κτιριακή αρχιτεκτονική παραπέμπει βέβαια στο Βυζαντιο και σε όλη τη μεταγενέστερη περίοδο, με μια εντυπωσιακή πολυμορφία, όπου όλα μοιάζουν και ταυτόχρονα όλα είναι ξεχωριστά και μοναδικά.

Τι είναι αυτό που τους κάνει εντύπωση;

Σίγουρα κάνει εντύπωση ότι ο αγιορείτικος μοναχισμός δεν έχει μόνο μοναστηριακά χαρακτηριστικά. Έχει μια μοναδική ποικιλομορφία, με στοιχεία όπως οι σκήτες, ιδιαίτερα αυτές που θυμίζουν οικισμούς με εκκλησίες, τα κελιά, που υπάρχουν όχι μόνο στις Καρυές αλλά που σαν αγροτόσπιτα με παρεκκλήσια βρίσκονται διάσπαρτα, τα ταπεινά αυτοσχέδια καλύβια των ασκητών, που προκαλούν δέος.

Νομίζω όμως ότι αυτό που προκαλεί τον πρόσθετο σεβασμό είναι η ιστορική συνέχεια, η συνοχή, η ευκρίνεια της λειτουργίας τους και ο τρόπος διοίκησης των Αγιορειτών, που άλλωστε αποτελούν κατοχυρωμένες λειτουργίες μέσα από το Καταστατικό Χάρτη.

Κάνει εντύπωση ότι μια ολόκληρη χερσόνησος αποτελεί ουσιαστικά ένα μεγάλο διαχρονικό μνημείο πίστης, όπου η καθημερινότητα είναι ασκητική, όπου ο μοναχισμός ασκείται παντού: και στα μεγάλα και επιβλητικά μοναστήρια, αλλά την ίδια στιγμή και μέσα στα διάσπαρτα κελιά και στις σκήτες, και βέβαια στα απόμακρα ησυχαστήρια του Άθωνα, μακριά και πέρα από τη συμβατική μας ορθολογική σκέψη.

Βεβαίως το ΚΕΔΑΚ είναι επιφορτισμένο με την επιμέλεια της αγιορείτικης κληρονομιάς - αρχιτεκτονικής, κειμηλιακής κτλ. Ως κληρονόμοι όμως της ευρύτερης αγιορείτικης παράδοσης πιστεύετε πως αξιοποιούμε συστηματικά και όπως θα έπρεπε την κληρονομιά αυτή στην παιδεία μας και τον πολιτισμό εν γένει;

Υπάρχει πάντοτε ανάγκη πληρέστερου

και καλύτερου προγραμματισμού για την αξιοποίηση της μεγάλης μας πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης. Η πείρα του παρελθόντος, η αποτίμηση της πολιτιστικής μας παρουσίας, μας επιτρέπει ως φορείς και πρόσωπα να επιδιώκουμε να ανταποκριθούμε σε στόχους με περισσότερες απαιτήσεις.

Όσο προσεγγίζεις τις αξίες και ασχολείσαι μ' αυτές, τόσο ανακαλύπτεις περισσότερες πτυχές, ιστορικούς συνειρμούς, και επιζητάς τρόπους να συμπληρώσεις περισσότερα κομμάτια από το πολιτισμικό μας ψηφιδωτό. Συναισθάνεσαι την ανάγκη της δημιουργικής συνεργασίας ανοίγοντας τα πολιτισμικά πεδία σκέψης και δράσης.

Έτσι, η ουσιαστικότερη αμφιδρομη διασύνδεση του πολιτισμού με τον πολίτη, της αξίας της κληρονομιάς με το εκπαιδευτικό μας σύστημα, γίνεται αυτόματα πολιτική κατεύθυνση. Η γνώση του πολιτισμού του παρελθόντος, που καθρεπτίζεται και στα μνημεία, αυτό που ονομάζουμε κληρονομιά, είναι ανεκτίμητης σημασίας και μας επιτρέπει να δημιουργούμε ποιότητα στον δικό μας σύγχρονο πολιτισμό.

Αυτό ισχύει και για την αγιορείτικη κληρονομιά. Μπορούμε πάντα να διευρύνουμε τα ποιοτικά όρια της πολιτιστικής-πολιτικής διαφύλαξης, προστασίας και ανάδειξης του πνευματικού, φυσικού και πολιτισμικού αγιορείτικου συνόλου, με την ευαισθησία που συνάδει με το Άγιον Όρος και τους Αγιορείτες.

Σε καιρούς παγκοσμιοποίησης ποιος νομίζετε ότι είναι ο ρόλος τέτοιων μεγάλων παραδόσεων και πολιτισμών;

Οι μεγάλες παραδόσεις και πολιτισμοί αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα της διαδρομής των λαών όλου του κόσμου και κατ' επέκταση όλης της ανθρωπότητας.

Αυτές οι παραδόσεις και οι πολιτισμοί αποτελούν πηγή έμπνευσης και δημιουργίας, δόσμωσης και κατανόησης και κυρίως καλύτερης γνώσης των λαών.

Είναι λοιπόν παρακαταθήκες για τις οποίες οι λαοί αισθάνονται υπερήφανοι - οι καθένας άλλωστε αισθάνεται καλά για αυτό που είναι και για αυτό από το οποίο προέρχεται. Αποτελεί συστατικό ποιοτικό και εν δυνάμει δημιουργικό, αλλά γίνεται αναχρονιστικό για τις κοινωνίες όταν αναβιώνεται τεχνητά και προσχεδιασμένα, ενώ γίνεται καρικατούρα όταν κάποιοι προσπαθούν να καπηλευθούν μικροπολιτικά ή με ιδιοτέλεια διάφορες ξεκομμένες πτυχές της παράδοσης.

Ποια είναι η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο επιπελούμενο έργο;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συμβάλλει σε όλα τα κράτη-μέλη, και στηρίζει τις αξιοποίηση της εθνικής πολιτιστικές πρωτοβουλίες, τις οποίες και ενισχύει είτε μέσω γενικότερου αναπτυξιακού χαρακτήρα, όπως τα λεγόμενα Κοινωνικά Πλαίσια Στήριξης.

Για το Άγιον Όρος, μέσω ΚΕΔΑΚ, η συμβολή της Ένωσης ξεκίνησε την περίοδο 1984-1999, με το ποσό των τριών εκατομμυρίων ευρώ από την τότε δέκατη Διεύθυνση Πολιτιστικής Δράσης, ποσό που αντιστοιχούσε στο 10% των αντιστοιχων από τις Δημόσιες Επενδύσεις του υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης για το Άγιον Όρος με προγράμματα του ΚΕΔΑΚ. Το Α' ΚΠΣ, την περίοδο 1989-1994, αξιοποιήθηκε με χρηματοδότηση 4,4 εκατ. ευρώ για την υλοποίηση έργων αποκατάστασης. Το Β' ΚΠΣ, την περίοδο 1995-1999, αξιοποιήθηκε με χρηματοδότηση 7,3 εκατ. ευρώ για την υλοποίηση έργων στα μνημεία του Άγιου Όρους. Την ίδια περίοδο η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων χρηματοδότησε αυτοτελώς έργα σε μνημεία, με το ποσό των 23 εκατομμυρίων ευρώ. Τέλος, για το Γ' ΚΠΣ, για την περίοδο 2000-2006, προεκτιμάται χρηματοδότηση έργων ύψους 180 εκατ. ευρώ.

Είναι επομένως σημαντική η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και σημαντικό το έργο που υλοποιήθηκε με τα παραπάνω ποσά.

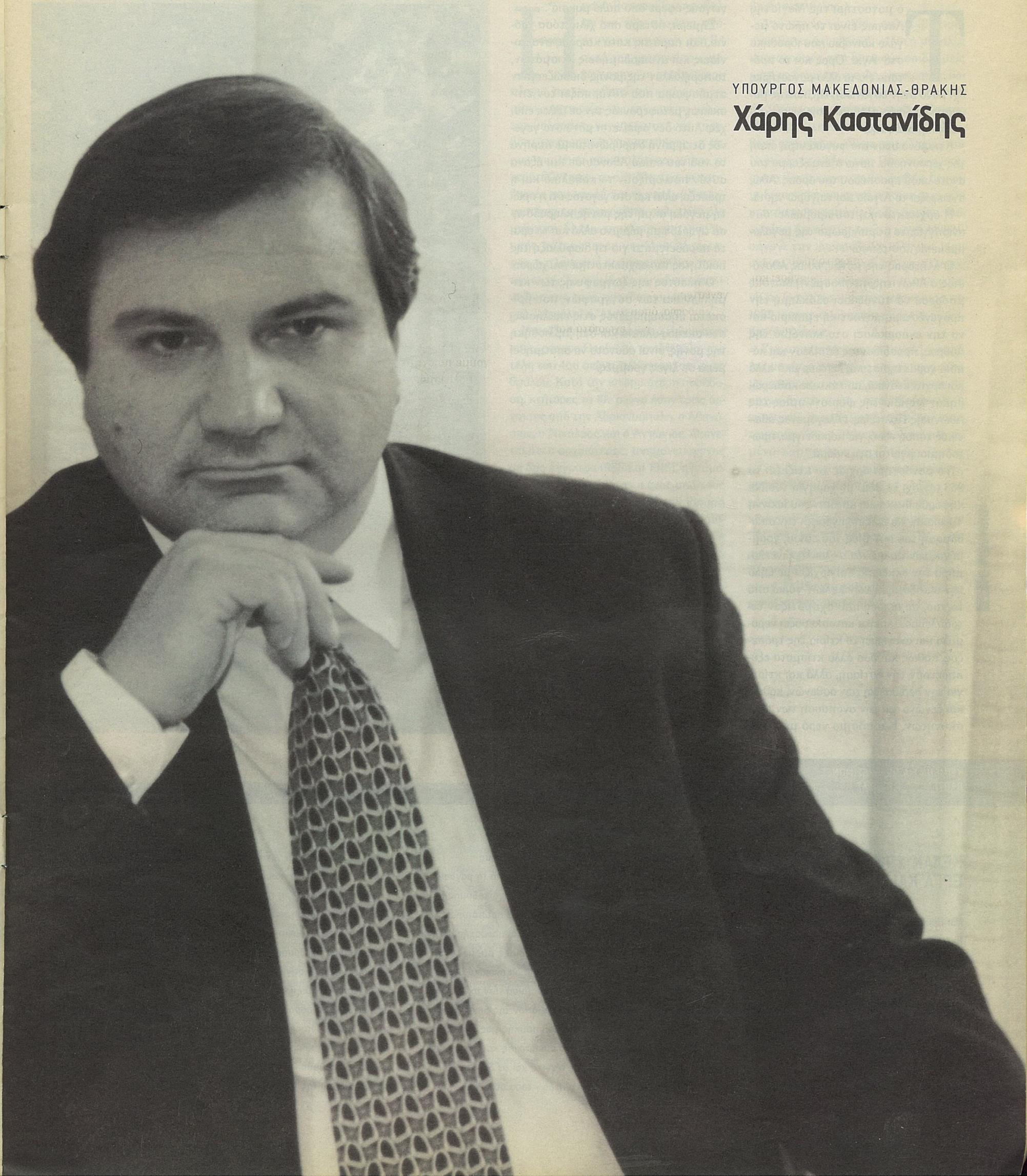
Υπάρχει περίπτωση να θιγεί το άβατο του Άγιου Όρους;

Το Άγιον Όρος, που είναι ενιαίος και ουσιαστικά αδιαίρετος μοναστικός χώρος, αυτοδιοικούμενος και αυτοπροσδιοριζόμενος ιστορικά, με απολύτως πνευματικά και όχι κοσμικά κριτήρια, θα αιτοκαταργούνταν και θα κατέρρεε με την κατάργηση του άβατου.

Το Άγιον Όρος ανήκει στην ελληνική επικράτεια, εποπτεύεται πνευματικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η ιδιαίτερη λειτουργία του κατοχυρώνεται μέσα από το Σύνταγμα μας.

Οι Αγιορείτες μοναχοί όταν μιλούν για τον άνθρωπο δεν επικεντρώνονται σ' αυτόν μέσα από «ανθρωποκεντρικά», δικά μας κριτήρια, αλλά μέσα από την προσευχή, την άσκηση, την προσπάθειά τους για το θεό, «χριστοκεντρικά» όπως λένε, και με τη μόνιμη αρωγή μιας γυναίκας που μόνιμα τους συντροφεύει και τη διακονούν: της Παναγίας. Γ' αυτό και επονομάζεται το Άγιον Όρος «Περιβόλι της Παναγίας». Αυτή λοιπόν η μεταφυσική άποψη δεν εξηγείται με συμβατικά κοινωνικά κριτήρια.

Αυτός ο σεβασμός στη διαφορετικότητα -όπως και στη μη διατάραξη αυτού του ιδιαίτερου ησυχαστικού χαρακτήρα, που ενυπάρχει στον πυρήνα της υπόστασης του χώρου, δεν μπορεί παρά να αποτελέσει αργά ή γρήγορα απόλυτα υιοθετημένο γνώρισμα της ευρωπαϊκής σκέψης.

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ

Χάρης Καστανίδης

Το μοναστήρι της Μεγίστης Λαύρας είναι το πρώτο μεγάλο κοινόβιο που ιδρύθηκε στο Άγιο Όρος και το πρότυπο για τα άλλα μοναστήρια, όχι μόνο στην οργάνωση της κοινής μοναστικής ζωής αλλά και του κτιριακού περιβλήματός της.

Κτισμένο στην πιο φυγόκεντρη άκρη της χερσονήσου, πάνω σ' ένα έξαρμα του ανατολικού κρασπέδου του όρους Άθω, αντικρίζει το Αιγαίο και τα γύρω νησιά.

Η αρχιτεκτονική του προβάλλει σαν ανεπίγνωστο συμπλήρωμα της μεγαλοπρέπειας του τόπου.

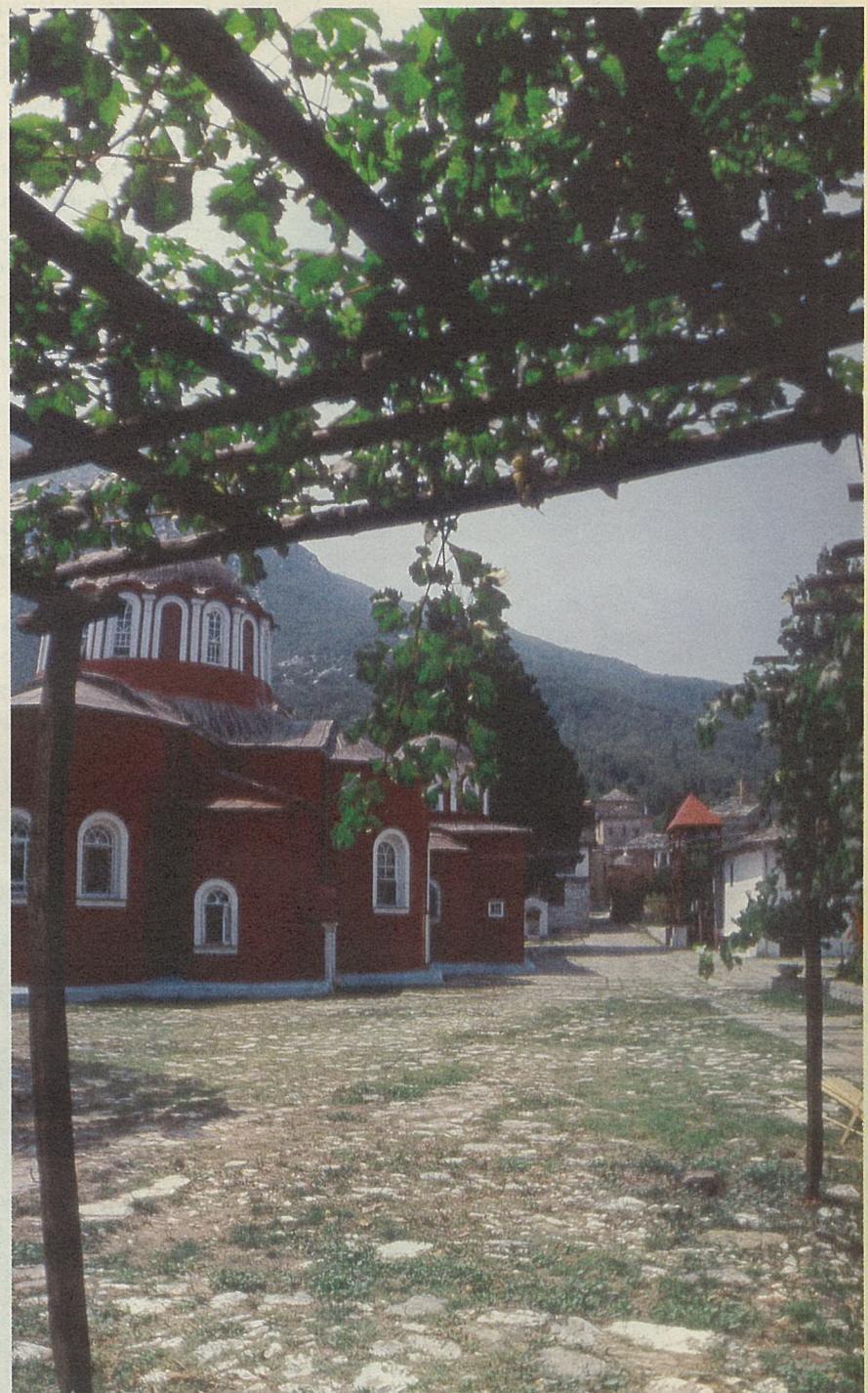
Ο κτήτορας της μονής, δόσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης, προϊστισμένη διάνοια, μπόρεσε να συνοψίσει ολόκληρη την προγενέστερη μοναστική εμπειρία και να την ενσαρκώσει στο κοινόβιο της Λαύρας, προσδίδοντας επιπλέον και κάποια χαρακτηριστικά, λεπτουργικά αλλά και αρχιτεκτονικά, που έκτοτε καθιερώθηκαν ως ίδια της φυσιογνωμίας της Αθωνικής Πολιτείας. Ο λεγόμενος αθωνικός τύπος ναού, για παράδειγμα, πρωτοδημιουργείται στη Λαύρα.

Το μοναστήρι άρχισε να κτίζεται το 963 (αν όχι το 962) με χορηγία του Νικηφόρου Φωκά και κατόπιν του Ιωάννη Τσιμισκή. Να πώς περιγράφει την οικοδόμησή του ο Α' βίος του οσίου, γραμμένος τον 11ο αιώνα: "...ολοκληρώνει λαμπρά την εκκλησία και αρχίζει με ζήλο την οικοδόμηση των κελιών γύρω από το ναό, σε σειρές που σχηματίζαν τετράπλευρο... έπειτα κατασκευάζει νερόμυλο και ανεγείρει το κτίριο της τράπεζας, καθώς και όσα άλλα κτίσματα εξυπηρετούν την εστίαση, αλλά και κτίριο για την περίθαλψη των ασθενών, καθώς και ξενώνα για την ανάπτυξη των προσκυνητών. Και πόσιμο νερό με υδρα-

γωγούς έφερε από πολύ μακριά".

Σήμερα, ύστερα από χίλια τόσα χρόνια, και παρά τις κατά καιρούς ανακανίσεις και ανοικοδομήσεις κτισμάτων, το περιβάλλον της μονής διασώζει μιαν ατμόσφαιρα που συναρπάζει τον επισκέπτη, μεταφέροντάς τον σε άλλες εποχές. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι η μονή διαρθρώνεται με πυρήνα το ναό του οσίου Αθανασίου και άξονα αυτόν που ορίζουν το καθολικό και η τράπεζα, αλλά και στο γεγονός ότι η πρώτη μεγάλη ακμή της μονής κληροδότησε τη φιλότιμη μέριμνα αλλά και τα ορατά παραδείγματα για τη διαφύλαξη της ποιότητας του αρχιτεκτονημένου χώρου.

Ο πλούτος της ζωγραφικής των κειμηλίων και των συγγραφών, που βρίσκεται θησαυρισμένος στις εκκλησίες, στο σκευοφυλάκιο και στη βιβλιοθήκη της μονής, είναι αδύνατο να αποτιμηθεί μέσα σε λίγες γραμμές.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΙΕΡΕΣ ΜΟΝΕΣ
ΠΑΝΤΕΛΗΣ Γ. ΦΟΥΝΤΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΚΕΔΑΚ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΚΕΔΑΚ 1981-2004: ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ, MSC ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΗΣ

Όταν ιδρύθηκε το ΚΕΔΑΚ, το 1981, ήταν πρόσφατη η ένταξη της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ, όπως και η κινητοποίηση των ευρωπαϊκών χωρών για την προστασία της αρχιτεκτονικής τους κληρονομιάς μετά τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ το 1975. Τότε, κάποιοι κύκλοι και στη χώρα μας άρχισαν να συνειδητοποιούν την ξεχωριστή αξία της αρχιτεκτονικής μας παράδοσης, καθώς σταδιακά και με γοργούς ρυθμούς εξαφανιζόταν, υπό τη ραγδαία προέλαση της ανοικοδόμησης με το παγκοσμίως πρωτότυπο σύστημα της αντιπαροχής. Έγινε αντιληπτό επίσης ότι, με τα τότε θεσμικά και οικονομικά δεδομένα, η αντιμετώπιση των σχετικών προβλημάτων της διαφύλαξης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ήταν ανεπιτυχής και ανεπαρκής, σε τεχνικό και σε διοικητικό επίπεδο - τόσο στον χώρο του

Αγίου Όρους όσο και γενικότερα στον λοιπό ελλαδικό χώρο.

Σ' αυτό το πλαίσιο, η πολιτεία προέβη στην ίδρυση του Κέντρου Διαφύλαξεως Αγιορειτικής Κληρονομίας. Η ίδρυση ενός τέτοιου φορέα τη στιγμή εκείνη υπήρξε σε παγκόσμιο επίπεδο μια ενέργεια πρωτοπόρος σε ό,τι αφορά την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, καθώς υλοποιούσε την επιταγή της Σύμβασης της Γρανάδας (που

περίου 11 χρόνια αργότερα κυρώθηκε με νόμο του ελληνικού κράτους) ως προς την εφαρμογή της «οιλοκληρωμένης διατήρησης».

Αρμοδιότητες

Βασική αρχή της οιλοκληρωμένης διατήρησης είναι ο ακριβώς η αντιμετώπιση της προστασίας της παράδοσης μέσα από τον πολιτικό σχεδιασμό που προβλέπει συνδυασμένη και

Ημονή Βατοπεδίου προβάλλει με ένα πλούσιο ανάπτυγμα κτισμάτων στη ΒΑ ακτή της χερσονήσου, πάνω στην ανατολικότερη πλαγιά, που οριοθετεί τον ομώνυμο ορμίσκο. Αντικρίζοντάς την από το μέρος της θάλασσας, τα ψαρόσπιτα, το καραβοστάσι (αρσανάς), οι αποθήκες, οι περιτοχισμένοι παραθαλάσσιοι κήποι, οι νερατζώνες και τα ελαιόδεντρα, οι κατεβαστές του νερού και οι νερόμυλοι, εργαστήρια και εργατόσπιτα, απλωμένα όλα μπροστά, δίνουν την εντύπωση μιας μικρής πόλης ή ενός μεγάλου κάστρου, που η πλησιόν του υπερχείλισε προς την ακτή. Το όνομά της συνοδεύεται συνήθως από τους προσδιορισμούς: "Λαύρα", "Μεγάλη" ή "Μεγίστη μονή".

Η απόδοση του κτητορικού τίτλου στον αυτοκράτορα Θεοδόσιο τον Μεγάλο, στα τέλη του 4ου αιώνα, φθάνει ως απόχοις θρύλου. Κατά την ιστορικότερη παράδοση, κτήτορες το 10ο αιώνα ήσαν τρεις άρχοντες από την Αδριανούπολη, ο Αθανάσιος, ο Νικόλαος και ο Αντώνιος. Φαίνεται ότι ο αρχαιότερος, μνημονευόμενος σε δύο έγγραφα (985 και 1016), ηγούμενός της Νικόλαος ήταν ο ένας από τους τρεις. Πολύ γρήγορα μετά την ίδρυσή της έφτασε σε θέση περιωπής, αλλά μόνο από το 1366 και μετά πήρε μόνιμα και αδιαφιλονίκητα τη δεύτερη θέση στην ιεραρχία.

Οι Κομνηνοί ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα και τη βοήθησαν.

Στα τέλη του 12ου αιώνα προσήλθαν και κοινοβίασαν με τα μοναχικά ονόματα Σάββας και Συμεών δύο επιστημότατοι του σερβικού βασιλικού οίκου: ο Ράστκο και ο Στέφανος Νεμάνια, γιος και πατέρας, ιδρυτές κατόπιν της μονής Χελανδαρίου και κορυφαίοι άγιοι της σερ-

βικής εκκλησίας.

Από πηγές του 13ου αιώνα (β' μισό) προκύπτει ότι η μονή υπέστη μεγάλες καταστροφές από δυτικούς επιδρομείς κατά τη διάρκεια της Φραγκοκρατίας και με τις χορηγίες των βυζαντινών βασιλέων μπόρεσε να αποκατασταθεί. Επίσης αξιοσημείωτη είναι και η φροντίδα Σέρβων ηγεμόνων, όπως του Στεφάνου Ντουσάν στα μέσα του 14ου αιώνα, που συνεχίζεται και στον 15ο, καθώς δεν είχε ξεχαστεί η μοναχική άσκηση εκεί των κτητόρων της μονής Χελανδαρίου. Θεωρείται ότι είναι η πρώτη μονή που εισήγαγε την ιδιορρυθμία (τέλη του 14ου αιώνα), την οποία μετά από μεταλλαγές επανέφερε στα μέσα του 17ου αιώνα για να τη διατηρήσει ως τις μέρες μας, το 1989, οπότε αποκαταστάθηκε ο κοινοβιακός τρόπος.

Στη σημερινή αρχιτεκτονική μορφή της μονής, ο περιβόλος της, ενισχυμένος με ισχυρούς πύργους, περικλείει μια ευρυχωρότατη αυλή, όπου βρίσκονται, εκτός από το καθολικό και την απέναντι του τράπεζα, το παλαιότερο χρονολογημένο καμπαναριό του Αγίου Όρους (1426), δύο τοιχογραφημένα εσωκλήσια, κρήνες κ.ά. κτίσματα. Από το πλήθος των εικόνων της μονής είναι γνωστές οι εικόνες της Θεοτόκου με τα προσωνύμια: "Ελαϊοβύτις", "Κτητόρισσα", "Βηματάρισσα", καθώς και οι τοιχογραφημένες: "Παραμυθίο", "Αντιφωνήτρια" και "Εσφαγμένη". Πολλά και πολυτίμητα είναι και τα κειμήλια της μονής.

συντονισμένη δράση πολλών εμπλεκόμενων φορέων. Στόχος είναι να ελαχιστοποιούνται οι διοικητικές τριβές και να μεγιστοποιείται το αποτέλεσμα της δράσης αυτών των φορέων. Απ' αυτή την άποψη, λοιπόν, το ΚΕΔΑΚ προικίστηκε με το πλεονέκτημα ότι την αρμοδιότητα ανέλαβαν τρία υπουργεία (υπουργείο Πολιτισμού, υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, υπουργείο Γεωργίας).

Κατά το ισχύον θεσμικό πλαίσιο αυτά τα τρία υπουργεία εμπλέκονταν στη διαφύλαξη της αγιορείτικης κληρονομιάς για την περιοχή του Αγίου Όρους σ' ό,τι αφορά θέματα φυσικού περιβάλλοντος, δομημένου ιστορικού και μνημειακού δυναμικού, ιστορικών κειμηλίων και πολιτιστικών θησαυρών. Το ΚΕΔΑΚ προικίστηκε επίσης με μια πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα διοικητική ευελιξία, που

επιτρέπει ταχύτατη και πολυεπίπεδη δράση, στο πλαίσιο της οποίας μπορούν να ενταχθούν και άλλοι φορείς. Μ' αυτά τα εφόδια, και με ένα μεγάλο για την εποχή οικονομικό κονδύλιο, το ΚΕΔΑΚ ξεκίνησε την αντιμετώπιση των πρώτων προβλημάτων της διαφύλαξης της αγιορείτικης κληρονομιάς ουσιαστικά από το 1983, οπότε προσέλαβε προσωπικό και συγκρότησε τεχνική υπηρεσία.

Πρωτοτυπώντας για μία ακόμη φορά στο πανελλήνιο, το ΚΕΔΑΚ ζήτησε εκδήλωση ενδιαφέροντος για πρόσληψη εξειδικευμένων στην αναστήλωση αρχιτεκτόνων και άλλων επιστημονικών ειδικοτήτων. Έτσι, σε πρώτη φάση συγκροτήθηκε μια πολύ αξιόλογη ομάδα επιστημόνων, που υπάγονταν στο διοικητικό συντονισμό υπαλλήλων του τεχνικού κλάδου της 10ης Εφορείας Βυζαντινών

Αρχαιοτήτων, καθόσον αυτοί διέθεταν διοικητική εμπειρία αλλά και τη γνώση του χώρου και του αντικειμένου.

Η επαφή με το Άγιον Όρος

Το Άγιον Όρος την περίοδο εκείνη έβγαινε από μια μακρότατης διάρκειας λειψανδρία και πολλοί νέοι προσέρχονταν να πυκνώσουν τις τάξεις των μέχρι τότε οιλιγάριθμων και κυρίως μεγάλης

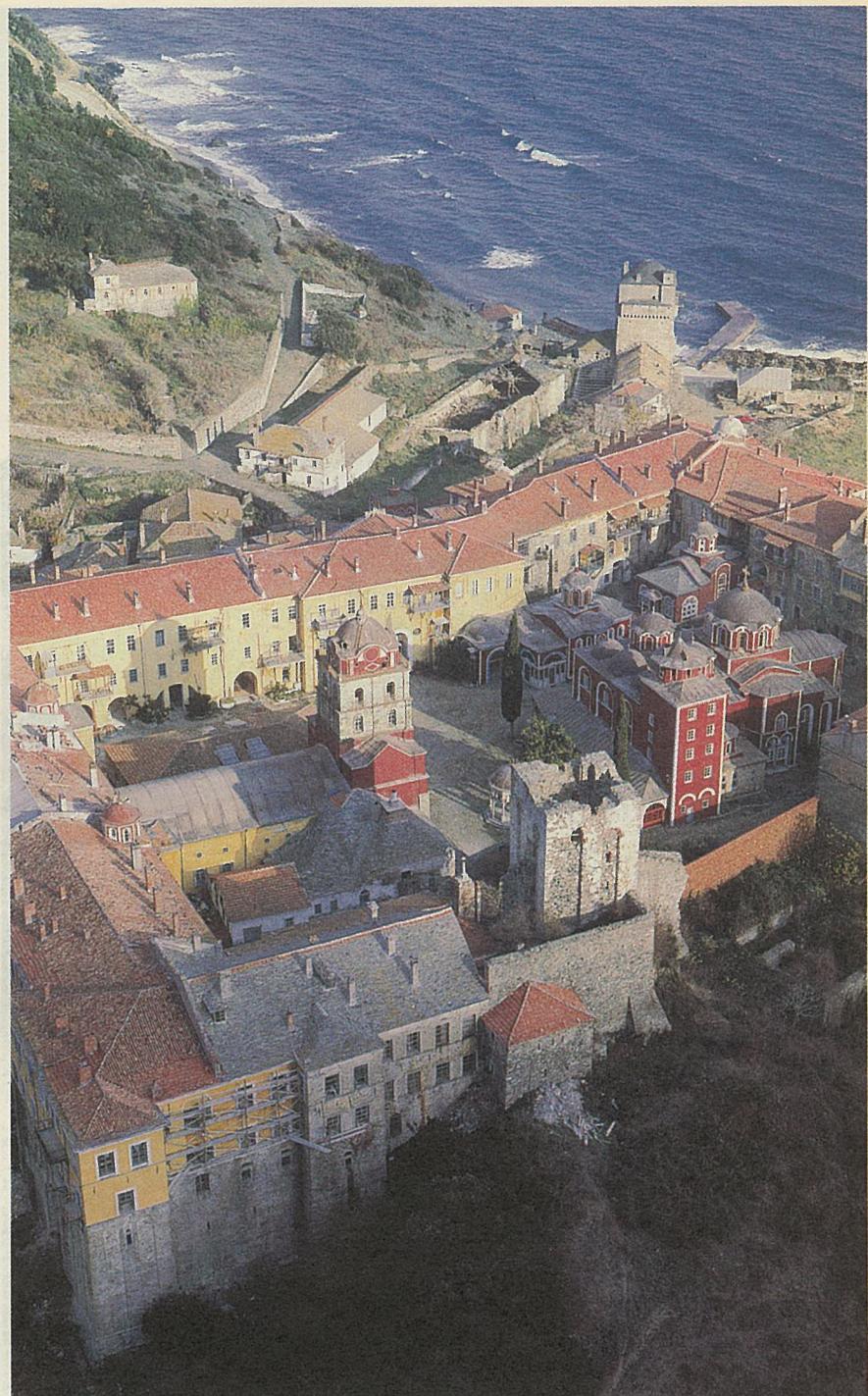
Bρίσκεται στη ΒΑ ακτή της χερσονήσου, στη μέση μιας μικρής παραλιακής κοιλάδας που απλώνεται ανάμεσα σε ένα μεγάλο χείμαρρο και έναν γραφικό λοφίσκο. Πριν χτίσουν το δικό τους μοναστήρι οι Ιβηρες, που πρωτεμφανίζονται στον Άθω επί της βασιλείας του Νικηφόρου Φωκά (963-969), κοινοβίσαν στη λαύρα του Αγίου Αθανασίου. Λόγο αργότερα αποτέλεσαν ιδιαίτερη συνοδεία που, με επικεφαλής τον Ιωάννη τον Ιβηρα, καταβίωσε σε γειτονικό κελί. Αυτής της "συνοδείας" όντας μέλος ο Ιωάννης / Τορνίκιος, πρώην στρατηγός ένδοξος της Ιβηρίας, δέχτηκε να επιστρατευτεί για την καταστολή ανταρσίας στο βυζαντινό κράτος. Μετά την επιτυχή έκβαση της στρατιωτικής αναμέτρησης, ο αυτοκράτωρ Βασίλειος Β' του παρέχει πλούσια δώρα ανταμοιβής και χρυσόβουλο (979/80), με το οποίο, εκτός άλλων, του παραχωρεί και τη μονή Κλήμεντος. Σε αυτή τη μονή, που βρισκόταν στη θέση της σημερινής μονής των Ιβηρών, φαίνεται ότι πρωτεγκαταστάθηκε η ιβηρική αδελφότητα, διατηρώντας την αρχική ονομασία της ως το 1015 τουλάχιστον. Υπάρχει και η άποψη ότι Ιωάννης ο Ιβηρας και Τορνίκιος είναι το ίδιο πρόσωπο. Στα τέλη του 10ου αιώνα η μονή κατέχει μεταξύ άλλων και το μοναστήρι του Πολυγύρου (ή Πτελεώτου) στη Χαλκιδική, ενώ τον 11ο αιώνα, με χρυσόβουλο του Μιχαήλ Δ' του Παφλαγώνος, αποκαθίσταται τα κυριαρχικά της δικαιώματα σε παλαιότερα κεκτημένα της. Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας (13ος αιώνας) με τις πειρατικές επιδρομές, η "περιφανεστάτη μονή" κατάντησε "χώρος έρημος και απάνθρωπος, τόπος κλαυθμού και πεδίον αφανισμού...", οπότε ο βυζαντινός βασιλεύς

Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος προβαίνει με χρυσόβουλο το 1259 στην επανακύρωση των κτήσεων και των δικαιωμάτων της και στην απαλλαγή της από τη φορολογία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε και ο διάδοχός του, Ανδρόνικος Β'.

Στα μέσα του 14ου αιώνα με πατριαρχικό στύγιλο καθιερώνεται η τέλεση των ακολουθών στο καθολικό σε γλώσσα ελληνική και η ανάδειξη Έλληνα ηγουμένου, λόγω αριθμητικής υπεροχής "των ρωμαίων μοναχών... υπερεχόντων... και εις την έργον πνευματικού".

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας την υποστηρίζουν με συνδρομές ηγεμόνες της Ιβηρίας (Γοργοράνης, Καϊχορσόνης κ.ά. τον 15ο αι. Αλέξανδρος Στ' τον 16ο αι. κ.ά.), ηγεμόνες των παραδουνάβιων χωρών (Νεαγκός Μπασαράμπ τον 16ο αι. κ.ά.) καθώς και πατριάρχες όπως ο Διονύσιος Γ' Βαρδάλις τον 17ο αι. Κατά το 1821 η μονή πρόσφερε πολλά για την ενίσχυση του αγώνα. Ήδη ο κραταίος πύργος του αρσανά προϊδεάζει για το κλέος της μονής. Τα επιβλητικά νεοκλασικού στιλ προπύλαια εισάγουν και κατευθύνουν τον προσκυνητή ακριβώς πάνω στον άξονα (Β-Ν) μιας ευρύχωρης αυλής, ανάμεσα στο καθολικό αριστερά και το συγκρότημα εστίασης (τράπεζα και εστίες) δεξιά.

Καθολικό και τράπεζα βρίσκονται αντικριστά πάνω στον άλλο, κάθετο άξονα (Α-Δ). Η μονή των Ιβηρών είναι η μονή της Πορταΐτισσας. Η περίφημη εφέστια εικόνα της αποτελεί παναγιορείτικο προσκύνημα και είναι κατατεθειμένη ιεροπρεπώς σε ιδιαίτερο παρεκκλήσιο.

ημιλικίας μοναχών. Το κτιριακό δυναμικό, τεράστιο σε μέγεθος και έκταση, ανεκτίμητης αρχιτεκτονικής και ιστορικής αξίας, απροσέγγιστο ως προς την αξιολόγηση και καταγραφή του, άρχισε να δείχνει ανεπαρκές για την κάλυψη των αναγκών εγκατάστασης των νέων μοναχών, τόσο από την άποψη βασικών εξυπηρετήσεων όσο και από την άποψη της κατάστασης στην οποία διατηρούνταν οι κατασκευές. Το

αίτημα της βελτίωσης ή της ανακαίνισης των εξυπηρετήσεων στο Άγιον Όρος άρχισε να εμφανίζεται παράλληλα με τις νεότερες συνοδείες. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι κι αυτοί οι ανδρώθηκαν, όπως άλλοι οι Έλληνες της γενιάς μας, όχι με τα πρότυπα ενός παραδοσιακού οικήματος που προσαρμόστηκε κατάλληλα για να εξυπηρετεί τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής, αλλά με την αρχή της

αντικατάστασης κάθε παραδοσιακού οικιστικού κελύφους, ώστε τη θέση του να πάρει μια μπετονένια κατασκευή, η οποία μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες μας για σύγχρονα standards διαβίωσης.

Το ΚΕΔΑΚ άρχισε να αναπτύσσει δραστηριότητα σε πολλά παράλληλα επίπεδα. Καταρχήν καταρτίστηκαν προγράμματα για τη θεραπεία προβλημάτων που είχαν ανάγκη επείγουσας επίλυσης. Σ'

αυτά τα πλαίσια επιλύθηκαν προβλήματα διαφρούων από νερά της βροχής, καταρρεύσεων ή ερειπώσεων των οικημάτων, ανακουφίζοντας τη ζωή των εγκαταβιούντων. Συντηρήθηκαν, επισκευάστηκαν ή κατασκευάστηκαν στέγες και κουφώματα, διαμορφώθηκαν και υδροδοτήθηκαν κάτιοι υγιεινής και μαγειρεία σε μονές και σε μικρά οικήματα, κελιά ή και καλύβες, σχεδόν σε όλο το Άγιον Όρος.

Παράλληλα με τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης προωθήθηκαν έργα στερέωσης οικοδομών και έργα υποδομών. Βελτιώθηκαν και εκσυγχρονίστηκαν λιμενικές εγκαταστάσεις, σταθεροποιήθηκαν εδάφη που ολίσθαιναν και προξενούσαν ζημίες ή απειλούσαν τους χρήστες μεγάλων και αιωνόβιων συγκροτημάτων. Συντηρήθηκαν και βελτιώθηκαν δρόμοι αμαξιτοί, καθώς επίσης και

παλιά λιθόστρωτα μονοπάτια. Έτσι μπορούν να εξυπηρετούνται πολλοί από τους μοναχούς που ασκητεύουν στη δύσβατη «έρημο», στο άκρο της χερσονήσου. Σε κάθε καθίδρυμα οργανώθηκαν συνθήκες πυροπροστασίας και πυρασφάλειας. Αποκαταστάθηκαν και εκσυγχρονίστηκαν πτέρυγες κελιών και άλλων χρήσεων. Αναδείχθηκαν επίσημοι χώροι των μονών, όπως καθολικά, τράπεζες,

φιάλες. Καθαρίστηκαν εικόνες και τοιχογραφίες σε πολλά καθιδρύματα.

Το έργο αυτό συνεχίζεται αδιαλείπτως ως και σήμερα. Βασικός γνώμονας είναι η μέριμνα για τη συντήρηση και ανάδειξη μνημείων και αξιόλογων κτιρίων με έντονα μνημειακό χαρακτήρα (καθολικά, τράπεζες, πτέρυγες, πύργους) αλλά και η εξασφάλιση κατάληξηων συνθηκών που διευκολύνουν τη διαβίωση σε

ταπεινότερα κτίσματα, ώστε με την αξιοποίηση να διασώζεται στο μέγιστο βαθμό το μεγάλο κτιριακό κεφάλαιο της αγιορείτικης παράδοσης. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το ποσό που δαπανήθηκε και δαπανάται γι' αυτό το μακρόχρονο και μεγαλόποντο έργο, δεδομένου ότι -εκτός της αιλιαγής νομίσματος- υπάρχει και μια πολύ μεγάλη διαφορά των οικονομικών μεγεθών στη διάρκεια της εικοσαετίας.

Bρίσκεται δυτικότερα απ' όλες τις μονές της ΒΑ πλευράς της χερσονήσου, σε απόσταση μισής ώρας από την ακτή, ύστερα από μια διαδρομή με πλούσιες εναλλαγές πολύχρονης χλωρίδας και παλιών κτισμάτων: το μικρό μισοερειπωμένο καστρομονάστηρο του Αγίου Βασιλείου, που προχωρεί μέσα στη θάλασσα, είναι η πρώτη, καθαρά ποιητική εικόνα αυτής της διαδρομής.

Το όνομά της η μονή το πήρε πιθανότατα από τον μοναχό Γεώργιο Χελανδάρι, που το 982 προτίμησε να εγκατασταθεί πλησιέστερα στη θάλασσα, παραχωρώντας τον «αγρό» του στους Ιβηρίτες. Το κτίσμα της νέας εγκατάστασής του θεωρείται ότι είναι ο αρχικός πυρήνας της πρωτοεμφανιζόμενης το 1015, με Έλληνα γηγόμενο, μονής του Χελανδαρίου. Το όνομα "Χελανδάρις" προέρχεται από το βυζαντινό "Χελάνδιον" (είδος κωπήλατης φορτηγίδας). Έχουν προταθεί και άλλες προελεύσεις της ονομασίας της μονής, που μας φαίνονται σαν ευφάνταστες παρετυμολογίες (π.χ. Χίλιοι + αντάρα).

Ουσιαστικοί κτήτορες της μονής είναι οι Σάββας και Συμεών, "ο Ράτσο και ο Στέφανος Νεμάνια", γιος και πατέρας, πρύγκιπας και βασιλιάς, που εγκατέλειψαν το σερβικό βασιλικό οίκο και βρέθηκαν ταπεινοί μοναστές στο Βατοπέδι: ο πατέρας υποτακτικός (μαθητεύων μοναχός) στον γιο.

Με τη μεσολάβηση της "Μεγάλης Μέσης των Καρυών" προτάθηκε να γίνει η μονή Χελανδαρίου ανεξάρτητη από τη Βατοπέδιου και τον Πρώτο, με μοναχούς αποκλειστικά "εκ του σερβικού γένους" και προεστώτες τους ένθερμους, πρώην ηγεμόνες μοναχούς. Το γεγονός επι-

κυρώθηκε με χρυσόβουλο Αλεξίου Γ' Αγγέλου, το 1198.

Ο βασιλεύς Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος εξέδωσε υπέρ της μονής δύο χρυσόβουλα (1271 και 1277) που κατοχύρωνταν τις κτήσεις της, καθώς και το "αυτοδέσποτον", ενώ ο διάδοχός του, Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος, προέβη σε παραχωρήσεις και διευθετήσεις προς χάριν της μονής με περίπου 33 επικυρωτικές πράξεις.

Γύρω στο 1293, με την επιχορήγηση και του Στεφάνου Ούρεσι Μιλούτιν, κτίσθηκε το νέο καθολικό και ξενώνας. Ο ίδιος ηγεμόνας το 1302 χτίζει τον πύργο με παρεκκλήσι "παρά τον αρσανά".

Στις αρχές του 14ου αιώνα η μονή πολιορκήθηκε επίμονα από τους Καταλανούς, σύμφωνα με τη διήγηση του ηγουμένου Δανιήλ, αλλά δεν εκπορθήθηκε, γιατί ήταν καλά περιτειχισμένη.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το μοναστήρι συνέτρεξαν οι ηγεμόνες των παραδουνάβιων χωρών.

Κατά το 170 αιώνα η μονή ήταν σε θέση να εκτελέσει αρκετά έργα: την τοιχογράφηση της τράπεζας (1622), τον εξωραϊσμό του καθολικού (1632, 1633, 1635,) κτλ.

Oρθώνεται πάνω σε ψηλό παραθαλάσσιο βράχο, όπου απολήγει ένας από τους πρόποδες του απότομου Αντιάθω, στη ΝΔ ακτή της χερσονήσου. Η κατεβασία του αέρα στο φαράγγι (Αεροπόταμος) είναι ορμητική και ξεσπά πάνω στο μοναστήρι. Ο ισχυρός υψηλούρος καστρότοιχος, που πυργώνεται πάνω στην πέτρα, υποβαστάζει επάλληλους ξυλόπηκτους ορόφους που προεξέχουν με μεταιωρίζομενους εξώστες και σαχνιστά, ήταν η μόνη δυνατότητα διεύρυνσης, καθώς ο αμυντικός χαρακτήρας που διέπει ολόκληρη την οργάνωση της δομής επέβαλε να εξοικονομηθούν τα πάντα μέσα στο στενό διάθεστο χώρο.

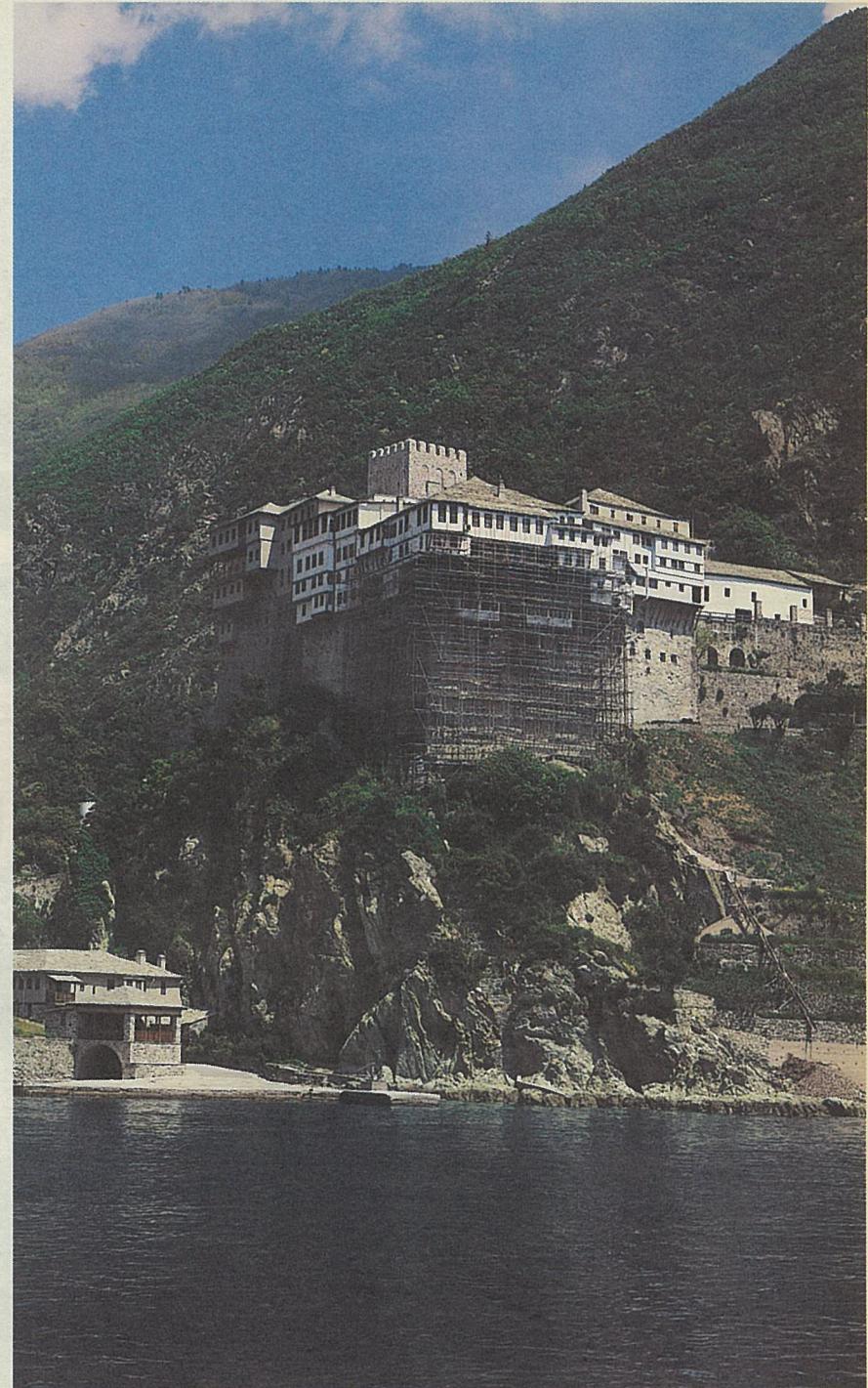
Οι κατά καιρούς ονομασίες της μονής είναι από τα ονόματα α) του ιδρυτού της οσίου Διονύσιου, β) του κτήτορος βασιλέως της Τραπεζούντας Μεγάλου Κομνηνού και γ) του προστάτη της αγίου, Τιμίου Προδρόμου. Επίσης είχε το όνομα "Πέτρα" ή "Νέα Πέτρα", λόγω της θέσης της.

Τα τέσσερα ονόματα συνομιζουν την ιστορία της ίδρυσής της στο β' μισό του 14ου αιώνα: Ο Όσιος Διονύσιος, που ασκήτευε στις υπώρειες του Μικρού Αθω, όταν οι μαθητές του πλήθυναν και έγινε αναγκαία η δημιουργία μονής-κάστρου (λόγω των πειρατικών επιδρομών), απευθύνθηκε στον Αλέξιο Γ' Κομνηνό (1450-1390) για να αναλάβει τις κτητορικές δαπάνες. Παραστάθηκε αυτοπρόσωπως στον βασιλέα, όπως αναφέρει το χρυσόβουλο του 1375: "...με φτωχική περιβολή και ειρηνικός, με χαμηλωμένο κεφάλι, όπως συνηθίζουν οι ασκητές, λιγότονος σαν τους έγκλειστους... με συντριμμένη από ταπείνωση την καρδιά". Ο βασιλιάς πεθεται "και αναλαμβάνει ολό-

κληρη την ανοικοδόμηση της μονής... και υπόσχεται να ανεγείρει και ναό... και να την περιτειχίσει κατά το εφικτό και να χτίσει κελιά επαρκή για τον αριθμό των μοναχών και να εξασφαλίσει την υδροδότησή της". Η κτητορική προσφορά του Αλεξίου Γ' Κομνηνού παριστάνεται συμβολικά σε ωραία φορητή εικόνα του 14ου αιώνα.

Κατά την περίοδο μετά την άλωση, σύμφωνα με τις γραπτές μαρτυρίες του αρχέουν και τις επιγραφές, έγιναν πολλά έργα με την οικονομική ενίσχυση των ορθόδοξων παραδουνάβιων χωρών. Μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1535, ο γεγομόνας της Μολδαβίας Πέτρος Ράρες ανέλαβε να χτίσει την ανατολική πτέρυγα, σύμφωνα μάλιστα με τη σχετική επιγραφή και το καθολικό. Η κόρη του Ρωξάνδρα και ο γαμπρός του Αλέξανδρος ήσαν οι χρηματοδότες για την οικοδόμηση της υψηλής πτέρυγας που αντικρίζει τη θάλασσα.

Η μονή υπέστη σοβαρές ζημίες κατά τους μεγάλους σεισμούς του 1585 (18 Ιουνίου) και του 1765 (3 Νοεμβρίου). Το 1756 ανακατίστηκαν "τα πέριξ δοξάτα του μοναστηρίου". Οι ανακατίσεις συνεχίστηκαν ως τις μέρες μας. Σήμερα καταβάλλεται προσπάθεια να αποκατασταθεί η εικόνα της μονής στη ΒΔ όψη της, που αλλοιώθηκε μετά την αποχή ανακαίνισης της δεκαετίας του '60.

διαφύλαξης. Και όλα αυτά υπό το βάρος της παρακολούθησης των ζητημάτων της επιστημονικής δεοντολογίας σχετικά με τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σήμερα είναι σχεδόν αυτονόητο ότι η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς υπόκειται σε μια ζεχωριστή λογική και φιλοσοφία και ότι απαιτεί ειδικούς κειρισμούς, καταφανώδη διαφορετικούς από τους

αντίστοιχους των σύγχρονων νέων κατασκευών. Προ εικοσαετίας, όμως, η εισαγωγή μιας τέτοιας διάστασης εκ παραπλήσιου με τα από πολλά δεκαετιών σωρευμένα προβλήματα, μάλιστα δε σε μια εποχή με ιδιαίτερα αυξημένα και πιεστικά κοινωνικά ζητήματα, απαιτούσε μια ιδιαίτερη προσπάθεια από μέρους του ΚΕΔΑΚ ώστε οι Αγιορέτες να κατανοήσουν την ιδιαιτερότητα του

έργου της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και την αναγκαιότητα των ειδικών κειρισμών που απαιτεί. Η πολιτιστική πολιτική διεθνώς αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα σ' ό,τι αφορά τη διατήρηση ιστορικών πόλεων και οικισμών, παρόλο που οι συνθήκες ζωής δεν διαφέρουν ριζικά από αυτές στις νέες πόλεις και στα νέα κτίρια. Εύλογα λοιπόν η διαφύλαξη της αγιορείτικης

κληρονομιάς, που είναι παρακολούθημα της υπερχιλιετούς αγιορείτικης πολιτείας, με τα ιδιαίτερα πολιτισμικά καρακτηριστικά της που όλοι γνωρίζουμε, έθεσε εξαρχής ζητήματα ειδικών κειρισμών.

Η ιδιαιτερότητα

Όλος ο γεωγραφικά κλειστός χώρος του Αγίου Όρους, που αποτελεί διατηρητέο μνημείο, κατοικείται και χρησιμοποιείται

αδιαθέτητως από μια κοινωνία με παγκοσμίως μοναδικά χαρακτηριστικά, που αυτοδιοικούμενη ασκεί μια ιδιαίτερη πνευματική δραστηριότητα, χωρίς οικονομική παραγωγή και με ιδιότυπο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Το γεγονός αυτό ήδη αποτελεί καθοριστική παράμετρο για τον προσδιορισμό του μνημειακού χαρακτήρα του Αγίου Όρους και την αξιολόγησή του. Ο

Eίναι ιδρυμένη δίπλα στις Καρυές, προς το χείλος μικρής κοιλάδας που ανοίγεται αντικρίζοντας το πέλαγος, περιτριγυρισμένη από δασοσκεπέις βουνοπλαγιές, χλοερούς λειμώνες και βαθύσκιες ρεματιές.

Για την ίδρυσή της και την παράξενη ονομασία της έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις, εν μέρει συγκλίνουσες, χωρίς γενική αποδοχή. Σε έγγραφο του 1329 εγκωμιάζεται από τον τότε πρώτο του Αγίου Όρους ως οσίας μνήμης "ο τα πάντα άριστος και καλός Κουτλουμούσης εκείνος", που ως ηγούμενος "παντοίως επηγένησε" τη μονή. Δεν πρόκειται όμως για τον ίδρυτη, το όνομα έχει ίσως εδώ την έννοια Κουτλουμουσιανός, γιατί διασώζεται παλαιότερη μνεία σε έγγραφο της μονής Αγίου Παντελεήμονος, του 1169, όπου υπογράφει ο "καθηγούμενος της Μονής Κουτλουμούση" Ησαΐας, πράγμα που σημαίνει ότι η μονή υπήρχε πριν από το 1169. Μερικοί μελετητές θεωρούν πιθανό ότι πρωτεμφανίζεται κατά τον 11ο αιώνα. Πάντως, η άποψη του Π. Ουσπένσκι περί ιδρύσεως της από ομώνυμο εκχριστιανισμένο Σελτζούκο ευγενή είναι περισσότερο εικασία, διότι ξεκινά μεν από μία συγκεκριμένη ιστορική μαρτυρία τέτοιου εκχριστιανισμού, του οποίου ίσως η σχέση με τη μονή παραμένει αναπόδεικτη.

Όπως και άλλες μονές, κατά την πρώτη περίοδο της υπήρξε μονύριο που μεγεθύνθηκε και οχυρώθηκε αργότερα, κατά τον 14ο αιώνα. Η συμβολή του ηγουμένου της Χαρίτωνος (που διετέλεσε και μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας) για την εξασφάλισή της από τις επιδρομές είναι αξιομνημόνευτη: επτά φορές ταξίδεψε με αντίστοιχες συνθήκες στις παραδουνάβιες ηγεμονίες για την εξεύρεση πόρων

ώστε "κάστρον κτίσαι εν τη Μονή". Έτοι, εύλογα την εποχή αυτή, το μοναστήρι ονομάζοταν "του Χαρίτωνος". Το 1392 ο πατριάρχης Αντώνιος αντάμειψε τις φιλότιμες προσπάθειες και ανακήρυξε τη μονή πατριαρχική και σταυροπηγιακή.

Οι ηγεμόνες των χωρών που προαναφέραμε εξακολούθησαν να την ενισχύουν καθ' όλο τον 15ο αιώνα. Στην καμπή του 15ου προς τον 16ο αιώνα, ο Ράδουλος ο Μέγας (1496-1508) προθυμοποιήθηκε με γενναιόδωρες προσφορές να επισκευάσει κτίσματα της μονής που υπέστησαν ζημίες από την καταστροφική πυρκαγιά του 1497, ώστε μέχρι το Θάνατό του ανακαίνιστηκε το ΒΔ τμήμα της. Μετά το θάνατό του άρχισε να οικοδομείται ο αμυντικός πύργος.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον έδειξε και ο Νεαγκός Μασαράμπ (1512-1521). Όπως διαπιστώνουμε στο βίο του πατριάρχη Νήφωνος, "εξωράισε ταύτην ένδοθεν και έξωθεν... και περιέφραξε διά τειχών". Εκτός από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1497, άλλες πυρκαγιές αναφέρονται στα 1767, 1856, 1870 και στην εποχή μας, το 1979, οι οποίες σε συνδυασμό με τις κατά καιρούς καθίζσεις του χαλαρού εδάφους της περιοχής συντέλεσαν στην αύξηση της συχνότητας των διαδοχικών ανακαινίσεων της μονής.

ανθρώπινος παράγοντας δεν είναι απλώς το συμπλήρωμα του οικιστικού κελύφους, αλλά αντίθετα χώρος, κέλυφος και κοινωνία συνιστούν ένα άρρηκτα συνδεμένο σύνολο, που επιβιώνει ως αυτοεπίληπτης οντότητα σε πείσμα των αιώνων. Αυτό πρέπει να διαφυλαχθεί και να διατηρηθεί. Το ζήτημα λοιπόν της διαφύλαξης της αγιορείτικης κληρονομιάς δεν μπορεί να είναι μόνο τεχνικό ή οικονομικό πρόβλημα, ούτε όμως

μπορεί να παραβλεφθεί αυτή του η διάσταση υπέρ του ανθρώπινου παράγοντα. Η λύση μπορεί να αναζητηθεί μόνο στην τήρηση του ισοζυγίου που λαμβάνει υπ' όψιν το επιστημονικώς και τεχνικώς ορθό και το ανθρωπίνως εφικτό και απαραίτητο. Και η διαδικασία αυτή απαιτεί κριτική μέθοδο, αξιολόγηση και στάθμιση των ιδιαίτερων παραμέτρων που κάθε φορά συνθέτουν το πρόβλημα, από την ιδιαίτερη. Και το πρακτέο. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς πόσο πιο σύνθετο και περίπλοκο γίνεται το αντίστοιχο

μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η αυθεντικότητα του εν λόγω ιστορικού χώρου, ενώ παράλληλα αυτός ζει και αναπνέει. Για τη δόμηση στον ελλαδικό χώρο υπάρχει ογκωδέστατη νομοθεσία, που διευκολύνει τη ρύθμιση όλων των σχετικών θεμάτων - παρ' όλα αυτά γνωρίζουμε όλοι πόσο περίπλοκο είναι να προσδιοριστεί το πρακτέο. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς πόσο πιο σύνθετο και περίπλοκο γίνεται το αντίστοιχο

πρόβλημα σχετικά με τη διατήρηση της αγιορείτικης αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, που αντιμετωπίζεται κάθε φορά, για κάθε περίπτωση, με ιδιαίτερες παραμέτρους. Φαίνεται όμως ότι είναι ο μόνος τρόπος για να μπορέσει να διατηρηθεί, ως συνέχεια του εαυτού της, η ζωντανή παράδοση της αγιορείτικης πολιτείας.

Ηδη η ενασχόληση του ΚΕΔΑΚ με τα αγιορείτικά πράγματα για όλο

αυτό το διάστημα, από την ίδρυσή του, συνέβασε στην ωρίμανση της ιδέας ότι απαιτούνται ειδικοί χειρισμοί, σε τεχνικό και επιστημονικό επίπεδο, για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους, αλλά και ότι δεν νοείται τέτοια διαφύλαξη χωρίς την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή των Αγιορείτων. Αυτό εξάλλου είναι και το επιδιωκόμενο από τον ιδρυτικό νόμο του ΚΕΔΑΚ, που δεσμεύει τα

Eίναι κτισμένη στη ΒΑ ακτή της χερσονήσου, πάνω σε βραχώδη έκταση της κατερχόμενης πλαγιάς, αντίκρι στις εκβολές του ποταμού Χρυσορρόα. Η ωραιότερη άποψη της μονής είναι αυτή από τους νότιους γηλόφους, όπου διέρχεται ο δρόμος από τις Καρυές: έδιπλώνονται μικροί κόλποι και το γραφικό λιμανάκι με τα αρσανόσπιτα και πιο ψηλά, κλιμακωτά, άλλα εξωμοναστηριακά κτίρια ανάμεσα σε δέντρα και κήπους χλοερούς.

Για την ίδρυσή της ο Γ. Σμυρνάκης πιστεύει ότι ανάγεται στην εποχή του Αλέξιου Α' Κομνηνού (1081-1118). Από τις γραπτές μαρτυρίες του μοναστηριακού αρχείου, που συμφωνούν και με επιγραφικό υλικό, κτήτορές της ήσαν δύο αδελφοί, ο "μέγας πριμικήριος κυρ Αλέξιος" και ο "πρωτοσέβαστος Ιωάννης", ανώτατοι αξιωματούχοι του βυζαντινού κράτους. Ο δεύτερος γράφει στη διαθήκη του, που συνέταξε αποσυρμένος στο μοναστήρι, το 1384: "Μονήν αμφότεροι των Παντοκράτορι Χριστώ κατά το... Άγιον Όρος του Αθώ εκ βάθρων αυτών ανηγείραμεν". Σύμφωνα με προφορική παράδοση, περιβλήθηκε το μοναχικό σχήμα και έλαβε το όνομα Ιωαννίκιος. Ένα από τα εξέχοντα αναθήματα των κτητόρων στο νεόδμητο καθολικό ήταν και η εικόνα του Παντοκράτορος, που βρίσκεται σήμερα στο μουσείο Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης. Φέρει τις επιγραφές: "Δέησις του δούλου του Θεού Αλέξιου του μεγάλου στρατοπεδάρχου" και "Δέησις του δούλου του Θεού Ιωάννου του μεγάλου πριμικήριου", και έχει χρονολογηθεί στη δεκαετία 1360-1370. Ήδη από την κτίση της η μονή υπήρξε πατριαρχική και το αργότερο ως το 1386 τέθηκε υπό την προστασία και του βασιλιά

(βασιλική).

Ο περίβολος της έχει σχήμα ακανόνιστου εξάπλευρου που προέκυψε από διεύρυνση της αρχικής αυλής. Ανατολικά του πρόπολου της εισόδου της μονής υπάρχει κρήνη με την καρκινική (διαβάζεται αμφίδρομα) επιγραφή: "ΕΥ Ω ΠΑΓΑ ΣΩΜΑ ΝΟΟΝ ΑΜ' ΩΣ ΑΓΑΠ ΥΕ", δηλαδή: "Καλή μου πηγή, το σώμα και συνάμα το νου, καθώς επιθυμώ, δρόσιζέ τα". Δύο επιγραφές μέσα στη μονή μας πληροφορούν για δύο σοβαρές ανακανίσεις το 180 αιώνα: μεγάλου μέρους της δυτικής πτέρυγας, όπου εντάσσεται και η τράπεζα (1744), και της βόρειας πτέρυγας (1781). Άλλα και η ανατολική πτέρυγα ανακανίστηκε μετά από πυρκαϊά, το 1946. Από τις αξιολογότατες εικόνες του σκευοφυλακίου θα αναφέρουμε μόνο μερικές, του 14ου αιώνα: τις δύο αμφιπρόσωπες Χριστός Παντοκράτωρ - Άγιος Αθανάσιος Αθωνίτης και Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος - Θεοτόκος Βρεφοκρατούσα, Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος, τον ζωγραφισμένο ξύλινο σταυρό του τέμπλου και τη Σταύρωση.

Μεγάλης ιστορικής αξίας είναι και το "εξάρτημα" (μετόχι) της μονής στην περιοχή των Καρυών, γνωστό ως κελί του Ραβδούχου που προσάρτησαν στη μονή οι δύο κτήτορες αδελφοί το 1357. Στο κελί αυτό διασώζονται από το βυζαντινό μονύδριο, μετασκευασμένα, ο ναός και ο πύργος.

δύο μέρη -Άγιον Όρος και ΚΕΔΑΚ- σε μια συνεργασία στο διηγεκές, ώστε να διασφαλίζεται η καλύτερη μέριμνα για τη διαφύλαξη αυτού του μοναδικού και ανεκτίμητου Θησαυρού, που αποκαλούμε με τον λιτό τίτλο «Αγιορείτικη Κληρονομιά».

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΌΡΟΥΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΕΙΛΑΣ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝ- ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΗΣ ΚΕΔΑΚ

Στην εποχή μας, μια εποχή έντονης αμφισβήτησης, θα μπορούσε εύλογα να τεθεί χωρίς να θεωρηθεί απαραίτητα προβοκατόρικο, το ερώτημα: Γιατί όλη αυτή η συζήτηση ειδικά γύρω από το Άγιον Όρος, τα μνημεία και τα κειμήλιά του; Γιατί όλη αυτή η τεράστια προσπάθεια σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας που καταβάλλεται από διάφορους φορείς, αληθά και από τους ίδιους τους μοναχούς, για τη γνώση και

κατανόηση του κειμήλιακού και καθηλευτικού του πλούτου, τη συντήρηση και προβολή του;

Γιατί όλη αυτή η τεράστια επιστημονική προσπάθεια για την κατανόηση του μνημειακού πλούτου, τη διάσωση-συντήρηση και την ανάδειξή του; Γιατί όλη αυτή η τεράστια οικονομική, σε εθνικό μα και πανευρωπαϊκό επίπεδο, προσπάθεια διάσωσης και συντήρησης όσων αναφέραμε αληθά και για τη βελτίωση των

υποδομών και του επιπέδου διαβίωσης τόσο των μόνιμων κατοίκων του χώρου αλλά και των διερχομένων (προσκυνητών, περιηγητών);

Μια προσπάθεια να απαντηθούν έστω και μερικά από τα ερωτήματα αυτά γίνεται στο άρθρο που ακολουθεί.

Το Άγιον Όρος αποτελεί ένα μνημειακό σύνολο παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Η έννοια του μνημειακού δεν αφορά μόνο τον

τομέα του δομημένου περιβάλλοντος, που αποτελεί και την πρώτη εντυπωσιακή εικόνα που δέχεται ο επισκέπτης του μοναδικού αυτού τόπου. Η έννοια του μνημειακού στην περίπτωση του Αγίου Όρους καθίπτει τομείς σε ένα ευρύτατο φάσμα και σε μία συνέχεια και συνέπεια η οποία δεν συναντάται σε τέτοια έκταση αλλού.

Στον πνευματικό τομέα, η συμβολή του Αγίου Όρους υπήρξε αναμφισβήτητη στη διαμόρφωση

της ορθόδοξης πνευματικότητας. Στον τομέα της ιστορικής τεκμηρίωσης η διαφύλαξη του τεράστιου αρχειακού υλικού των καθιδρυμάτων του αποτέλεσε και αποτελεί, σε παγκόσμιο επίπεδο, μία σημαντικότατη πηγή, εξαιρετικά πολύτιμη για τον πλούτο των πληροφοριών της.

Όσον αφορά τον τομέα της τέχνης θα μπορούσε να λεχθεί ότι το Άγιο Όρος αποτελεί ένα τεράστιο μουσείο, μοναδικό για τον

πλούτο και την ποιότητά του.

Στο ίδιο επίπεδο τοποθετούνται τόσο τα υλικά τεκμήρια του καθημερινού βίου που διασώθηκαν εκεί κατά τη μακραίωνη ιστορία του, όσο και η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο, καθώς δεν υπέστη βίαιες επεμβάσεις, διασώζει κατά τρόπο μοναδικό την αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με τη φύση.

Η ιδιαιτερότητα, τέλος, της

μονή είναι κτισμένη στο μικρό υψίπεδο δίπλα στο βαθύ χείμαρρο που εκβάλλει στα βόρεια του κόλπου της Δάφνης. Απολαμβάνει την ποθητή αφ' υψηλού θέα προς τη θάλασσα εν μέσω ελαιοδέντρων, αμπελώνων και κήπων.

Το επ' ονόματι του αγίου Νικηφόρου με την προσωνυμία "του Ξηροποτάμου" καθίδρυμα είχε ιδρυθεί πριν από το 956 μ.Χ. Μολονότι οι σχετικές γραπτές μαρτυρίες επιδέχονται αμφιλεγόμενες ερμηνείες, είναι σχεδόν γενικά αποδεκτή σήμερα η παράδοση ότι ιδρυτής της μονής ήταν ο άστος Παύλος ο Ξηροποταμίτης, που θεωρείται και ιδρυτής της μονής του Αγίου Παύλου. Τα δύο μοναστήρια είχαν κατά το 10ο και 11ο αιώνα τον ονομαστικό προσδιορισμό -όχι ταυτόχρονα- "του Ξηροποτάμου". Το γεγονός αυτό, καθώς και η παρουσία δύο Παύλων στον Άθω κατά την περίοδο αυτή δυσχεραίνουν την αποσαφήνιση των επιμέρους.

Για την περίοδο από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α' Κομνηνό (1081-1118) μέχρι το 1270, διασώζεται στο αρχείο της μονής ένα έγγραφο, περίπου του 1200, με το οποίο αξιωματούχος του κράτους επιβεβιώνει τις κτήσεις της. Σε αυτό το έγγραφο για τελευταία φορά η μονή ονομάζεται "του Αγ. Νικηφόρου". Στα επόμενα, από το 1270-1274 και μετά, αναφέρεται ως αφιερωμένη στους αγίους Σαράντα Μάρτυρες. Είναι βέβαιο ότι κατά τη διάρκεια της φραγκοκρατίας η μονή περιήλθε σε δεινή θέση. Έτσι ο χορηγός για την ανόρθωσή της, Ιωάννης, αδελφός του βασιλέως Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου (1259-1282), θεωρείται ένας ακόμη κτήτωρ. Εκδόθηκαν επίσης χρυσόβουλα από τους πρώτους βασιλείς της δυναστείας

των Παλαιολόγων) που επικυρώνουν την ισχύ παλαιών "δικαιωμάτων" της μονής.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας μέγας ευεργέτης παρουσιάζεται ο ίδιος ο σουλτάνος Σελίμ Α' (1512-1520), παρότι επλεγόταν άκαμπτος ("γιαβούζ"). Με φετφά (ιερά ρήτρα) όρισε "ο τόπος, όπου αναγινώσκεται το Ιερόν Ευαγγέλιον, όταν συμβεί να καεί ή και να χαλάσει, πάλιν να ανακαινίζεται" και το 1517 εξέδωσε χάτισερίφ (ιερό ορισμό) με πολλές διευκολύνσεις και προνόμια υπέρ της μονής που είχε πληγεί από πυρκαγιά. Επίστις και ο σύγχρονός του ηγεμόνας της Ουγγροβλαχίας Νεαράκης Μπασαράμπ (1512-1521) αναφέρεται ως χρηματοδότης της κατασκευής τράπεζας και υπογείων. Μνημονεύεται ακόμη ανακαίνιση και τοιχογράφηση προϋπάρχοντος του σημερινού καθολικού μεταξύ των ετών 1533-1541.

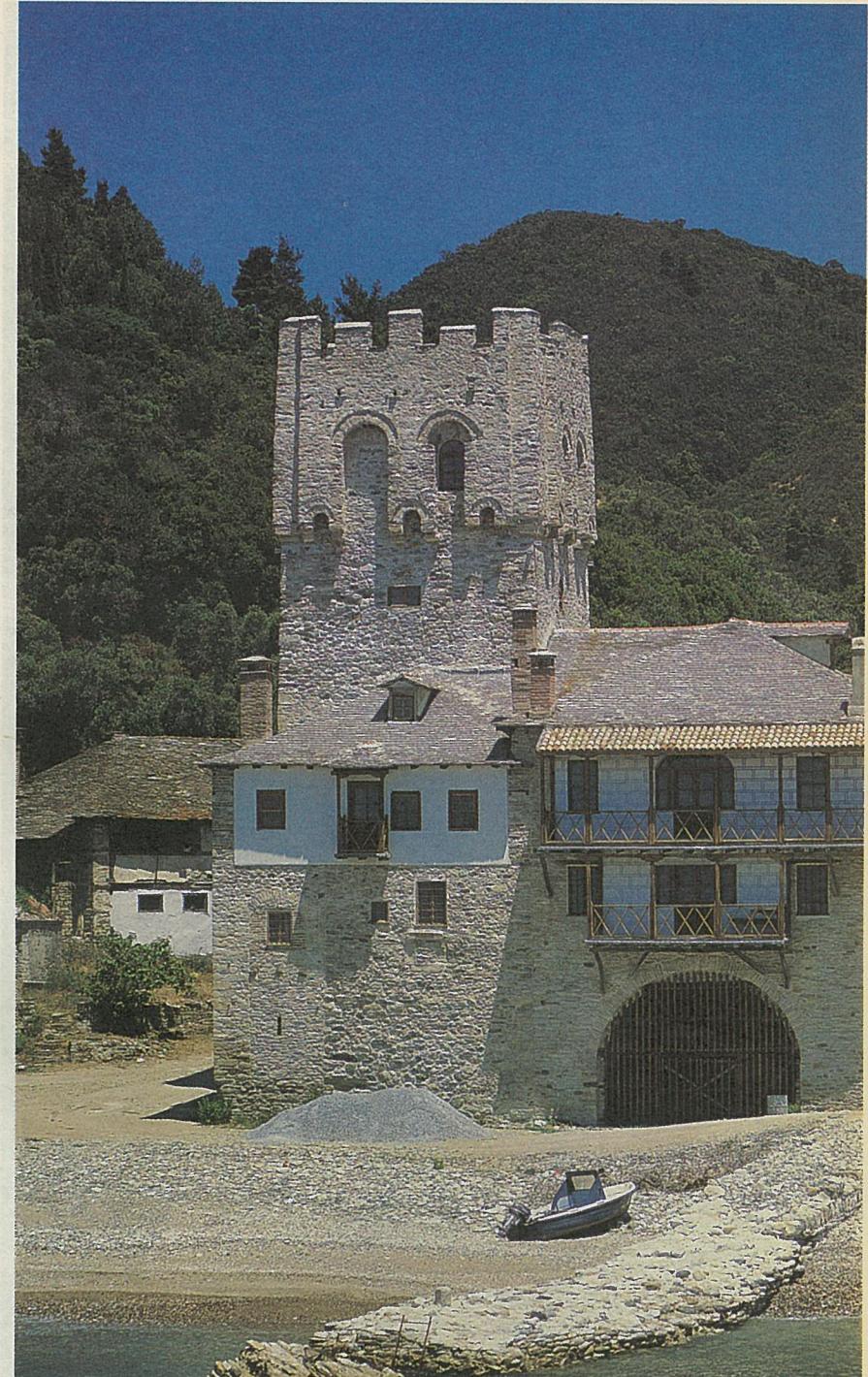
Κατά την πρώτη δεκαετία του 17ου αιώνα μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε σημαντικό μέρος της μονής.

Το 18ο αιώνα πρωτοστάτησε για την ανόρθωσή της, ιδιαίτερα για την ανοικοδόμηση του καθολικού (1761-1763), ο δραστήριος λόγιος μοναχός Καισάριος Δαπόντες. Για να συγκεντρώσει τα χρήματα της δαπάνης περιέφερε επί οκταετία, περιοδεύοντας σε ορθόδοξες χώρες, τον Τήμιο Σταυρό. Ο ίδιος έφερε από τη Χίο και τη μονόλιθη ερυθρωπή φιάλη, ενώ ο ιερομόναχος Σεραφείμ διέθεσε τα έξοδα για το περιστύλιο (1783).

Είναι το δυτικότερο μοναστήρι της ΝΔ πλευράς της χερσονήσου, σε απόσταση μιας ώρας από τη θάλασσα. Από τον πυργωτό αρσανά, με τη χαρακτηριστικά αγιορείτικη αρχιτεκτονική του, ξεκινά ο δρόμος που, οδεύοντας παρά την κοίτη καταπράσινης ρεματιάς, καταλήγει σ' ένα κράσπεδο της Μεγάλου Ζυγού. Εκεί ορθώνεται επιβλητικό το μοναστήρι. Η παράδοση κατά την οποία τρεις αδελφοί, ο Μωυσής, ο Ααρών και ο Ιωάννης, γιοι του βασιλιά της Αχρίδας Ιουστινιανού(!), βρίσκονται στην αρχή της μοναστικής γενεαλογίας της Ζωγράφου το 10ο αιώνα, κατατίθεται σε χρυσόβουλο «υπογραμμένο» ταυτόχρονα από τέσσερις βασιλείς που έζησαν από τον 9ο μέχρι τον 14ο αιώνα... (Λέων ΣΤΓ' ο Σοφός +912, Ιωάννης Ούγκλεσης +1371). Στερεότερο έρεισμα για την ιστορία των απαρχών της μονής μπορεί να θεωρηθεί μια αναγραφή στον κατάλογο των προεστώτων του όρους που υπογράφουν (το 972) το Τυπικό του Τζιμισκή: "Γεώργιος ο Ζωγράφος". Είναι πιθανό ότι το πρόσωπο αυτό κληροδότησε στη μονή τόσο την επωνυμία της, με την ιδιότητα του αγιογράφου που φαίνεται πως είχε, όσο και την αφιέρωσή της στον άγιο του οποίου το όνομα έφερε. Το 980 έχει ήδη συγκεκριμένη μοναστική υπόσταση, με εδαφική επικράτεια, όπως επιτρέπει να συμπεράνουμε έγγραφο οριοθέτησης μοναστηριακής περιοχής στον Άθω. Κατά τον 11ο αιώνα υπογράφει σε έγγραφο ο ηγούμενος "του Ζωγράφου" Ιωάννης (1409 και 1051). Τόσο ο "Γεώργιος ο Ζωγράφος" όσο και ο ηγούμενος Ιωάννης υπογράφουν στα ελληνικά. Ο πρώτος γνωστός ηγούμενος που υπογράφει στα σλαβικά είναι ο Συμεών, το έτος 1169. Δηλαδή, κάποια στιγμή μετα-

ξύ των ετών 1051 και 1169 η μονή επανδρώθηκε από ομόδοξους μοναχούς βουλγαρικής καταγωγής ή παραχωρήθηκε σε αδελφότητά τους. Πάντως, οι μεταγενέστεροι του Συμεών ηγούμενοί της υπογράφουν στα σλαβικά, πράγμα που φανερώνει ότι στη μονή καταβιώνουν Βούλγαροι μοναχοί. Από τους Βούλγαρους βασιλείς πρωτοαναφέρεται ότι ευεργετεί τη μονή ο Ιωάννης Καλιμάν, το 1192.

Σημαντικότερος όμως προστάτης και ευεργέτης της αναδείχθηκε ο Ιωάννης Β' Ασάν (1218-1241), που μνημονεύεται ως κτήτορας της μονής μέχρι σήμερα. Στους επώνυμους βυζαντινούς που την προστατεύουν περιλαμβάνεται η Μαρία Τζουσμένη (1142), θυγατέρα του αυτοκράτορα Ιωάννη Κομνηνού. Από το σχετικό έγγραφο μαθαίνουμε ότι προτιγούμενως την ευεργέτησαν ο Αλέξιος Α' Κομνηνός (1081-1118) και ο οδελφός του Μανουήλ. Έγγραφα επίσημα υπέρ της μονής (1266, 1267, 1276) εξέδωσε ο Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος (1259-1282), του οποίου, ωστόσο, το όνομα και η πολιτική συνδέονται με την επιδρομή φιλενωτικών σε διάφορες μονές, μεταξύ των οποίων και η μονή Ζωγράφου. Σε όλο το Όρος τιμώνται ως μάρτυρες τα είκοσι έξι θύματα εμπρησμού της μονής που αντιστάθκαν κατά την επιδρομή αυτή. Τη μονή προστάτευσαν επίσης οι Παλαιολόγοι: Ανδρόνικος Β' (1282-1328), Ανδρόνικος Γ' (1328-1341) και Ιωάννης Ε' (1341-1376). Από τους Σέρβους βασιλείς τη μονή ευεργέτησαν κυρίως ο Στέφανος Ντουσάν (1331-1355) και ο Ιωάννης Ούγκλεσης (1350-1371). Την περίοδο της τουρκοκρατίας ο σπουδαιότερος ίσως προστάτης της μονής υπήρξε ο Στέφανος ο Μέγας (1457-1504), βοεβόδας της Μολδαβίας, που έχτισε και τον πύργο του αρσανά.

πλέον χρόνων, ανικνεύονται σε αυτόν κτίσματα που καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα της μακραίωνης αυτής περιόδου από την επίσημη ναοδομία και τα κτίσματα τα οποία, στο πλαίσιο της μονής, απαντούσαν στις ανάγκες της καθημερινής ζωής των μοναχών, μέχρι τις ευρηματικές λύσεις των λιτών και φτωχικών, υπικά απογυμνωμένων, εγκαταβιωμάτων του ασκητικού μοναχισμού. Οι διάφορες μορφές

του μοναστικού βίου [κοινοβιακός, σκηνιωτικός, κελπιωτικός, ερημητικός] προϋποθέτουν ανάλογη ποικιλία κτισμάτων, από τα μεγάλα ποιλαύνθρωπα συγκροτήματα, τις μικρές μονάδες των λίγων ατόμων, τις απλούστερες μονάδες, έως το απλό κέλυφος για μία στοιχειώδη διαβίωση κατά μόνας ενός ατόμου (αναχωρητού). Ανάλογη ποιλυμορφία δεν συναντούμε σε άλλα μεγάλα μοναστήρια, ούτε

ακόμη σε τόπους μοναστικής εγκατάστασης, και αν κάτι παρόμιο υπήρξε σε άλλα μοναστικά κέντρα, αυτά έχουν πάψει να υφίστανται στις μέρες μας.

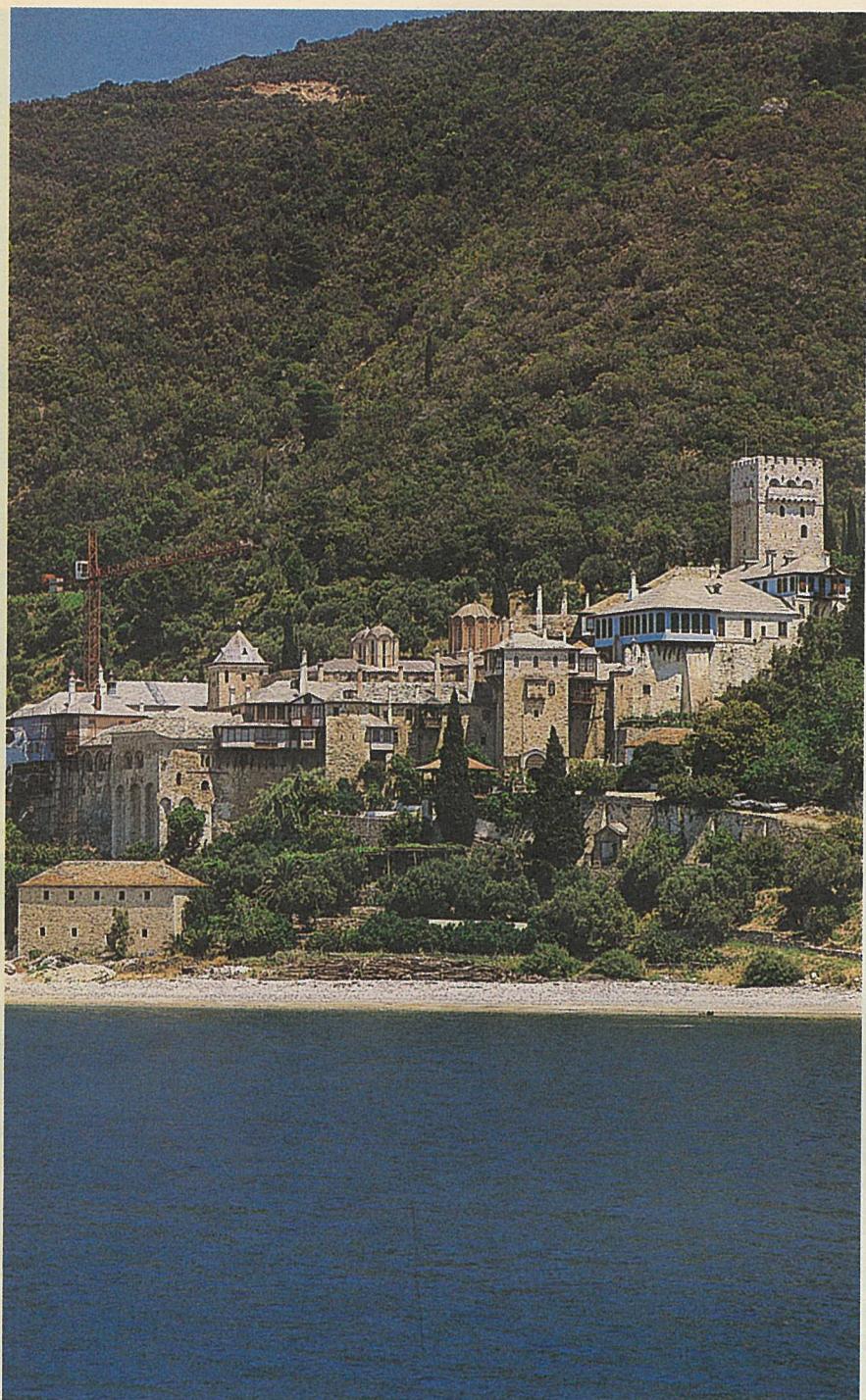
Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της αγιορείτικης κοινωνίας, μίας κοινωνίας ανδρών, διεθνικής υπό την έννοια του πανορθόδοξου καθημερινής ζωής, εκφράζεται, στην περίπτωση των μοναχών, με συγχρόνως συντηρητική, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη διατήρηση

ενός ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού κτισμάτων, μοναδικών σε παγκόσμιο επίπεδο για την ποικιλία και την ποιότητά τους.

Ο συντηρητικός αυτός χαρακτήρας, αποτέλεσμα μίας ηθελημένης αντίστασης σε καινοτομίες και νεωτεριστικές λύσεις των προβλημάτων της καθημερινής ζωής, εκφράζεται, στην περίπτωση των μοναχών, με μία προσήλωση σε παραδοσιακότερους τρόπους

παραγωγή, οι οποίοι ίσχουαν αναθλιστικούς, μέχρι του ουλάκιστον πρότινος. Αυτή η συντηρητικότητα της μοναστικής κοινωνίας και η εμμονή της στις παραδόσεις συνετέλεσε στην επιβίωση μορφών και χώρων που έχουν διαφροποιηθεί ή και εκδείψει έξω από το Άγιον Όρος.

Ωστόσο, ο διεθνικός χαρακτήρας του Αγίου Όρους, αποτέλεσμα της πανορθόδοξης ακτινοβολίας που είχε ήδη από την ίδρυσή του, το

Το πρώτο μοναστήρι που συναντάμε παραπλέοντας τη νοτιοδυτική ακτή της χερσονήσου εντυπωσιάζει με τον πλούτο, το δυναμισμό και την ενότητα στην ποικιλία που παρουσιάζει ως αρχιτεκτονική σύνθεση. Παραπρόντας από τη θάλασσα, το προοπτικό βάθος και η πυκνότητα της σύνθεσης αυτής προβάλλουν με ενάργεια, χάρη στην κλιμακωτή διάταξη που επέβαλε η απότομη κατωφέρεια του εδάφους.

Κατά την παράδοση, ιδρύθηκε από τον δούτο Ευθύμιο, που κοινοβίασε στη Λαύρα επί ηγουμενίας αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου, έχοντας το διακόνημα του δοχειάρη, δηλαδή του υπεύθυνου της αποθήκης τροφίμων.

Κατά τη μαρτυρία εγγράφου του 1037, πρωτοϊδρύθηκε, αφιερωμένο στον άγιο Νικολό, δίπλα στον όρμο της Δάφνης, της οποίας έφερε και το όνομα, μαζί με την προσωνυμία "του Δοχειαρίου". Η πληροφορία του ίδιου εγγράφου ότι η μονή κατέχει κτήμα "εξ αμνημονεύτων των χρόνων" καθώς και άλλες ενδείξεις ενθαρρύνουν την αναζήτηση της αρχικής σύστασής της στο τελευταίο τέταρτο του 10ου αιώνα. Σύμφωνα με μια άλλη απόψη, ιδρυτής και πρώτος ηγούμενος της θεωρείται ο "Ιωάννης μοναχός ο δοχειάρης", που υπογράφει έγγραφο της Λαύρας των αρχών του 11ου αιώνα. Πάντως, εξαιτίας πειρατικών επιδρομών οι μοναχοί εγκατέλειψαν τη Δάφνη και κατέφυγαν σε θέση μάλλον ψηλότερη από τη σημερινή. Από τότε η μονή έφερε μόνο το όνομα "του Δοχειαρίου".

Νεοκτητορικό ρόλο στη σημερινή θέση της μονής διαδραμάτισε ο πρώην πατρίκιος, ηγούμενος Νεόφυτος, όπως προκύπτει από έγγραφα πριν και μετά το 1100. Όπως αναφέρει στη διαθήκη του, "οικοδομάς παμπλείστους ανήγειρα και

αμπελώνας εφύτευσα και πλοία κατεσκεύασα... και τον ναόν του Αρχιστρατήγου... Μιχαήλ... ανήγειρα, ον ωραίότητι πολλή κατηγλάΐσα".

Το 1089 ο Αλέξιος Α' Κομνηνός καθώς και η μητέρα του Άννα Δαλασσηνή προστατεύουν κτήσεις και προσόδους του μοναστηριού.

Την περίοδο της ακμής διαδέχτηκε περίοδος δυσχερειών και δεινών. Λόγω της παραλιακής θέσης της ήταν έκθετη στις πειρατικές επιδρομές, που εντάθηκαν ιδιαίτερα κατά την εποχή της φραγκοκρατίας.

Οι προσπάθειες ανόρθωσης κατά τον 14ο αιώνα, που εκδηλώνονται με το ενδιαφέρον ηγεμόνων όπως ο Στέφανος Ντουσάν (1349) και ο αυτοκράτορας Ιωάννης Ε' Παλαιολόγος (1355), καταβάλλονται εν μέσω νέων δυσμενών περιστάσεων. Σύμφωνα με ερευνητές, οι κίνδυνοι αλλά και τα πλήγματα από πειρατικές επιδρομές συνεχίζονται "από του 15ου μέχρι του 16ου αιώνος".

Στις αρχές του 16ου αιώνα αναφέρονται κτιριακές επισκευές, αλλά μόνο μετά τα μέσα του αιώνα πραγματοποιούνται σοβαρά έργα ανόρθωσης και αποκατάστασης του μοναστηριού. Πρωτεργάτης θεωρείται ο Αδριανουπολίτης ιερέας Γεώργιος που αφιερώθηκε στην υπηρεσία της μονής ύστερα από τη θεραπεία του στο αγίασμα των Αρχαγγέλων. Ο Γεώργιος έπεισε τον ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας Ιωάννη Αλέξανδρο Λουπουσνεάνου να συνδράμει το έργο της ανοικοδόμησης. Στην ύστερη τουρκοκρατία μπορούν να χρονολογηθούν το παλιό αρχονταρίκι και το τοιχογραφημένο αρχιτεκτόνημα του αγιάσματος των Αρχαγγέλων, που αποτελεί έντεχνο συνδυασμό περιστύλιας φιάλης και φρεατοστεγάσματος.

κατέστησε, καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του, αποδέκτη αυτοκρατορικών και ηγεμονικών χορηγιών, ακόμη και υπό την οθωμανική κυριαρχία, όταν το ρόλο των βυζαντινών αυτοκρατόρων συνέχισαν οι ηγεμόνες των παραδουνάβιων περιοχών, με ανάλογης λαμπρότητας και κλίμακας κτίσματα.

Η πανοθρόδοξη ακτινοβολία του είχε επί πλέον ως αποτέλεσμα την

δύσμωση διαφορετικών μορφολογικών, τυπολογικών και ευρύτερα πολιτισμικών καταβολών. Έτσι εντοπίζονται ρεύματα, τάσεις, χαρακτηριστικά και τεχνικές που βρήκαν εδώ πεδίο συνύπαρξης και δημιουργίας νέων στοιχείων, προϊόντων αυτής ακριβώς της όσμωσης.

Το Άγιον Όρος, αποτελώντας το χώρο εγκαταβίωσης μίας ιδιότυπης κοινωνίας,

συγκεντρώνει κτίσματα, τα οποία ανταποκρίνονται στις δραστηριότητες της κοινωνίας αυτής και καλύπτουν όλο το φάσμα όχι μόνο της θειοτουργικής αλλά και της καθημερινής ζωής, σε όλες της τις εκφάνσεις. Δεν πρόκειται για μεμονωμένα κτίσματα, αλλά για σύνολα κτισμάτων, μέσα στα οποία αναδεικύνονται τα επιμέρους κτίρια, δημητουργώντας έτσι μία ατμόσφαιρα που σπανίως

βιώνουμε στον εκτός Αγίου Όρους κόσμο. Τα κτίσματα αυτά συνεκτρέφονται με άλλα του ίδιου ήθους και ύφους και εντάσσονται σε ένα κλειστό περιβαλλοντικό σύνολο, αυστηρά καθορισμένο και προδιαγεγραμμένο από την ιδιαιτερότητα της αγιορείτικης κοινωνίας και τους ρυθμούς της ζωής της, και όχι σε ένα ευρύτερο οικιστικό και περιβαλλοντικό σύνολο, το οποίο εξεπλίχθηκε με τρόπο διαφορετικό.

Το δομημένο αυτό περιβάλλον αναδεικνύεται με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο και λόγω της φυσικής ιδιαιτερότητας του τόπου, που οφείλεται στον κλειστό του χαρακτήρα, στη γεωγραφική του ιδιομορφία και στον πιούτο και την ποικιλία της χλωρίδας του.

Ορισμένοι από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω, όχι βέβαια όλοι, συναντώνται και εκτός Αγίου Όρους, πουθενά δύως δεν παρατηρείται η

Bρίσκεται στην ΒΑ πλευρά της χερσονήσου, πάνω σε μια έξαρση τη έντονα κατωφερούς πλαγιάς, σε απόσταση μισής ώρας ανατολικά της Μονής Φιλοθέου και σε ίση απόσταση από τη θάλασσα.

Είναι αφιερωμένη στη μνήμη των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου.

Εκφράσθηκαν διάφορες απόψεις για την προέλευση του ονόματος της Μονής. Παρατρέχοντας σαν ανυπόστατες, π.χ. αυτήν που αποδίδει την ίδρυσή της, στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Καρακάλλα (211-217 μ.Χ.) ή αυτή που συσχετίζει το όνομα με το τουρκικό "καρακουλέ" (μαύρος πύργος), μπορούμε να σταθούμε στην αξιοπιστότερη άποψη, που επισημαίνει τη συχνή εμφάνιση παραπλήσιων επωνύμων κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο.

Η ύπαρξη της Μονής, από τον 11ο αιώνα, τεκμηριώνεται με έγγραφο του 1018 που σώζεται στο αρχείο της Μεγίστης Λαύρας και αναφέρεται στον προσδιορισμό των ΝΑ συνόρων της με τη μονή Αμαλφηνών. Κατά τα αναφερόμενα, υπέστη φοβερές επιδρομές και λεηλασίες κατά την περίοδο της φραγκοκρατίας.

Το όνομά της εμφανίζεται συχνά σε επίσημα έγγραφα από την εποχή του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου και σε πράξεις του Πρωτάτου, που χρονολογούνται στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα (π.χ. 1314, 1324, 1345, 1350).

συνύπαρξη όλων αυτών των παραγόντων, συνύπαρξη που καθιστά το χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής του Αγίου Όρους πραγματικά μοναδικό.

Δυστυχώς η διαφοροποίηση των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων στη σύγχρονη εποχή ανέτρεψε σχεδόν βίαια αυτήν την επί αιώνες αδιατάρακτη ισορροπία. Το γεγονός δημιούργησε στην εποχή μας την ανάγκη προστασίας αυτού του χώρου όχι μόνον από

την αυτονόητη φθορά αλλά και από την παρείσφρηση εξωτερικών διαδικασιών παραγωγής, που ήρθαν να ανατρέψουν και ορισμένες φορές να εξοστρακίσουν τις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής στο επίπεδο του καθημερινού βίου, κατ' επέκταση και του δομημένου περιβάλλοντος. Για να μπορέσει να προστατευθεί αυτός ο ιδιαίτερος χαρακτήρας, θα πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια,

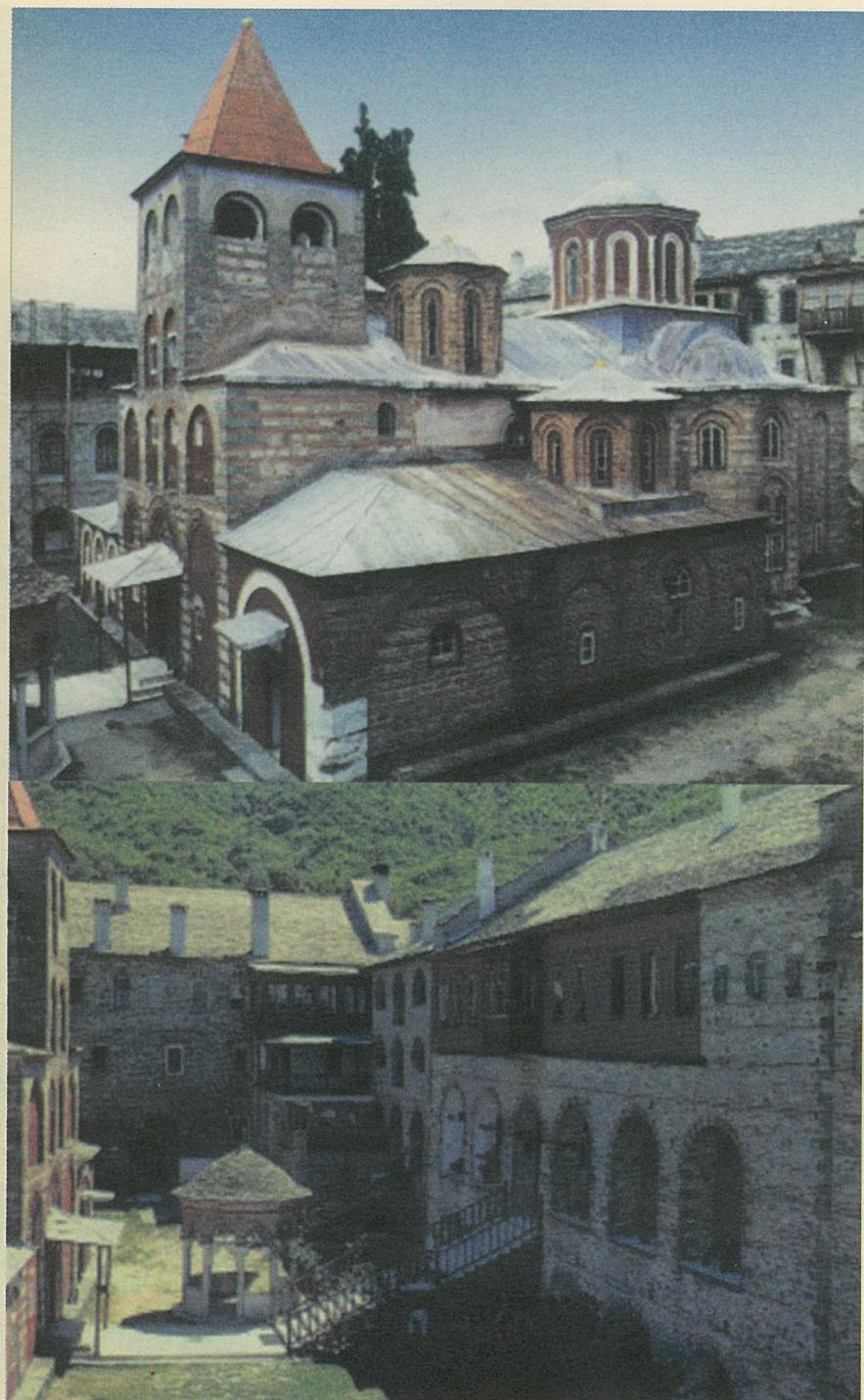
ώστε να γίνει δυνατή η συνύπαρξη του ζωντανού μοναχισμού, του βασικότερου παράγοντα της διατήρησης του μνημειακού αυτού πλούτου, ο οποίος εκ των πραγμάτων παρακολουθεί τα δεδομένα και τις απαιτήσεις της σημερινής ζωής, με το σεβασμό και την ιδιαίτερη προσοχή που απαιτεί το μοναδικό αυτό μνημείο.

Μέσω του ΚΕΔΑΚ, κατά την εικοσάχρονη ύπαρξή του, έχουν διακινηθεί μεγάλα κονδύλια σε μία

προσπάθεια για τη συντήρηση και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους. Χρέος αυτών που δραστηριοποιούνται σε αυτή την προσπάθεια είναι η συνεχής μέριμνα για την αναβάθμιση και τη βελτίωση της παρέμβασής του.

**ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΣ
Η ζωή του μοναχού
εν Αγίω Όρει**

Το κείμενο προέρχεται από το βιβλίο "Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος. Τόπος, χρόνος, άνθρωπος", έκδοση ΚΕΔΑΚ 1999

Ο επισκέπτης ή ο παρατηρητής της "επιπολής" τις περισσότερες φορές νομίζει ότι η μονακική ζωή στον Άθωνα παρουσιάζει μια ομοιογένεια, ότι είναι βαθμένη σ' ένα "καλούπι" και ακολουθεί κάποιους υποχρεωτικούς κοινούς κανόνες, όπως τα μονακικά τάγματα της Δύσης.

Άλλοι πάλι, που βλέπουν τις φυσικές ομορφιές του τόπου, τα υψηλεφή δάση, τα κατάσκια όρη,

την απέραντη θάλασσα, τις χρυσές αμμουδιές, τους όρμους και τα λιμανάκια, ή πάλι οσφραίνονται "της ηδείας οσμής παντοδαπών ανθέων", θεωρούν κήπους και περιβόλια -διότι "δένδρεσι τε πολυειδέσι κομά και άλση και λειμώνας ποικίλους, έργα κειρών ανθρώπων πλοουτεί..."- σχηματίζουν την εντύπωση ότι ο μοναχός ζει σε "κήπον και παράδεισον" μακάρια και στάραχη ζωή, προπτωτικής κατάστασης.

Βέβαια ούτε το ένα συμβαίνει ούτε το άλλο.

Ο "ιερός Άθως", με τα είκοσι βασιλικά μοναστήρια, τις δώδεκα σκήτες και τα επτακόσια, περίπου, κελιά και ησυχαστήρια παρουσιάζει τόση εσωτερική διαφορά, δόση και τα εργαστήρια της αρετής που υπάρχουν σ' αυτόν. Οπωσδήποτε οι αρχές του ασκητικού ιδεώδους είναι ίδιες και ο βασικός πυρήνας του κανόνα κοινός. Άλλ' όπως το Όρος δεν αποτελείται από ένα και

μόνο καθίδρυμα και η πολλαπλότητα και αυτοτέλεια των σκηνωμάτων του σχηματίζει την Κοινότητα, έτοι και στη μονακική ζωή δεν υπάρχει ταυτότητα, αλλά η ετερότητα της ζωής στα πολλά "ιερά φροντιστήρια" στο σύνολό της παρουσιάζει την εικόνα αυτού που επικράτησε να λέγεται μονακική-ασκητική παράδοση του Αγίου Όρους. Γ' αυτό και δεν είναι εύκολο να περιγραφεί σ' ένα μικρό κείμενο αντικειμενικά η ζωή

Ε'. Την εποχή της τουρκοκρατίας, η μονή ανέδειξε δύο μεγάλα πνευματικά αναστήματα με εξωαγιορείτικη δράση. Τον 16ο αιώνα τον Διονύσιο, τον γνωστό ως "εν Ολύμπῳ", και τον 18ο αιώνα, τον Κοσμά τον Αιτωλό, που τιμάται ως ισαπόστολος για τις αφυπνιστικές διδαχές του (ιδρυσε περισσότερα από 1.000 σχολεία και έδρασε σε μία περίοδο που η παρατεταμένη τουρκική καταπίεση είχε αρχίσει να λυγίζει την αντοχή των υπόδουλων).

Το 1871 η μονή υπέστη μεγάλη καταστροφή από πυρκαγιά. Κατά την ανοικοδόμηση που άρχισε αμέσως, ξαναδομήθηκαν οι πτέρυγες δημιουργώντας έναν τετράπλευρο περίβολο σχεδόν πλήρη, εκτός δηλαδή από το δυτικό τμήμα της βόρειας πτέρυγας που συμπληρώθηκε στη δεκαετία του 1990, με κτίριο που στεγάζει τη βιβλιοθήκη και το σκευοφυλάκιο.

Παραπλέοντας τη νοτιοδυτική ακτή, μετά τους κάβους της Δάφνης, ξεπρόβαλλει αιφνίδια, σαν να μετεωρίζεται στα ύψη, το πυργομονάστηρο της Σιμωνόπετρας. Θεμελιωμένο πάνω σε απότομο βράχο, που ριζώνει στα τριακόσια τόσα μέτρα πάνω από τη θάλασσα, φαίνεται να εμπαίζει το νόμο της βαρύτητας και να παραθεωρεί τα όρια του ανθρώπινου μόχθου. Αυτό το καταλαβαίνει κανείς καλύτερα όταν αποτολμήσει την αναρρίχηση από τον αρσανά.

Η επισήμανση στο αρχείο της μονής Αγίου Παντελεήμονος μνείας της μονής "του Σίμωνος" σε δύο έγγραφα του 11ου και 12ου αιώνα οδήγησε μελετητές στην ελκυστική άποψη ότι η μονή έχει αρχαιότερες καταβολές και ότι μετά από μια μακρά περίοδο αφάνειας (ερήμωσης), αναβίωσε από τον όσιο Σίμωνα, φερώνυμο του αρχικού κτήτορα. Η άποψη αυτή προϋποθέτει ότι δεν προϋπήρξε ομώνυμη μονή σε άλλη θέση. Άλλοι μελετητές θεωρούν ότι πρόκειται για δύο διαφορετικά καθιδρύματα με το ίδιο όνομα. Σύμφωνα με τον βίο του οσίου Σίμωνος η θαυμαστή ανοικοδόμηση πάνω στον απόκρημνο βράχο επιχειρήθηκε ύστερα από θεία υπόδειξη: ένα αστέρι χαμήλωσε και στάθηκε πάνω στην Πέτρα, εξ ου και η ονομασία της μονής "Νέα Βηθλέεμ".

Το χρυσόβουλο του Ιωάννη Ούγκλεστη, που εκδόθηκε περίπου το 1368 και σώζεται σε αξιόπιστο αντίγραφο, πείθει ότι ο Σέρβος ηγεμόνας ήταν ο επόμενος κτήτορας (μετά τον όσιο Σίμωνα). Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, ζήτησε άδεια από τη Σύναξη να ανεγείρει οικοδομές στον "έρημο εκείνο τόπο".

Το έργο συντελέστηκε στη δεκαετία

του 1360, αλλά τα ίχνη του σήμερα είναι δυσδιάκριτα, λόγω των καταστροφών και των αλλεπάλληλων ανακαινίσεων που ακολούθησαν: η μονή, αγέρωχο φρούριο πάνω στο βράχο, μπορούσε να χλευάζει την πειρατική απειλή, αλλά δεν γλίτωσε από τη συμφορά της φωτιάς. Σύμφωνα με ενθυμήσεις γραμμένες σε χειρόγραφα, πυρκαγιές έσπασαν το 1580, το 1592, το 1625... Ιδιαίτερα καταστροφική για τη μονή ήταν η πυρκαγιά του 1891. Η αδυναμία να ορθοποδήσει από τα πλήγματα αυτά την οδήγησε στην ιδιορρυθμία. Στους τελευταίους αιώνες γνώρισε πολλές μεταπτώσεις: από την καταχρέωση και την ερήμωση ως την ανόρθωση και την ακμή. Τα κτίρια που καθορίζουν την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της Σιμωνούς Πέτρας είναι έργα που εκτελέστηκαν μεταξύ 1862-1902, όπως βεβαιώνουν εντοίχιες επιγραφές. Δεν λείπουν όμως υλικά τεκμήρια παλαιότερων οικοδομικών φάσεων, που φτάνουν ως τη βυζαντινή περίοδο.

της γης. Εάν κανείς δει τα πράγματα ρεαλιστικά, θ' αντικρίσει ένα άγονο βουνό, κακοτράχαλο, με κρημνούς και χαράδρες, αφιλόξενο, χωρίς καλλιεργήσιμη γη, με απότομες πλαγιές και θάλασσα με βάθη αβυσσαλέα και "συνελόντι φάναι", έναν τόπο κατάληπτο για άνδρες ασκητές, στάδιο και δόλιχο πνευματικών αγώνων, πύλη του ουρανού στην οποία φθάνει κανείς από στενό και δύσβατο μονοπάτι.

Ο μοναχός στον Άθωνα δε ρευμβάζει, δεν απολαμβάνει ανατολή και δύση ηλίου, δε θαυμάζει τον κατάστερο ουρανό, δεν προφθάνει ν' ακούσει "τας τερπνάς αηδόνας" που "πολλάς και καλάς εκτρέφει ο Τόπος". Οι ποντιάδες αύρες της θάλασσας, το θρόισμα των φύλλων, οι μπουκαδούρες και οι απόγειοι, λίγο τον ακουμπάνε. Οι εκδρομές, οι περιδιαβάσεις, οι ορειβασίες, οι επισκέψεις, τα προσκυνήματα, οι

συντροφιές, δεν έχουν θέση στη ζωή του. Ο μοναχός για τα συνηθισμένα μάτια είναι ον περίεργο, θεατό και αθέατο, φανερό και "κεκρυμένο". Ζει τη ζωή που φαίνεται σε όλους και ταυτόχρονα η ζωή του "κέκρυπται συν τω Χριστώ εν τω Θεώ". Ακολουθεί τον προκαθορισμένο σε κάθε σκήνωμα μοναστικό κανόνα και συνάμα έχει τους "κελλικούς αγώνας" ίσως και τους "en κρυφή κρεμαστήρας"

στο ιδιαίτερό του "ταμείο".

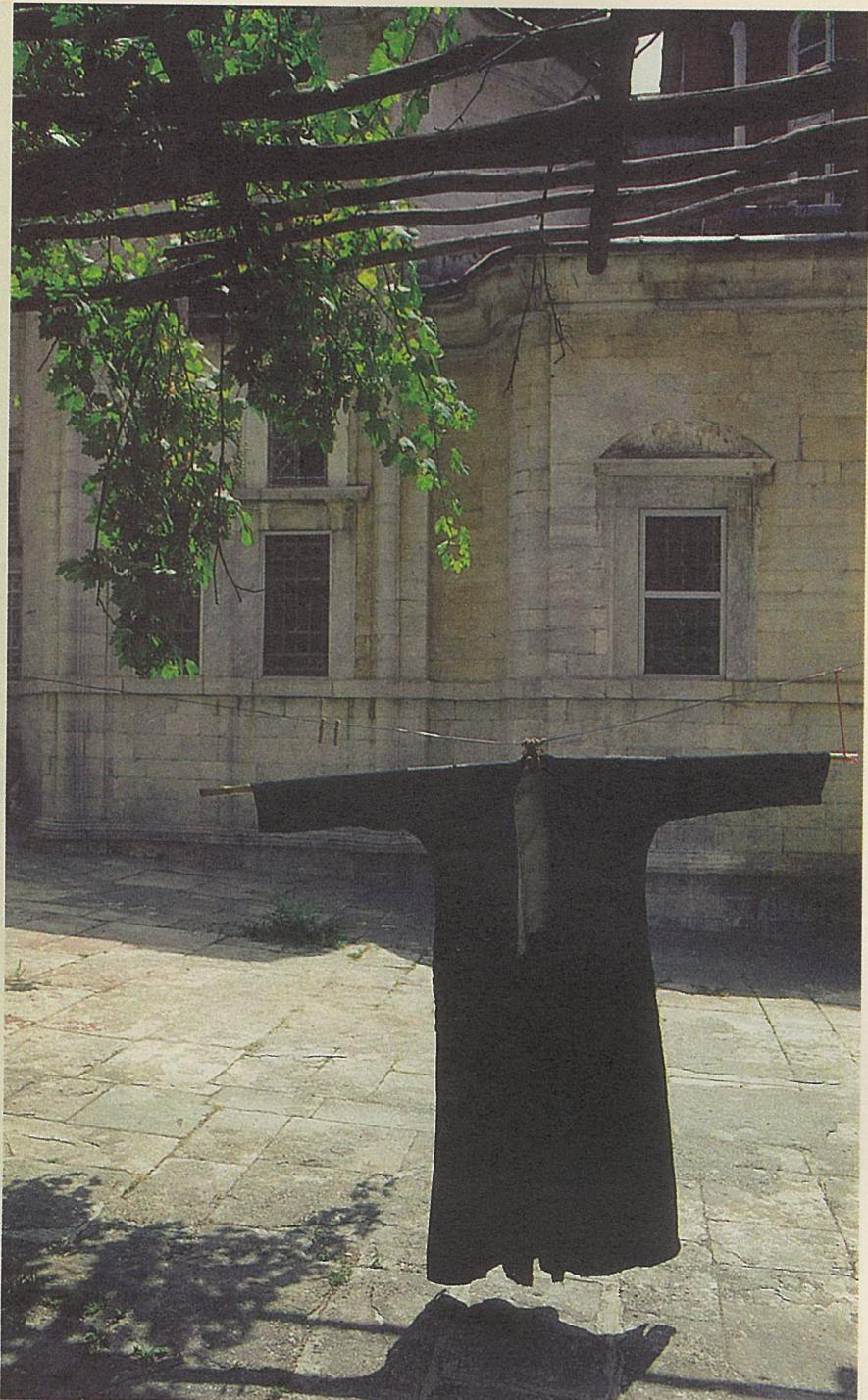
Ψάλλει με τη φωνητική ψαλμωδία που περισσά και προσπαθεί να κρατήσει την μονομόχιστη ευχή σε νου "ανείδεο και μονοειδή". Εκτελεί μεθωδικές γραμμές της παρασημαντικής, χωρίς να απορροφάται από την τερπνότητα και δεξιοτεχνία του μέλους, μένοντας προσηλωμένες στο νόημα του άσματος.

Φροντίζει για την προσωπική του ακτημοσύνη και συγχρόνως

ασχολείται με κιήματα, κτήσεις και αποκήσεις για χάρη του κοινού της αδειφότητας. Επιθυμεί να είναι αμέριμνος και απερίσπαστος, ενώ "μεριμνά και τυρβάζει" για όλα όσα συνιστούν την παρούσα ζωή.

Είναι "μοναστής μόνος θεώ" αλλά όταν η περίσταση το καλεί, συναναμιγνύεται και συμφύρεται με τον κόσμο.

Ζει με απόθιντη υποταγή και υπακοή και δεν παραλείπει να

Eίναι κτισμένη στη ρίζα του (καθαυτού) όρους Άθω, στο μυχό μιας αγκάλης που σχηματίζουν οι δυτικές παρυφές του, πάνω στην υψηλή όχθη ενός χειμάρρου. Το ανάγλυφο του εδάφους κλιμακώνεται πλουσιότατα, από τα ποι πεδινά δίπλα στη θάλασσα ως την πανύψηλη κορυφή και σε μικροκλίμακα γύρω από το μοναστήρι, όπου το ανάγλυφο της πλαγιάς τονίζεται με χτιστούς αναβαθμούς.

Αποτελεί παράδοση αιώνων στο Άγιο Όρος, ότι η μονή ιδρύθηκε το 10ο αιώνα από τον όσιο Παύλο τον Ξηροποταμηνό ή Ξηροποταμίτη, έναν από τους περιώνυμους Αθωνίτες μοναχούς της εποχής εκείνης. Σύμφωνα με τα αγιολογικά κείμενα, ήταν γόνος βυζαντινής βασιλικής οικογένειας. Η παρουσία του οσίου Παύλου του Ξηροποταμηνού στον Άθω μαρτυρείται περίπου το 958. Πάντως, για τα καθέκαστα της ίδρυσης, η συζήτηση των ιστορικών δεν έχει κλείσει οριστικά. Η πρώτη φορά που εμφανίζεται επίσημα με το σημερινό όνομα είναι σε έγγραφο του 1071, όπου υπογράφει εκπρόσωπος της μονής "Μιχαήλ μοναχός εκ του μναστηρίου του κυρ Παύλου".

Αναφέρονται αρκετοί δωρητές και ευεργέτες της μονής από τον οίκο των Παλαιολόγων. Μετά τις φοβερές επιδρομές των Καταλανών, η μονή υποβιβάστηκε στην τάξη εξαρτήματος και κηδεμονεύστηκε από τη μονή Ξηροποτάμου, που ήταν αδελφή μονή από την εποχή της ίδρυσής τους. Μετά τα μέσα του 14ου αιώνα προσήλθαν και την αγόρασαν δύο Σέρβοι άρχοντες και κατόπιν οι μοναχοί Γεράστιος Ραδώνια και Αντώνιος Πανάστης, που αναδείχθηκαν νέοι κτήτορές της. Το 1394, στο Τυπικό του Μανουήλ Β', η μονή κατέχει τη 18η θέση μεταξύ

25 μονών. Τα ζητήματα οριοθέτησης της περιοχής της, που παρουσιάστηκαν στα τέλη του 14ου αιώνα, μετά την ίδρυση της γειτονεύουσας μονής Διονυσίου, τα κτοποιήθηκαν το 1401.

Ανάμεσα στους Σέρβους άρχοντες που συνέτρεξαν τη μονή, διακρίνεται ο ηγεμόνας Γεώργιος Βράγκοβιτς (1428-1456), που χρηματοδότησε την ανέγερση μεγαλύτερου καθολικού προς τιμήν του Αγίου Γεωργίου. Από βακουφναμέ του 1583 μαθαίνουμε ότι την εποχή αυτή υπήρχε στη μονή λειψανοδρία, ενώ το διάστημα 1666-1671 διαβίωναν στο κοινόβιο περίπου διακόσιοι μοναχοί.

Επίσης αξιόλογη είναι η συνεισφορά και των αρχόντων της Μολδοβλαχίας, ιδίως κατά τον 17ο αιώνα. Κτήτορες π.χ. του πύργου είναι ο γνωστός για την προστασία των άλλων μονών βοεβόδας Νεαγκός Μπασαράμπ και ο γιος του Θεοδόσιος (1522).

Πολύ ενδιαφέρουσα για την παρακολούθηση της εξέλιξης του οικοδομικού συγκροτήματος της μονής από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά είναι η παραβολή του σχεδιάσματος του Β. Μπάρσκι με τη σημαντική φωτογραφία του 1870 και αυτής με νεότερες γενικές απόψεις.

διασφαλίζει προνόμια και "παλαιγενή δικαιώματα" που κρατούν τον Τόπο αναθηλοίωτο.

Είναι ειρηνικός, πράος και ήσυχος, αλλά όταν "θεός το κινδυνεύσμενον" γίνεται μαχητής.

Η ζωή του είναι "διηνεκής θανάτου μελέτη", όμως οι στοίβες των βιθρίων δεν έχουν θέση μόνο σε θήκες και ράφια αλλά στο καθημερινό του πρόγραμμα.

Είναι "κοινωνικός" σε μια προσπάθεια αλληλοπεριχώρησης

για ειρηνική και αστασίαστη συμβίωση με τον πλησίον [έργο όχι πάντα τόσο εύκολο, ας πέγει ο ψαθιμωδός, "ιδιού δη τι καλόν ή τι τερπινόν, αλλ' ή το κατοικείν αδελφούς επί το αυτό!"] ενώ την ίδια στιγμή φωνάζει "εάσαστέ με τη κέλη μόνον εγκεκλεισμένον, μηδείς την θύρα κρούσειε, μηδείς φωνήν αφήσει".

Δικά του είναι τα αρχαία και σεβαστά χειρόγραφα που θέλουν συντήρηση, φύλαξη και φροντίδα,

μα αυτός σκέπτεται το σχίσιμο του χειρογράφου των αμαρτιών του, που έλαβε χώρα πάνω στο σταυρό του Χριστού.

Τιμά, προσκυνά, σέβεται και ασπάζεται τις εικόνες των αγίων, όμως στέκεται με σεβασμό και τρόμο μπρος στην εικόνα του Θεού που αντικρίζει στο πρόσωπο του αδελφού του και επαναλαμβάνει το απόφθεγμα του Γεροντικού, "είδες τον αδελφό σου, είδες Κύριον τον Θεόν σου".

Διατηρεί και συντηρεί "τα αθάνατα και μεγαλοπρεπή έργα", τα κτίρια των μοναστηριών και ασκηταριών, χωρίς ν' απομακρύνεται ο νους του απ' τις "πολλής μονές" που υπάρχουν στην οικία του ουράνιου Πατέρα.

"Ξενίζει ξένους", για να μη γίνει ξένος θεού. Πλουτίζει πτωχούς, μένοντας ο ίδιος πάμπτωχος. Ενδύει γυμνούς ο ρακοφόρος. Χορτάινει πεινασμένους, αυτός που έχει εντρύφημα τη νηστεία.

Μη νομίσει όμως κανείς ότι μόνο αυτά συνιστούν την ασκητική "θεοδρομία" της ζωής του μοναχού στον ουρανογείτονα Άθωνα. Ο μοναχός μέχρι να φτάσει από σωτήριο και άκλιτο λιμάνι της απάθειας, για την οποία αγωνίζεται διά βίου, διεξάγει πόλεμο πολύκροτο και προς τον εαυτό του (τα πάθη) και προς "τους υποβολείς των παθών" (τους δαίμονες). Γ' αυτό και όταν γίνεται μοναχός δεν ενδύεται μόνο

Bρίσκεται στη ΒΑ ακτή, στο μέσο της απόστασης των ποι απομακρυσμένων μοναστηριών Μεγίστης Λαύρας και Εσφιγμένου. Αν και "σμικρή των πάντων ούσα" και πολλές φορές "ουκ ευμοιρόύσα", στέκει στην άκρη του βράχου ένα εύμετρο και κομψό αρχιτεκτόνημα, κάστρο περίφανο και συνάμα καταδεκτικό. Όλες οι ανάγκες έπρεπε να εξοικονομήθουν στον στενό και περικλειστο χώρο. Εντούτοις, δεν νοιώθει κανείς το αίσθημα της στενοχωρίας, γιατί το μοναστήρι "ανοίγεται" με πλουσιοπάροχη θέα, τόσο προς τη θάλασσα μέσω των σαχνισιών και εξωστών, όσο και προς τις βουνοπλαγιές του Άθω, με το πολύ φιλόξενο προαύλιό του.

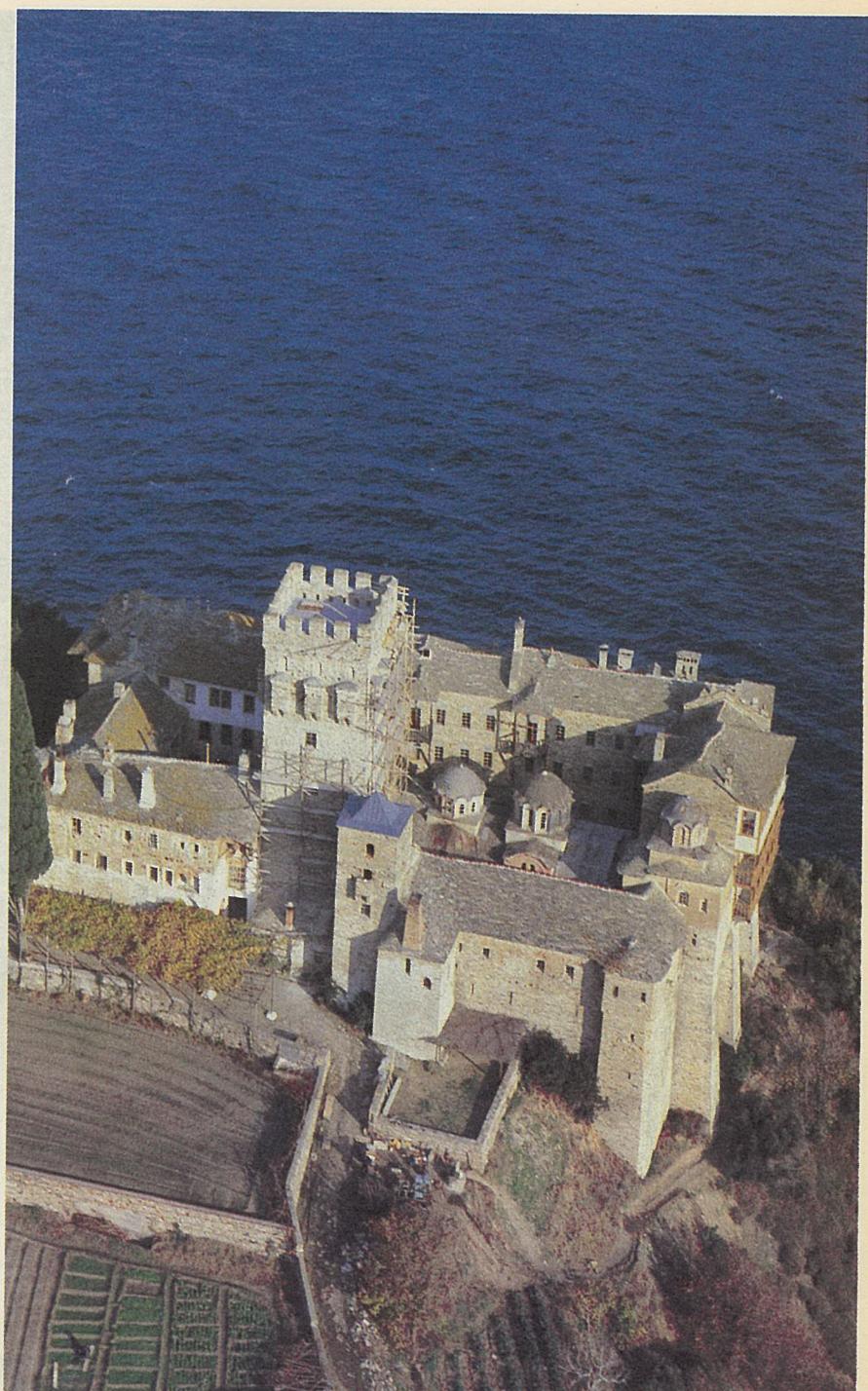
Η ύπαρξη μονυδρίου με το όνομα "του Σταυρονικήτα" εμφανίζεται ως τα μέσα του 12ου αιώνα. Ακολουθεί περίοδος αφανείας, όχι ανεξήγητη, αν λογαριάσουμε τις αντίξεις συνθήκες κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας και τις επιδρομές ενάντια στα παραθαλάσσια, ιδιαίτερα μοναστήρια. Έρημο από μοναχούς, περιήλθε στη δικαιοδοσία του πρώτου και παραχωρήθηκε, κατά την πρακτική που συνηθίζοταν τότε, σε μονή που αναλάμβανε και τη συντήρησή του (1287). Ο πύργος του, άλλωστε, όπως ρητά αναγράφεται, ήταν άκρως απαραίτητος σαν βίγλα, για την ασφάλεια των Καρυών και της ενδοχώρας.

Τον ιστορικό ειρμό μπορούμε να παρακολουθήσουμε καλύτερα από τον 16ο αιώνα. Πράγματι, το 1533, αγοράζει από τη μονή Φιλοθέου το "πρόπαλαι ως ερείπιον πεπαλαιωμένον" κάθισμα ο μοναχός Γρηγόριος, που διετέλεσε ιδρυτής και ηγούμενος της μονής του Γηρομερίου στη Θεσπρωτία. Το έργο ανόρθωσης, όμως, με το οποίο καταπιάστηκε,

δεν ολοκληρώθηκε, λόγω του θανάτου του, περίπου το 1538. Μια πυρκαγιά που ξέσπασε ξαναερείπωσε τα κτίσματα.

Τότε η σύναξη των Αγιορείτων απευθύνθηκε στον πατριάρχη Ιερεμία και τον παρακάλεσε να αναλάβει νεοκτητορικό ρόλο. Εκείνος ανταποκρίθηκε με πολύ ζήλο, ώστε "και τον ναόν μέγιστον και θαυμαστόν μετά ναρθήκων έκαμε και τον ιστόρησε ωραιότατα και λαμπρά και κελλιά των καλογήρων έκαμε και πύργους και τράπεζαν και τοίχον μέγαν και δυνατόν το γύρον έκτισε και ώσπερ καστέλλι το εκαλλώπισε".

Οι εξαιρετικές τοιχογραφίες Κρητικής τέχνης στον κυρίως ναό και στις κάτω επιφάνειες του ανατολικού τοίχου της λιτής είναι έργα του Θεοφάνη του Κρητός και του γιου του Συμεών. Το έργο άρχισε το 1545 και τελείωσε τον επόμενο χρόνο.

διακριτικά του σχήματος ενδύματα, αληθιά, κυρίως, σημαντικά όπλων πνευματικών: "Περικεφαλίαν του σωτηρίου, θυρέόν της πίστεως, μάκαιραν του πνεύματος, πανοπλίαν του θεού, ζώνην της αληθείας, θώρακα της δικαιοσύνης" και όλα αυτά, γιατί η πάλη και ο αγώνας δεν είναι "προς σάρκα και αίμα, αληθιά προς τας αρχάς, προς τας εξουσίας, προς τους κοσμοκράτορας του σκότους του αιώνος τούτου, προς

Αυτή είναι η ζωή των Αθωνιτών μοναχών που φαίνεται και δεν φαίνεται, που είναι γνωστή και άγνωστη, ορατή και αόρατη. Γι' αυτό και μερικοί μάς θεωρούν διατηρητέα μουσειακά είδη. Άλλοι φύλακες θησαυρών και αρχιτεκτονικών δομών του παρελθόντος. Άλλοι συντηρητές μνημείων και αντικειμένων. Μερικοί, ράθμους και αργόσχολους. Ναυάγια της ζωής. Αποτυχημένους. Αξιολύπιητους.

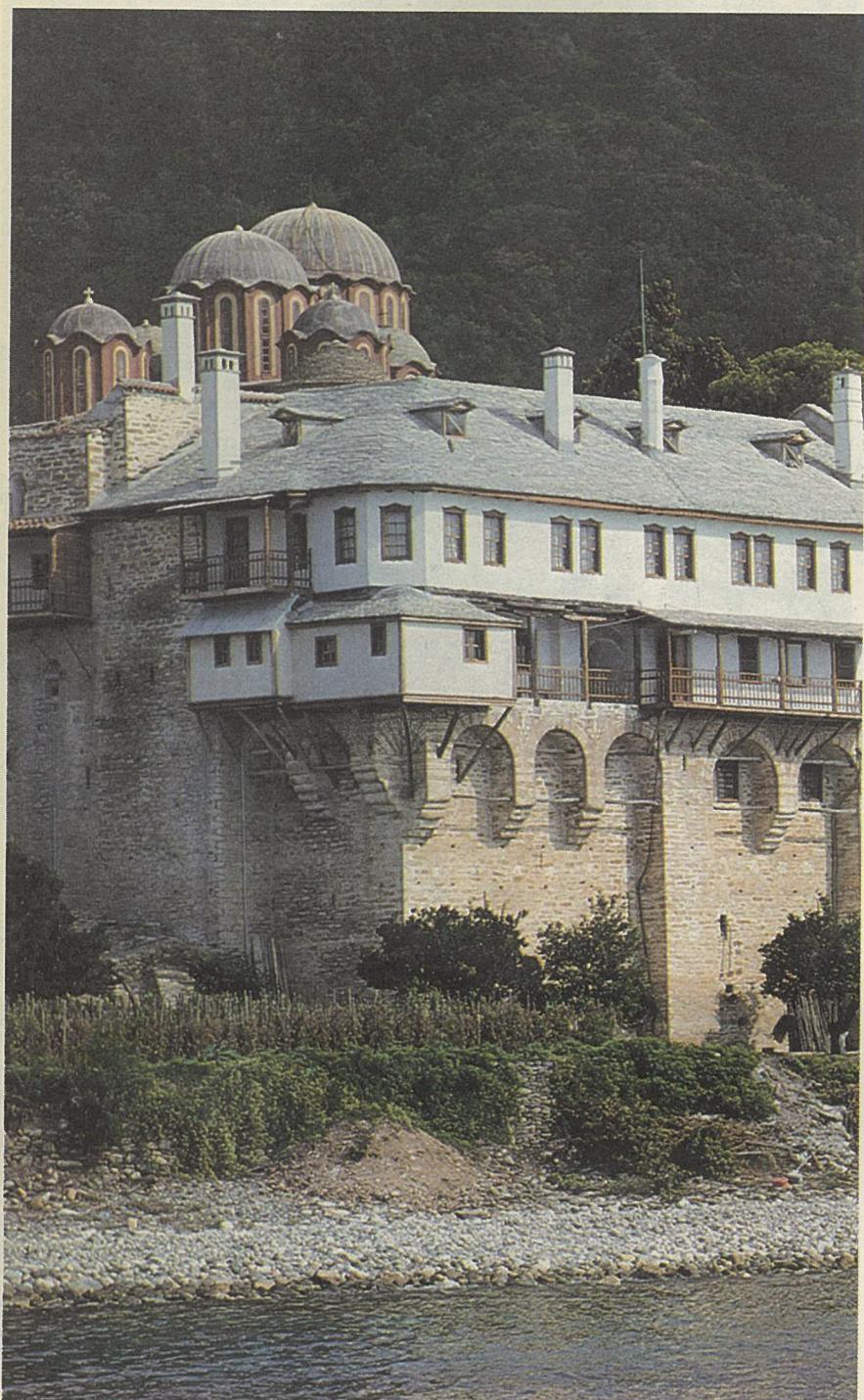
τα πνευματικά της πονηρίας εν τοις επουρανίοις". Κρατημένος τέλος γερά, ο Αγιορείτης μοναχός, σαν από άγκυρα, στην παρθενομητορική υπόσχεση περί βιθύτειας στον αόρατο πόλεμο, ψάλλει ικετεύοντας: "Συ υπέσου, Παρθένε, προπολεμέιν πάντοτε, πάντων των εν τώδε τω όρει αράντων πόλεμον, προς τον πολέμιον, τον τοις βροτοίς πολεμούντα. Όθεν πλήρου, Δέσποινα, την σην υπόσχεσιν".

Αυτή είναι η ζωή των Αθωνιτών μοναχών που φαίνεται και δεν φαίνεται, που είναι γνωστή και άγνωστη, ορατή και αόρατη. Γι' αυτό και μερικοί μάς θεωρούν διατηρητέα μουσειακά είδη. Άλλοι φύλακες θησαυρών και αρχιτεκτονικών δομών του παρελθόντος. Άλλοι συντηρητές μνημείων και αντικειμένων. Μερικοί, ράθμους και αργόσχολους. Ναυάγια της ζωής. Αποτυχημένους. Αξιολύπιητους.

Διαχαρούμενες προσωπικότητες.

Ο πραγματικός, όμως, μοναχός που εξασκεί την αληθινή εν Χριστώ φιλοσοφία είναι "άυλος εν ύπη, εν σώματι απερίγραπτος, επί γης ουράνιος, εν πάθεσιν απαθής, πάντα ηττώμενος πλήν φρονήματος, νικών των νικάσθαι τους κρατείν νομίζοντας".

Αυτές όλες οι πραγματικές αντιθέσεις και ο "έτερος νόμος", που χαρακτηρίζουν την ψυχοσωματική του σύνθεση, δεν

Eίναι το δεύτερο παράκτιο μοναστήρι που συναντάμε παραπλέοντας προς νότο τη ΝΔ ακτή της χερσονήσου. Παρουσιάζει μεγάλο ανάπτυγμα όψης προς τη θάλασσα, ύστερα από τον τριπλασισμό σχεδόν της αρχικής μικρής έκτασης της μονής, που συντελέστηκε γύρω στο 1800.

Η μονή, αφιερωμένη στον άγιο Γεώργιο, αναφέρεται σε έγγραφα προ του 1000 και ως το 1035, οπότε πρωτεμφανίζεται και η προσωνυμία "του Ξενοφώντος".

Ο δούσιος Ξενοφών ήταν ο κτήτωρ, όπως ρητά αναφέρεται σε έγγραφο του 11ου αιώνα και όπως προκύπτει και από άλλα έγγραφα (από το 998 ως το 1018). Το όνομά του αναφέρεται επίσης και στο βίο του αγίου Αθανασίου του Αθωνίτη.

Γύρω στο 1080, επί αυτοκράτορα Νικηφόρου Βοτανειάτη, προσήλθε στη μονή ο "μέγιστος δρουγγάριος" (ναύαρχος) Στέφανος, που εκάρη μοναχός με το όνομα Συμεών. Με έξοδα, τη φροντίδα του αλλά και την εύνοια του βασιλέως το μοναστήρι, που ήταν "ημελημένον - πάντη και πολλής δεόμενον- επικουρίας", ανασυγκροτείται: Αρχίζει και προχωρεί στην οικοδόμηση τειχών, εξωραΐζει το ναό, οικοδομεί κτίρια, προσφέρει κειμήλια και το προικίζει με κτήματα και μετόχια. Ωστόσο, υπήρξε δυσαρέσκεια από τους μοναστές γιατί πάνω στον υπέρμετρο ζήλο για την ανάδειξη της μονής αθετήθηκαν κάποιοι όροι των αγιορείτικων τυπικών και θεσμών.

Μεγάλες καταστροφές υπέστη η μονή κατά το 13ο αιώνα από επιδρομές Λατίνων πειρατών. Στα τέλη του 14ου αιώνα κατέχει την όγδοη θέση σε σύνολο 25 μονών.

Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η μονή περνάει μεταπτώσεις που κυ-

μαίνονται ανάμεσα στον κίνδυνο της ερήμωσης και την κατάσταση της ευδοκίμησης. Για παράδειγμα, ο Β. Μπάρσκι στην πρώτη του επίσκεψη βρήκε τη μονή καταχρεωμένη και 3-4 μόνο καλόγερους. Όταν όμως αποκαταστάθηκε η κοινοβιακή τάξη, το 1784, με πρώτο ηγούμενο τον άνιο ιερομόναχο Παΐσιο τον Λέσβιο, αρχίζει μια περίοδος ανόρθωσης και ακμής. Σε 24 χρόνια οι μοναχοί γίνονται περίπου 60. Θεμελιώνεται και το νέο μεγάλο καθολικό (1817 ή 1819). Το 1817 πυρκαγιά προξένησε καταστροφές σε κτίρια, καθώς και στο αρχείο της μονής. Στην αποκατάσταση βοήθησε ο πρών επίσκοπος του Σαμακόβου Φιλόθεος, που είχε αποσυρθεί για να κοινοβιάσει στη μονή.

Εκτός από το παλιό και το νέο καθολικό υπάρχουν και 11 παρεκκλήσια.

Από τα κειμήλια αξίζει να αναφερθούν οι δύο μεγάλες ψηφιδωτές εικόνες των αγίων Γεωργίου και Δημητρίου, που έχουν χρονολογηθεί στο δεύτερο μισό του 12ου αιώνα. Η βυζαντινή εφέστια εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας με επιζωγράφιση, η εικόνα της Μεταμόρφωσης (τέλη του 12ου αιώνα), ένα εικονίδιο σε στεατίτη με την παράσταση της Μεταμόρφωσης, τεμάχιο Τίμιου Ξύλου κτλ.

Τον 19ο αιώνα η μονή ανέδειξε και λόγιους μοναχούς (Λεόντιος Καϊσαρεύς, Νικηφόρος Κολντζής, Νικηφόρος Καλογεράς), καθώς και τον νεομάρτυρα Χρύσανθο, που μαρτύρησε την ίδια μέρα με τον πατριάρχη Γρηγόριο Ε'.

δημιουργούν στη ζωή του μοναχού αντινομία ή δικαστική κατάσταση. Ο Αγιορείτης μοναχός ζει φυσιολογικά, ίσως περισσότερο από κάθε άλλον, απλά αξιολογεί τα πράγματα ανάλογα με την βαρύτητά τους. "Το γαρ παραυτίκα ελαφρόν της θλίψεως ημών καθ' υπερβολήν εις υπερβολήν αιώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ημίν, μη σκοπούντων ημών τα βλεπόμενα, αλλά τα μη βλεπόμενα. Τα γαρ

βλεπόμενα πρόσακιρα, τα δε μη βλεπόμενα αιώνια".

Μ' αυτό το κριτήριο κινείται και ενεργεί χωρίς να καταφρονεί τα "βλεπόμενα", διότι "παν κτίσμα Θεού καλόν και ουδέν απόβλητον".... "Μόνον που από την κτίση ανάγεται προς τα άκιστα και αιώνια, και από τα κτίσματα προς το δημιουργό και κτίστη".

Χαίρεται, λοιπόν, την άνοιξη, που είναι "έαρ κοσμικόν και πνευματικόν". Βλέπει την φύση να

"καινουργείται παθινδρομούσα εις το πρώτον". Γιορτάζει υπαρξιακά την Ανάσταση του Σωτήρα και ψάλλει "σήμερον έαρ μυρίζει και καινή κτίσις χορεύει". Λιτανεύει με λείψανα, εικόνες και ποικιλόχροα άμφια μέσα στην οιλάνθιστη φύση τραγουδώντας, "ανέτειπε το έαρ, δεύτε ευωχηθώμεν".

"Σκιρτά και χορεύει λαμπρώς", γιατί γνωρίζει πως η Ανάσταση του Χριστού που είναι "γλυκασμός και ωραιότης" είναι προτύπωση

της παγκόσμιας και αιώνιας ανάστασης.

Ακολουθεί το Θέρος με αρχή τα "Θέσμια" του Τόπου, την αθλητή της Επιστασίας. Οι εγκύκλιοι της Ιεράς Κοινότητας συνιστούν ετοιμότητα "των σβεστήριων οργάνων" και αρχίζει ο αντιπυρικός πυρετός για προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από το παμφάγο και αδηφάγο πυρ.

Τώρα και "οι μπαχτσέδες" στις δόξες τους, αφού οι Πατέρες δεν

τρέφονται πλέον "αυτομάτοις πλαχάνοις ή ακροδρύοις" ούτε κατοικούν "εις σκεδίους καλύβας".

Η μεγαλύτερη όμως και δυσκολότερη ασχολία είναι οι ξένοι (προσκυνητές - περιηγητές) που κυριολεκτικά από ξηρά και θάλασσα κατακλύζουν τον Τόπο. Μία εικόνα της πραγματικότητας αυτής δίνει και ένα κείμενο του ΙΔ' αιώνα. "Εξέστιν ουν εν τούτῳ [τω Άθω] και περιπλείν και περαπλείν. Προΐσχεται δε κύκλω περί αυτόν

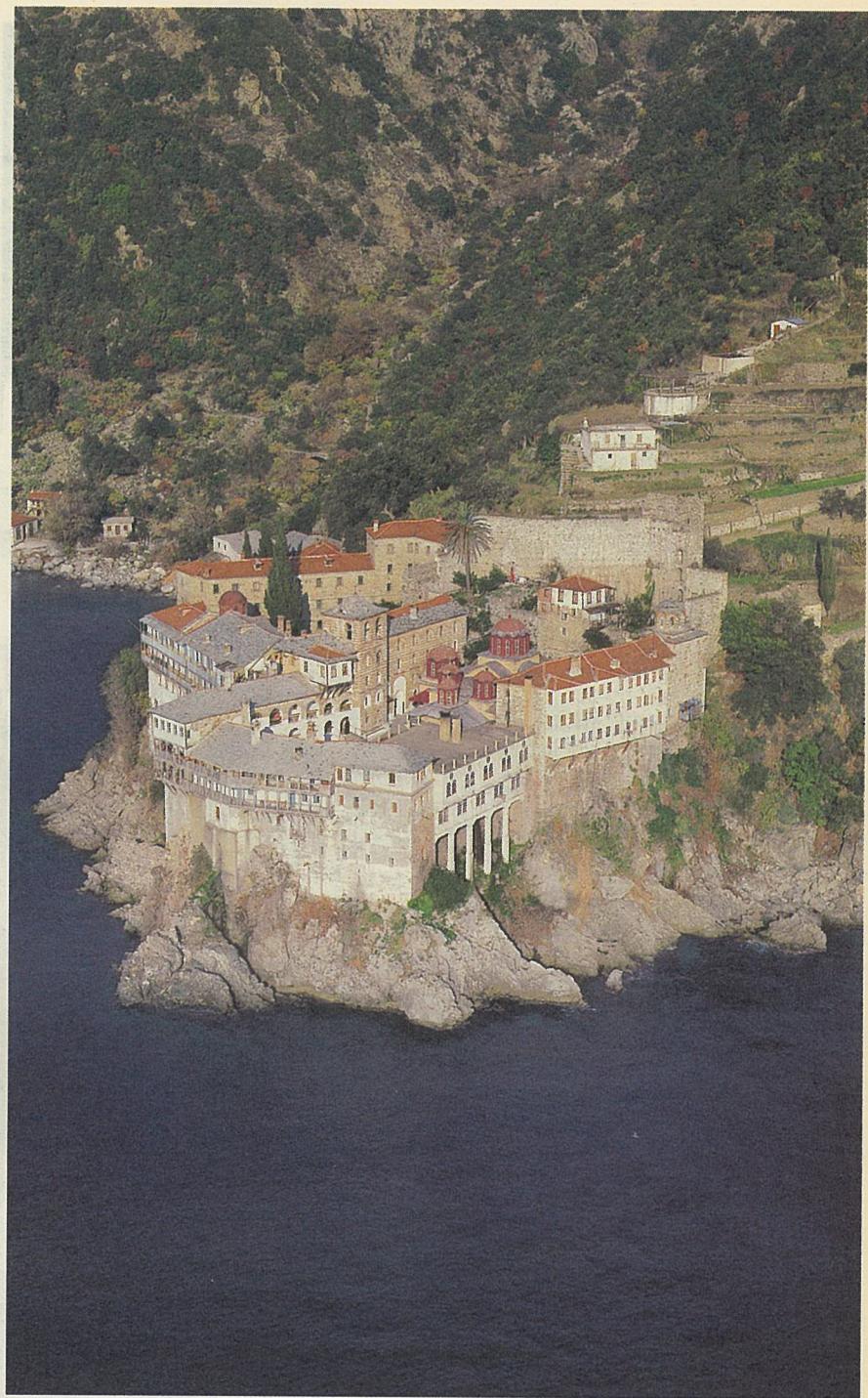
Είναι το πρώτο παραθαλάσσιο μοναστήρι που συναντούμε παραπλέοντας την ακτή, από το λιμάνι της Δάφνης προς το ανοιχτό πέλαγος. Υψώνεται με περίβλεπτο ανάπτυγμα όψεων, πάνω σε μια βραχώδη, πολυσχιδή χερσονήσιδα, που το υποβαστάζει σαν κτητορικό χέρι. Στο τέλος του καλοστρωμένου καλντεριμού, που ανηφορίζει κάτω από θαλερή φυλλωστιά, από τον αρσανά προς τη μονή, αρχίζει το πλάτωμα ενός μονόπετρου ανδρόου, με κυπαρίσσια ολόρθα και θέα θαλασσινή, λίγο πριν αντικρίσουμε το κιονοστήρικτο μαρμάρινο πρόπυλο.

Η ίδρυση της μονής ανάγεται στις αρχές του 14ου αιώνα και αποδίδεται στον όσιο Γρηγόριο το Νέο, μαθητή του περιωνύμου διδασκάλου της νηπτικής Θεολογίας Γρηγορίου του Σινάττη.

Οι πρώτες μνείες που πιστοποιούν την ύπαρξη της συναντώνται σε έγγραφα από το πρώτο μισό του 14ου αιώνα. Για μεγάλο διάστημα της κατοπινής ιστορίας της μας λείπουν ασφαλείς πληροφορίες. Μια από τις λίγες ειδήσεις, αναφέρομενη στα 1500, μας μιλά για ένα καταστροφικό εμπρησμό, εξόντωση των μοναχών και ερήμωση της μονής ύστερα από άγρια πειρατική επιδρομή. Ωστόσο, σε έγγραφο της Συνάξεως του 1513, μνημονεύεται η ανοικοδόμηση νέων κτιρίων, με χορηγία του ηγεμόνα της Μολδαβίας Στεφάνου και επιστασία του ηγουμένου της μονής Σπυρίδωνος. Κατά την περίοδο αυτή (16ος αιώνας) αναφέρεται ότι κτίστηκε η βόρεια (η διαχωριστική των δύο αυλών) πτέρυγα με τον παλαιό πυλώνα, το κωδωνοστάσιο, ο πύργος κτλ. Μια σειρά εγγράφων του 17ου αιώνα αφορούν στην οριοθέτηση της περιοχής μεταξύ της μονής ως προς τα όμορα της

μονής Εσφιγμένου.

Ο Βασίλη Μπάρσκι, Ρώσος μοναχός και προσκυνητής του Αγίου Όρους, δίνει ενδιαφέρουσα περιγραφή του μοναστηρίου πριν από τα μέσα του 18ου αιώνα. Το 1761 μεγάλη πυρκαγιά έκαψε τα περισσότερα κτίρια και κατέστρεψε το καθολικό. Για την ανόρθωσή της πρωτοστάτησε ο μοναχός και σκευοφύλακας Ιωάκεμος Βεσμιντάριος. Η ανοικοδόμηση του νέου καθολικού άρχισε γύρω στα 1770. Σοβαρές ζημιές προκλήθηκαν στη μονή και κατά την ελληνική επανάσταση του 1821, όταν εγκαταστάθηκαν εκεί, όπως και σε άλλες μονές, ομάδες Τούρκων (κάκκαν παλιά βιβλία κτλ). Προς το τέλος του 19ου αιώνα ανεγέρθηκαν νέα κτίρια προς τα δυτικά και τα βόρεια, τα οποία, περιβάλλοντας μια νέα αυλή, συντέλεσαν στο διπλασιασμό σχεδόν της προϋπάρχουσας έκτασης της μονής (π.χ. αρχονταρίκι 1892, νέο πρόπυλο μορφής κιβωρίου 1896). Τα κτίρια του αρσανά έχουν μετασκευαστεί προσφάτως σε ξενώνα-αρχονταρίκι, λόγω ανεπάρκειας των σχετικών χώρων εντός της μονής. Μεταξύ των αξιόλογων κειμηλίων αναφέρουμε την εικόνα της Θεοτόκου, γνωστή στη μονή ως εικόνα της Παναγίας της Παλαιολογίνας, στον τύπο της Οδηγήτριας, στην οποία αναγράφεται: "Δέηστις της ευσεβεστάτης Κυράς Μαρίας Ασανήνας Παλαιολογίνας, Κυράς της Μολδοβλαχίας".

παντοίους όρμους και λιμένας τοις εκ πελάγους καταγομένοις και πάσιν άλλην ψυχαγωγίαν και ραστώνην τοις κατά χρείαν εκ ξέρους γείτονος κατακλύουσι. Και άθεν γης καθ' ιστορίαν αφιγμένοις και πας τις επί πολλαίς ταις ημέραις ξενισθείς εις οίναν ουν τύχη καταθύσας των εκείσε μονών και την ψυχήν συν τω σώματι βελτίων ποιήσας, προς την γείτονα παραπέμπεται".

Έτσι πολυμέριμνοι πορεύονται οι

μοναχοί στον "αγιώτατον Άθω" το καλοκαίρι, "συγκαιρόμενοι τω καύσωνι της ημέρας" ίσως και της νύκτας, στα παράθια, χωρίς την "παρηγορία" των παγωμένων, τεχνικά, πραγμάτων του κόσμου, αρκούμενοι "εις το διδόναι και λαμβάνειν ποτήριον ύδατος ψυχρού".

Την εποχή του "μετοπώρου", όταν η θάλασσα "γαλήνη πορφύρηται και προσπαίζη ταις ακταίς ηδύ ότι και ήμερον"

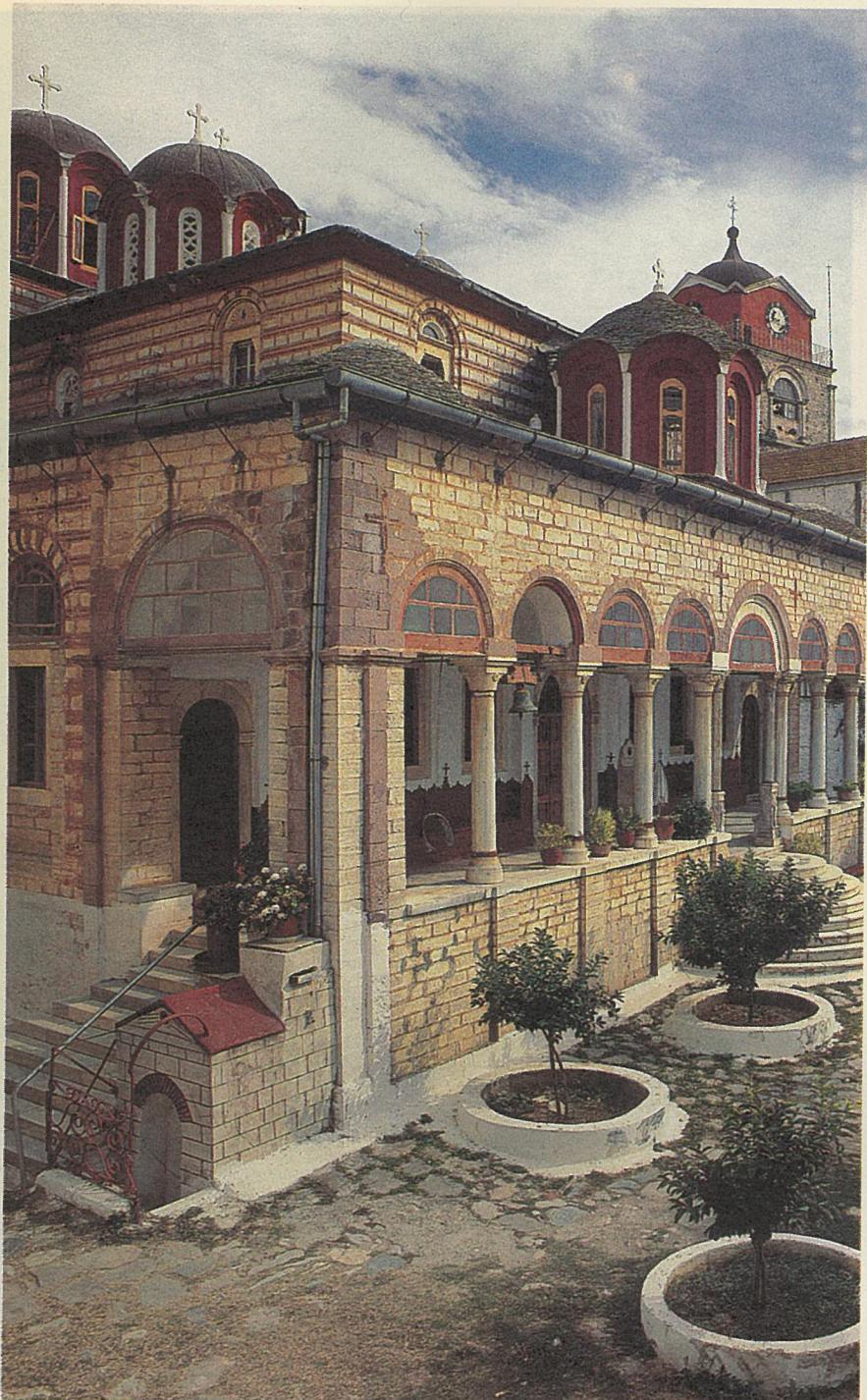
κοπάζει και η μεγάλη τρικυμία του κόσμου "εις την των μοναχών εξαίρετον χώραν" και έτσι ο Αγιορείτης μοναχός αρχίζει πάλι να ασκοθείται με τα ίδια. Τώρα και ο τρυγητής των αμπελιών με τους "περκάζοντας βότρυας" και το πάτημα των σταφυλιών, όχι όμως στο "ληνόν του οίνου του θυμού της οργής του θεού" επειδή δεν είναι "οίνος επιθυμίας" αλλ' είναι ο ολίγος οίνος που ευφραίνει την καρδιά. Το πάτημα του νέου οίνου

γίνεται χωρίς "επιλήνια άσματα" και "βακχικάς ορχήσεις". Υμνωδίες προς τον θεόν, ευχαριστίες και δεήσεις για το ωρίμασμα των σταφυλιών και την διατήρηση "του αίματος σταφυλής", του νέου οίνου, συνοδεύουν τα αγιορειτικά "Λήναια".

Μετά από λίγο καιρό, και αφού "θυμώσουν" τα στέμφυλα, αρχίζει, με όλα τα πατροπαράδοτα μυστικά της τέχνης, η απόσταξη της ρακής, που χρησιμεύει για "τους

κοπιώντας και οδοιπορούντας". Και τούτο, γιατί οι Ναζιράσι ήταν Καινής Διαθήκης απέχουν από "οίνον και σίκερα" και "μεθύουν άνευ οίνου" μέθη νηφάδια και σώφρονα, μέθη του πόθου του θεού.

Τούτο "το όρος το κατάσκιον" σ' ένα μεγάλο του μέρος καθύπτεται από την "αργυρόχροον ελαίαν". Βέβαια πριν λίγα χρόνια, από έλληψη χεριών, εγκαταλείφθηκαν τα λιοστάσια με αποτέλεσμα να

"υλομανήσουν". Σήμερα όμως σιγά σιγά ξανακαθαρίζονται, κλαδεύονται και γίνονται "ως νεόφυτα των ελαιώνων". Έτσι πολλές πλαγιές και κοιλάδες, μέση στο περιβόλι της Παναγίας, ομορφαίνουν. Όταν, λοιπόν, δεν "ψεύδεται το έργον της ελαίας" και γίνεται "κατάκαρπος", μία σοβαρή και επίπονη απασχόληση για τους μοναχούς των μοναστηριών και των υπολοίπων μικρών σκηνωμάτων τη φθινοπωρινή

εποχή είναι η συγκομιδή της ελιάς, με σκοπό να γίνουν "συγκοινωνοί της ποιότητος αυτής".

Όμως η εποχή που ταιριάζει και εκφράζει τον Αγιορείτη μοναχό είναι ο πένθιμος κειμώνας. Καιρός για θάψιμο και θάνατο του εαυτού του απέναντι σε κάθε τι το κοσμικό. "Χάλαζα, χιών, κρύσταλλος, πνεύμα καταιγίδος" οι σύντροφοι του. Τα "όρη διαθρύπτονται μία" από ισχυρές πνοές ανέμων. Τα

πανύψηλα και υψίκορμα δένδρα προσκυνούν με στρωτές μετάνοιες. Εξάλλου ο κειμώνας περικλείεται μέσα σε δύο σαρακοστές και μαζί με τον μοναχό μετανίζει και σεβίζει και "η άλιγος φύσις" αφού και αυτή προσκαλείται στην υμνωδία του Θεού. "Αινείται γη, όρη και βουνοί τον Κύριον".

Η χωρίς θέρμανση "αλγεινή πίξιδ" από το κρύο του κειμώνα αποτελεί πνευματικό αγώνισμα για αρκετούς μοναχούς του Άθωνα,

ποπλέοντας από το λιμάνι της Ιερισσού, είναι το πρώτο και κατά πλήρη κυριολεξία παραθαλάσσιο μοναστήρι που συναντάμε: όχι μόνο η βραχώδης κρηπίδα αλλά και τα θεμέλια του βρέχονται από το κύμα. Έτσι φαίνεται πως σε περιόδους θαλασσινών επιδρομών ήταν το πιο ευπρόσβλητο και ευάλωτο από τα άλλα παράκτια αθωνικά μοναστήρια. "Τρεις φορές εκουρσεύθη η βασιλική μονή του Εσφιγμένου, η πρώτη εις τους ζηταί" (873) χρόνους, η δευτέρα εις τους ζηταί" (1047) και η τρίτη, η τελεία ερήμωσις, έγινεν εις τους ζηταί" (1534) υπό των αθέων Αγαρηνών, αναφέρεται σε χειρόγραφο της μονής, χωρίς βέβαια να εξαντλούνται σε τρεις οι δηλώσεις που υπέστη. Επειδή, λοιπόν, οι αρχαιότερες μνείες της μονής (998, 1001, 1015, 1024, 1030, 1034) την αναφέρουν ως μονή "εσφαγμένου", φαίνεται πιθανότερη η εκδοχή ότι το όνομά της οφείλεται σε κάποια αποτρόπαιη σφαγή μοναχού από πειρατές. Μία άλλη αξιοσημείωτη εκδοχή είναι να αποτελεί το όνομα "Εσφαγμένου" συνώνυμο του "Εσταυρωμένου". Η ονομασία Εσφιγμένου εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1045 στο Β' τυπικό.

Τη μονή τίμησαν με την παρουσία τους κατά το 14ο αιώνα δύο περιώνυμοι εκκλησιαστικοί άνδρες και κορυφαίοι διδάσκαλοι του ησυχασμού, ο άγιος Αθανάσιος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, που καταβίωσε εδώ από το 1310, και ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, που διετέλεσε για λίγο ηγούμενός της (1335-36).

Το 1469 η μονή, για να εξέλθει από τα δεινή θέση στην οποία είχε περιέλθει ύστερα από πειρατική επιδρομή, πούλησε το κτήμα του Πρόβλακος στη χήρα σύζυγο του σουλτάνου Μουράτ Β'. Το 1491 μια πυρκαγιά προκαλεί νέες κατα-

στροφές.

Κατά την ύστερη περίοδο της Τουρκοκρατίας τέσσερις τουλάχιστον μητροπολίτες κοινοβιάζουν στη μονή ή την ευεργετούν με αξιόλογες δωρεές. Από αυτούς ο πρώην Μελενίκου Γρηγόριος πρωτοστάτης τον 18ο αιώνα στην υλική αποκατάσταση της μονής, ενώ ο Θεοσαλονίκης Δανιήλ στην πνευματική αναμόρφωσή της. Τη μονή τιμούν και ευεργετούν και οι πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε' και Άνθιμος Στ' ο Κουταλιανός, που ήταν εγγεγραμμένος στο μοναχολόγιο της.

Στην ορχιτεκτονική της μονής διαπιστώνουμε αλλαγή του ύφους με τα κτίρια που κτίστηκαν μεταξύ 1851-1858.

Ημονή του αγίου Παντελεήμονος είναι χτισμένη στο εγγύτερο προς τις Καρυές σημείο της ΝΔ ακτής. Ως αρχιτεκτονική είναι το πιο διαφορετικό απ' όλα τα μοναστήρια: μια πλειάδα από μεγάλα πολυώροφα κτίρια, διάσπαρτα γύρω από το στενό αρχικό περίβολο, δείχνουν να αθετούν την τυπική περίκεντρη διάταξη των μονών. Πρόκειται για οικοδομήματα του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού με νεωτερική για το Άγιο Όρος δομική αντίληψη και μορφή. Το χαρακτηριστικότερο όμως και δηλωτικό της εθνότητας των μοναχών που την κατοικούν είναι οι από μακριά ορατές βιολβοειδείς απολήξεις των τρούλων.

Η μονή ως καθίδρυμα του αγίου Παντελεήμονος μεταφέρθηκε στη θέση αυτή κατά τον 18ο αιώνα. Ρώσοι πρωτεμφανίζονται στο Άγιο Όρος τον 11ο αιώνα. Ωστόσο, η ιστορία της μονής ιχνηλατείται σαφώς από το 1169, όταν στη μονή του Ξελουργού, που τότε για πρώτη φορά ονομάζεται "Μονή των Ρουσών", παραχωρείται για να μην αφανιστεί, η μονή Θεσσαλονικέως ή Αγίου Παντελεήμονος, όπου το σημερινό "Παλαιομονάστηρο".

Κατά το 14ο αιώνα είναι ιδιαίτερα αισθητή στη μονή η παρουσία των Σέρβων, οπότε βλέπουμε να δέχεται τις ευεργεσίες του Σέρβου βασιλέως Στεφάνου Δουσάν, αλλά και των βυζαντινών Ιωάννη Ε' και Μανουήλ Β'. Επίσης μαρτυρείται και η ελληνική παρουσία.

Κατά το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα η μονή εμφανίζεται μισοερειπωμένη, για μια δεκαετία έρημη και στο τέλος καταχρεωμένη. Ο Ρώσος μοναχός Βασιλείος Μπάρσκι το 1744 βρίσκει τη μονή φτωχή και ερειπωμένη και ρωσική μόνο στο

όνομα, αφού δεν βρήκε κανένα Ρώσο μοναχό.

Το 1760-65 το μοναστήρι μεταφέρεται στη νέα, σημερινή του θέση, όπου αρχίζει μια προσπάθεια ανόρθωσης. Το 1803 αποκαθίσταται ο κοινοβιακός τρόπος με πρώτο ηγούμενο τον Σάββα Πελοποννήσιο, που βοηθά σημαντικά στην αναδιοργάνωση της μονής.

Αποφασιστικής σημασίας για την ανάδειξη της ήταν η γενναία χορηγία του Σκαρλάτου Καλλιμάχη, Φαναριώτη και μετέπειτα ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας. Η επιγραφή στο τυπικά αγιορείτικο καθολικό -ακόμη και στο σχήμα των τρούλων- (1812-1821) μνημονεύει τη συνδρομή του: "ούτος ο θείος και περικλεής νάός του Αγίου Παντελεήμονος ανηγέρθη εκ βάθρων, καθώς και άπασα η ιερά και σεβασμία αυτή μονή η επιλεγόμενη ρωσική, υπό του...".

Μετά έναν περίπου αιώνα απουσίας του ρωσικού στοιχείου, το 1835 αρχίζει αθρόα προσέλευση νέων μοναχών από τη Ρωσία, ώστε στα μέσα του 19ου αιώνα Έλληνες και Ρώσοι μοναχοί είναι ισάριθμοι. Τότε καθιερώνεται η τέλεση των ακολουθιών εναλλάξ στην ελληνική και τη ρωσική. Το β' μισό του 19ου αιώνα χαρακτηρίζεται από μια υπεραύξηση των Ρώσων μοναχών (και το χτίσιμο των τεράστιων εγκαταστάσεων που αναφέρθηκαν), με τάσεις επικράτησης σε ολόκληρο τον Αθώ.

βαθείς", παννυχίδες, εισόδιες και εξόδιες ακολουθίες, μνημόσυνα και πανηγύρεις που "αγείρουν πάντας τους φιλοθεάμονας" και επιτρέπουν την "ερατεινή", για λίγο, των αδελφών και "αδελφά φρονούντων συμφυτών και συμψυκίαν".

Αποκορύφωμα όμως των εορτών και πανηγύρεων είναι "η εορτή του μέλισσοντος αιώνος η θεία και φρικτή του Σωτήρος Μεταμόρφωσις" που γιορτάζεται σε όλα βρέβαια τα σκηνώματα

**Σε τούτον τον Τόπο
όλοι οι μοναχοί<sup>αγωνιούν,
αγωνίζονται,
εργάζονται και
πορεύονται,
σύμφωνα ο καθένας
με το "δοθέν
τάλαντον"</sup>**

λαμπρά, κατ' εξοχήν όμως επιτελείται στην κορυφή του "υψικαρήνου και ουρανογείτονος Αθωνος". Όσοι ανεβαίνουν ψάλλοντας το "δεύτε αναβώμεν εις το όρος του Κυρίου" βλέπουν "θέαν υπέρκαλλον" της αθωνικής γης και του πελάγους και ίσως να δέχονται "αμυδράν ακτίνα" του θείου φωτός της Μεταμορφώσεως. Πάντως οι περισσότεροι την ημέρα αυτή προτιμάμε να ψάλλουμε, όσον αφορά την ανάβαση στην κορυφή,

το "καίρε ύψος δυσανάβατον!".

Εκτός από την "τετραχή" κατά εποχές περίοδο του χρόνου, υπάρχει και το ημερούκτιο πρόγραμμα, που στα βασικά του σημεία επαναλαμβάνεται καθημερινά. Αυτό στο Άγιον Όρος αρχίζει λίγο μετά τα μεσάνυχτα ή και πριν, ανάλογα με την εποχή του χρόνου και το τυπικό του μοναστικού ιδρύματος. "Μεσονύκτιον εξεγειρόμην" φωνάζει ο μοναχός, "ιδού ο νυμφίος έρχεται εν τω μέσω της

νυκτός" και "εξεγερθέντες του ύπνου προσπίπομέν σοι αγαθέ" μόλις σηκωθεί από τον οιλιγώρων ύπνο. Αμέσως μετά αρχίζει τον προσωπικό του "κανόνα" που τον αποτελούν ορισμένος αριθμός κομβοσκοίνων με επανάληψη της ευχής του Χριστού "Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με" και ανάλογες έως εδάφους μετάνοιες. Ακολουθεί το μεσονυκτικό, ο όρθρος, οι ώρες και η θεία Λειτουργία η "συνάγουσα και προσάγουσα". Με το πέρας της

Θείας Λειτουργίας, όταν δεν είναι περίσσος νηστείας, ψάλλεται παράκληση "προς την τροφόν του Όρους Κυρίαν Θεοτόκον" και κατά αρχαία κοινοβιακή παράδοση παρατίθεται τράπεζα, κοινή για όλους, μοναχούς, προσκυνητές, επισκέπτες, πτωχούς, εργάτες. Όλοι μοιράζονται το ίδιο ψωμί και το ίδιο φαγητό, όπως στις "αγάπες" της πρώτης εκκλησίας των Ιεροσολύμων.

Όταν τα κοινά τελειώσουν αρχίζουν τα διακονήματα στα

Κοινόβια και τα εργόχειρα στα εκτάς Κοινοβίων σκηνώματα. Ο Αγιορείτης μοναχός δεν "σχολάζει" ούτε εργάζεται μετεωριζόμενος. "Ψυχή" λέγει "νήφε ίνα σωθής, σώμα έργασαι ίνα τραφής". Δεν "εσθίει άρτον αργόν" αλλά εργάζεται νύκτα και ημέρα "προς τα μη επιβαρήσαι τινά".

Σε τούτον τον Τόπο όθιοι οι μοναχοί αγωνιούν, αγωνίζονται, εργάζονται και πορεύονται, σύμφωνα ο καθένας με το "διθέν τάλαντον". Αλλού περιχορεύουν οι

μούσες. Άλλοι ιερουργούν το απόρρητο μυστήριο της θεολογίας. Άλλοι οι καλές τέχνες φιλοκαθούνται. Άλλοι ασχολούνται με τα αθλητικά διακονήματα και άλλοι με τα φίμωτρα της ακηδίας, εργόχειρα. Άλλοτε πάλι ο μοναχός ασχολείται με "ξυληγίας και λατομίας, εφημερίας και αυτουργίας, φυτείας και οχετηγίας" ή σέρνει "γεωλόφον άμαξαν ίνα ομαλίση κρημνούν" και απότομες πλαγιές.

Έτσι διέρχεται την ημέρα ο

χει χτιστεί προς την πλευρά του Σιγγιτικού κόλπου, αθέατη από τις ακτές, μεταξύ της μονής Ζωγράφου και της μονής Δοχειαρίου. Από τον αρσανά, που βρίσκεται δίπλα σε θαλασσινό σπήλαιο, σαν χτιστή απομίμησή του, ανηφορίζει ο δρόμος που φέρνει σε θαλερή λαγκαδιά, όπου τερματίζει πλάι σε πομπική παράταξη κυπαρισσιών, μπροστά στο μοναστήρι. Τόπος ησυχαστικός, κοντινός και απόμακρος.

Την απουσία ιστορικών μαρτυριών για την ίδρυση της μονής αναπληρώνουν παραδόσεις που βασίζονται στους δύο τύπους με τους οποίους εμφανίζεται το όνομά της: Κασταμονίτης και Κωνσταμονίτης. Αυτή η εκδοχή φαίνεται πειστικότερη από την άλλη, που ανάγει την ίδρυση στον Μέγα Κωνσταντίνο ή στο γιο του, που ονομαζόταν Κώνστας.

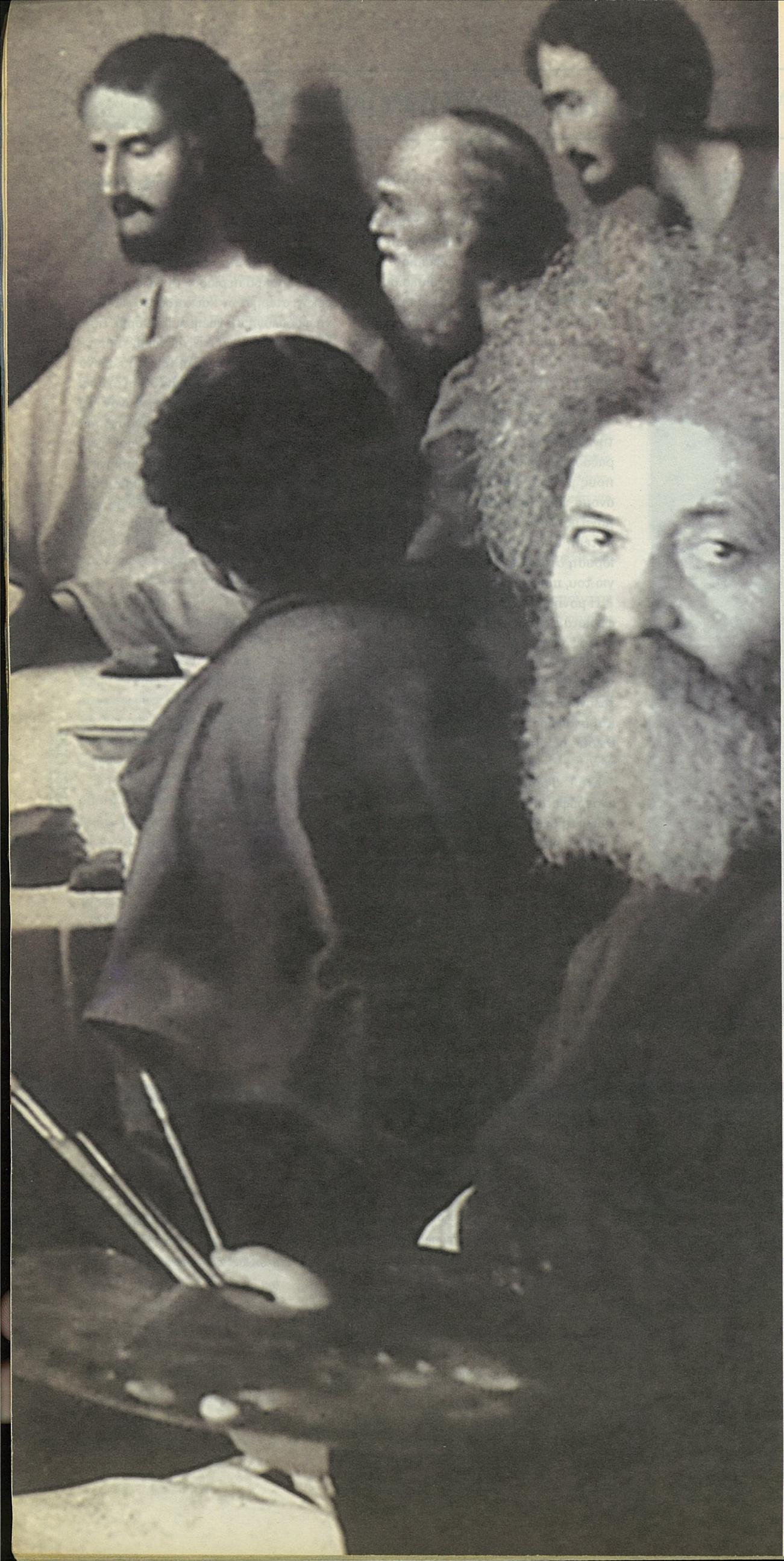
Η μονή πρωτεμφανίζεται στα έγγραφα κατά τον 11ο αιώνα, ακολουθεί μια περίοδος σιωπής, που διακόπτεται ύστερα από το τέλος της φραγκοκρατίας. Πιθανολογείται καταστροφή της από τους Καταλανούς κατά τις αρχές του 14ου αιώνα και αναφέρεται βοήθεια για την ανόρθωσή της από τον οίκο των Παλαιολόγων.

Στο Γ' Τυπικό του Αγίου Όρους (1394) αναγράφεται με το όνομα Κωνσταμονίτου, στη δέκατη έκτη θέση μεταξύ των είκοσι πέντε τότε μοναστηριών.

Κατά τον 15ο αιώνα αναλαμβάνει μεγάλο νεοκτητορικό έργο ο Σέρβος στρατηγός Ράντιτς. Αναφερόμενος στη φροντίδα του για τα κτίσματα, γράφει στη διαθήκη του (1433): "άλλα μεν ανεκαίνισα και ωκοδόμησα, τα δε καταπεπτωκότα περιετείχισα και εστερέωσα... και... ειδωρήσαμεν να η κοινόβιον". Στο κοινόβιο αυτό συγκαταριθμήθηκε και ο ίδιος,

μετά το θάνατο της συζύγου του, με το όνομα Ρωμανός.

Τη μονή ευεργέτησαν και οι ορθόδοξοι ηγεμόνες Γεώργιος Βράνκοβιτς (1433) και Νεαρκός Μπασαράμπ (1517). Ακολουθεί μακρά περίοδος μεγάλων δυσχερειών, στερήσεων και καταστροφών (δεινή φορολόγηση, χρέη, λειψανοδρία, πυρκαγιά του 1717 κ.ά.). Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ περί τα τέλη του 15ου αιώνα το μοναστήρι είχε ενενήντα μοναχούς, στα μέσα του 17ου αιώνα είχε μόνον έξι. Ευρύτατη ανοικοδόμηση πραγματοποιείται κατά τον 19ο αιώνα. Οι εργασίες άρχισαν προεπαναστατικά (1819), επί ηγουμενείας Χρύσανθου και με κύρια συνδρομή της κυράς Βασιλικής, της χριστιανής συζύγου του Αλή Πασά.

Τέλειωνε ο Απρίλις του 1983, όταν, με την άρτη αποκτηθείσα ιδιότητά μου ως «κεδακίτης», νέος υπάλληλος του νεοσύστατου Κέντρου Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς, εξορμούσα να κατακτήσω το άγνωστο αντικείμενο του πόθου μου. Εξοπλισμένος με σπουδές αναστήλωσης και με όλα εκείνα τα μικρά αξεσουάρ που μου είχαν πει ότι ήταν απολύτως απαραίτητα για το Όρος, έφτασα στις Καρυές με την πρώτη -αναγνωριστικού μάλλον χαρακτήρα- χρέωση στην τσέπη. Ήταν μία αίτηση, με την οποία η Μονή Χελανδαρίου ζητούσε την αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων του Αγίου Δημητρίου, του παλιού χελανδαρινού αντιπροσωπείου. Άλλη μία από τις αμέτρητες αιτήσεις που είχαν κατακλύσει τα γραφεία της νέας υπηρεσίας. Το έγγραφο της αίτησης συνόδευαν και δυο ασπρόμαυρες φωτογραφίες από τις τοιχογραφίες του 18ου αιώνα που κάλυπταν το εσωτερικό του ναού: το υπέρθυρο της εισόδου με ένα δυο Χερουβείμ και ένας ευεδής Παντοκράτορας με μια λαϊκή ευαισθησία που, έτσι όπως τον φέρνω στο νου μου, πρέπει να ήταν στο ύφος των Γαλατσιάνων ζωγράφων.

Με μεγάλη μου έκπληξη διαπίστωσα ότι, στη θέση που έπρεπε να βρίσκεται το κελί, ήταν ένας σωρός από ερείπια πνιγμένα από την οργιαστική ανοιξιάτικη βλάστηση. Το κελί είχε καταρρεύσει τρία χρόνια νωρίτερα, αλλά μια που βρισκόμουν εκεί βάλθηκα να αποτυπώνω ότι είχε απομείνει. Σκέφτηκα ότι, δεν μπορεί, κάποια στιγμή θα ερχόταν η ώρα του Αγίου Δημητρίου να ξαναστηθεί στα πόδια του και δε θα πήγαιναν χαμένα όλα αυτά τα στοιχεία.

Η αλήθεια είναι ότι ένιωσα κάποια αμηχανία όταν άρχισα να χώνομαι μέσα στα αναρριχητικά, στους κισσούς και στ' αρκουδόβατα, να τραμπαλίζομαι πάνω σε μισοθαμμένα καστανίσια δοκάρια, να σκαλίζω στα μπάζα και να ξεθάβω σπαράγματα ιστορημένων σοβάδων, σκόρπια επεισόδια χαμένων μαρτυρίων. Βάλθηκα να επινοώ απ' την αρχή άδηλες περαστιές, να βάζω σε μια κάποια τάξη αποσπάσματα όγκων που είχαν χάσει τον ειρμό τους, να σκιτσάρω μια χίμαιρα. Μπορούσε, πράγματι, αυτή η άναρχη μάζα οικοδομικών υλικών να συγκροτηθεί ξανά σ' αυτό που ήταν κάποτε; Όχι, βέβαια.

Στις δύο μέρες που έφαγα να αποτυπώνω τα μπάζα του Αγίου

Mia sunánthos

ΚΕΙΜΕΝΟ ΦΑΙΔΩΝ ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΙΟΥ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ-ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΗΣ ΤΟΥ ΚΕΔΑΚ

Δημήτριου, κάποιος γέροντας σε ένα από τα κοντινά κελιά με παρατηρούσε. Έβγαινε, τοσάπιζε τον μπαξέ του, πότιζε τους κατιφέδες του, χανόταν στο εσωτερικό του κελιού, ξεφύτρωνε από την άλλη μεριά, κανάκευε κάτι ευτυχισμένες βυσσινιές ντάλιες, έριχνε κάθε τόσο μια κλεφτή ματιά πίσω από ένα χιονάτο δαντελωτό κουρτινάκι.

Τελικά, όταν κατάλαβε ότι τα μάζευα πια για να φύγω, βγαίνει και στέκεται στο μπαλκονάκι του, λίγο σκυφτός, με τους αγκώνες στην κουπαστή, τα χέρια να κρέμονται απ' έξω σαν κουπά.

«Και τώρα εσύ τι νομίζεις ότι κατάφερες, δυο μέρες που σκαλίζεις τα γκρεμίδια;», μου κάνει. «Αυτό έπρεπε να το προλάβεις πριν πέσει. Τώρα που πέσε... Κοίτα να μην πέσουν κι άλλα».

Κοντοστέκομαι. Τον μετράω καθώς με κοιτάζει με ένα βλέμμα ευθύ, καθαρό, ήμερο μα και παιχνιδιάρικο συνάμα, κάπως ειρωνικό. Του βγάζω μονορούφι ένα λόγο για τη φιλοσοφία της

αναστήλωσης, για την ανάγκη να διατηρήσουμε τα μνημεία, του μιλάω για την ταυτότητα των μνημείων που είναι και δικιά μας ταυτότητα, για την ιστορική και την αισθητική τους αξία, για τις κατασκευαστικές φάσεις, για την τεκμηρίωση, για το κενό στην ιστορική συνέχεια. Τέλος, του λέω για τον συγκεκριμένο Άγιο Δημήτριο, ας βάλουμε τέλος πάντων στο φάκελο ό,τι απέμεινε, αυτό μπορούμε τώρα κι αυτό κάνουμε.

Με κοιτάει για λίγο ατάραχος.
«Ξέρεις τι είναι μνημείο;», μου λέει επιτέλους, με συμπάθεια, αλλά διακρίνω στο ύφος του τον οίκτο.
«Τι είναι μνημείο, γέροντά μου;», τον ρωτάω ελαφρά ενοχλημένος, γιατί νιώθω ότι πήγε χαμένος ο λόγος περί αναστήλωσης.

«Μνημείο είναι το ράσο που φοράω», μου απαντάει.
«Γιατί;», μου γκρίζω πια πικαρισμένος.
«Γιατί αν εγώ φτιάξω ένα τοιμεντένιο κουτί εδώ μέσα», και μου δείχνει τον μπαξέ του, «κάποιος

τρελός επιστήμονας σαν και σένα θα βρεθεί μετά από πεντακόσια χρόνια να θέλει να το αναστηλώσει».

Ξαφνιάζομαι. Μεγάλη παύση.

«Έχετε δίκιο», του λέω στο τέλος, «αυτό ακριβώς θα κάνει ένας αναστηλωτής μετά από πεντακόσια χρόνια». Τον χαιρέτησα («ευλογείτε, γέροντα!») κι έφυγα.

Με είχε εντυπωσιάσει ο τρόπος με τον οποίο εκείνος ο απλός καλόγερος είχε εκφράσει με τη μεγαλύτερη αμεσότητα συμπυκνωμένη μια βασική αρχή της αναστήλωσης: ότι ένα ανθρώπινο έργο είναι φορέας μνήμης. Γιατί σκοπός της αναστήλωσης είναι η διατήρηση της μνήμης, γιατί ένα ανθρώπινο έργο διασχίζει τον χρόνο, υφίσταται την επίδραση του χρόνου και των μελλοντικών ανθρώπων και μεταλλάσσεται. Κι αυτός ακριβώς ήταν ο λόγος για τον οποίο σκέφτηκαν οι άνθρωποι ότι άξιζε τον κόπο να γεννηθεί μια καινούργια επιστήμη για τη διατήρηση της μνήμης, η αναστήλωση των μνημείων, όταν εκεί κατά τα μέσα

1997 Αγιον Όρος - Καρυές, Βατόπεδι, Σταυρονικήτα: ένα Σαββατοκύριακο με τον Θόδωρο, κινηματογραφιστή και Θεοσαλονικιό. Με διακρίσεις σε επίσημες διοργανώσεις και πολλά δείγματα δουλειάς σε documentary film. Διαβιομένος, συνετός, ταλαντούχος. Γύρω στα 50, έμπαινε για πρώτη φορά στο Άγιον Όρος... Είχαμε γνωριστεί τη δεκαετία του 1980, όταν μας παραχώρησε ευγενικά μια ασπρόμαυρη τανίνια του (16 mm), βασισμένη σ' ένα ποίημα του Καβάφη, για προβολή και συζήτηση στη ΛΕΦΚΙΘ...

Εγώ σε ρόλο "ξεναγού", για το ενδέχομενο συνεργασίας του με το ΚΕΔΑΚ, με αφορμή ένα video για την έκθεση "Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος". Τον παρακολουθούσα διακριτικά όπως στα-

διακά "κατέγραφε" παραστάσεις και καταστάσεις, καθώς περιδιαβαίναμε το "Περιβόλι της Παναγίας", με πολλά "καρέ" το δευτερόλεπτο...

- Εντυπώσεις; ψέλλισα, διακόπτοντας κάποια στιγμή τις σκέψεις του.

- Και να φανταστείς ότι χρόνια τώρα παραθερίζω με την οικογένεια μου στην Ουρανούπολη... είμαι αδικαιολόγητος, αντέδρασε αμήχανα!

- Λοιπόν; επέμεινα επιτακτικά (περιμένοντας, προφανώς, περισσότερα).

- Ένα... τέλειο σκηνικό!, απάντησε κινηματογραφικά.

-σχεδόν πάντα- για τα ίδια πράγματα...

Στον Άθω θυμήθηκα πάλι τη φωτογραφία και (ξανα)εμπνεύστηκα δημιουργικά... αρχικά σε ασπρόμαυρο κι αργότερα σε έγχρωμο, μα πάντα σε slides. Τοπίο, μνημείο, άνθρωπος: ένα ιδανικό σύνολο με ιδιαίτερα επιμέρους στοιχεία και με ενδιαφέρουσες σχέσεις-δεσμούς: φύση / μοναχός - κτίριο / περιβάλλον - άνθρωπος / κτίσμα. Μοναδικοί συνδυασμοί πρόκλησης (και πρόσκλησης) για μένα:

- το μονοπάτι, ο βράχος, το δάσος, η ακτή, το βουνό, το σύννεφο, η θάλασσα...

- ο ναός, το κελί, ο φράκτης, η αυλή, η πέτρα, ο σοβάς, το σίδερο, το χρώμα...

- το ράσο, η λατρεία, το "εργόχειρο", ο μόχθος, η αγάπη, η φιλοξενία, η πίστη...

Σαράντα πέντε χρόνια από την πρώτη μου Zeiss Ikon (6 x 9) -επιβράβευσή μου για τις εισαγωγικές εξετάσεις στο Γυμνάσιο- επιχειρώ διστακτικά τα πρώτα "βήματά" μου στον "ψηφιακό" περίγυρο της εποχής...

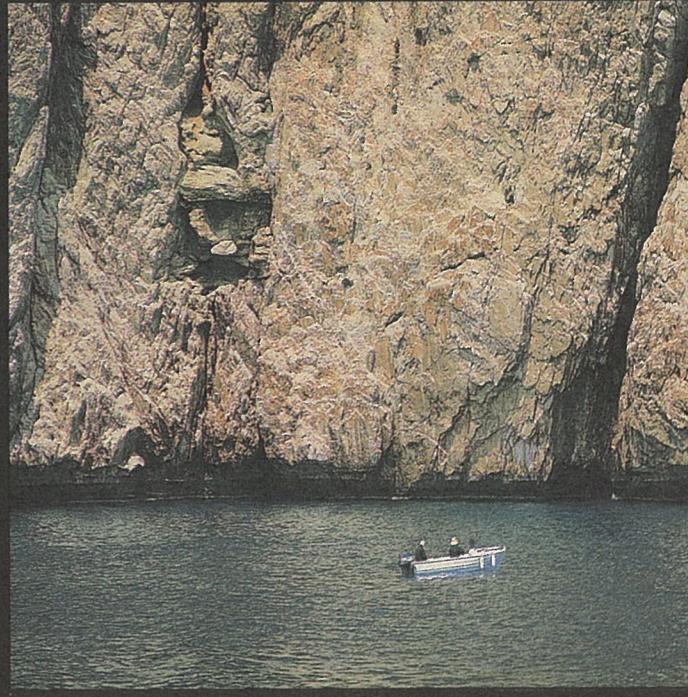
Προβληματίζομαι, συγκρίνω, ενημερώνομαι, αντιστέκομαι, υποχωρώ, δοκιμάζω, αναπολώ: "Ο Βοράχ ρυθμίζει την ευκρίνεια - περισσότερο Ήδηρο ωρίπον αυξάνει το contrast - προσοχή στο Metol!".

Τώρα, οι καιροί αλλάζουν με ρυθμούς καταγγίδας: H/Y, Photoshop, Megapixels, Drī, Mb, κ.ά. Κι όμως, οι αρχές παραμένουν ίδιες και (προ)καλούν για ένα διαχρονικό αποτέλεσμα...

Κι εγώ, δηλώνω "παρών", προσπαθώ και δεν... εγκαταλείπω!

"Ένα... τέλειο σκηνικό!"

ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΩΤΗΡΗΣ Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΚΕΔΑΚ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ

Πριν από έξι χρόνια εντυπωσιάστηκα από τις πανοραμικές λήψεις και τις δυνατότητες που έδινε ο περιστροφικός φακός των πανοραμικών μηχανών.

Η αποτύπωση του θέματος δημιουργεί την αίσθηση μεταβαλλόμενων προοπτικών, δίνοντας μια σχεδόν σκηνογραφική διάσταση.

Η ποικιλία μέσα στο φωτογραφικό καρέ γίνεται μεγαλύτερη, το φάσμα των χρωμάτων και της τονικότητας διευρύνεται, οδηγώντας μας από το φως στις αντανακλάσεις, στο ημίφως, στο σκοτάδι.

Το αποτέλεσμα πλησιάζει περισσότερο την ανάγκη της ίδιας της όρασης. Να κινηθεί οριζόντια από τα αριστερά προς τα δεξιά, σαρώνοντας και απο-

τυπώνοντας αυτό που μας περιβάλλει.

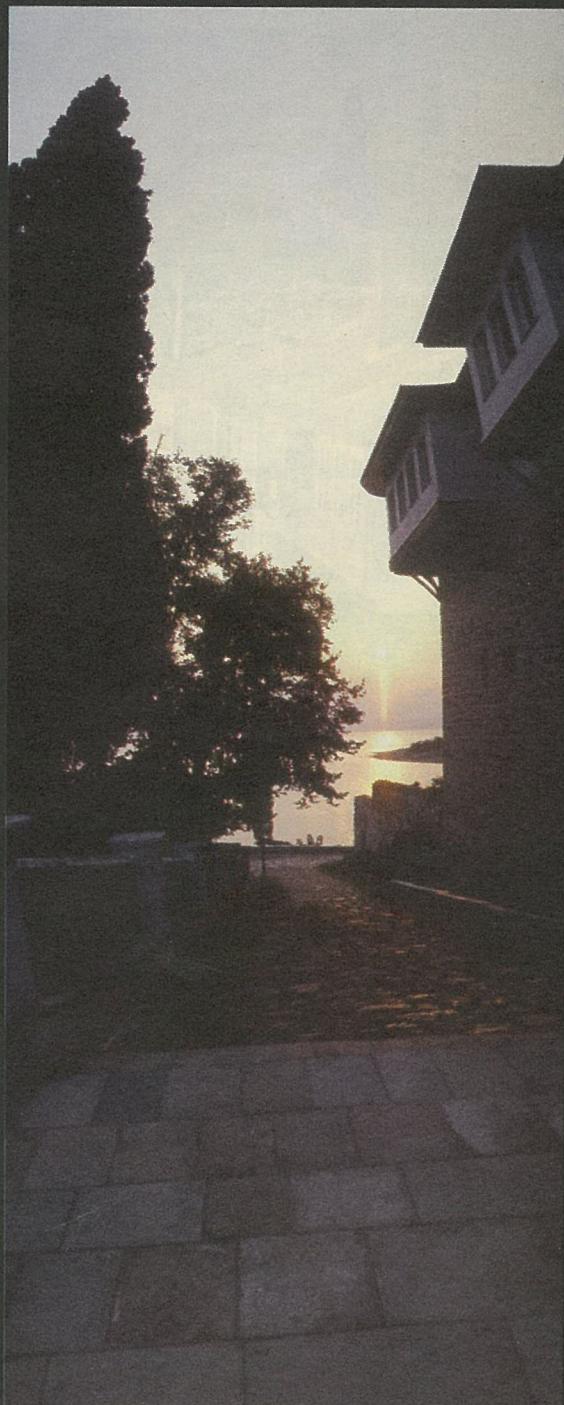
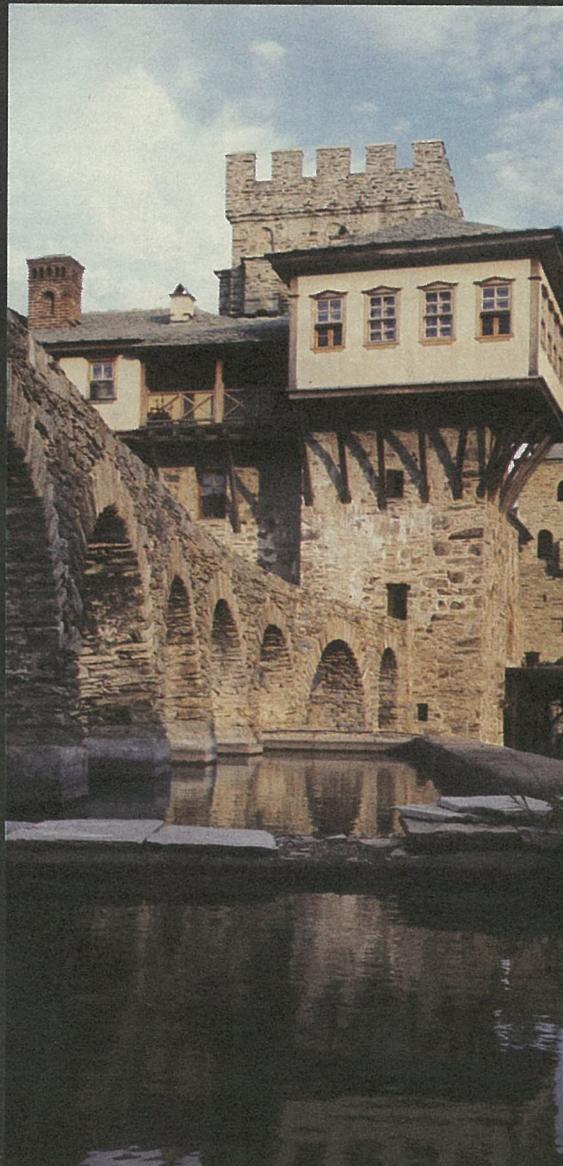
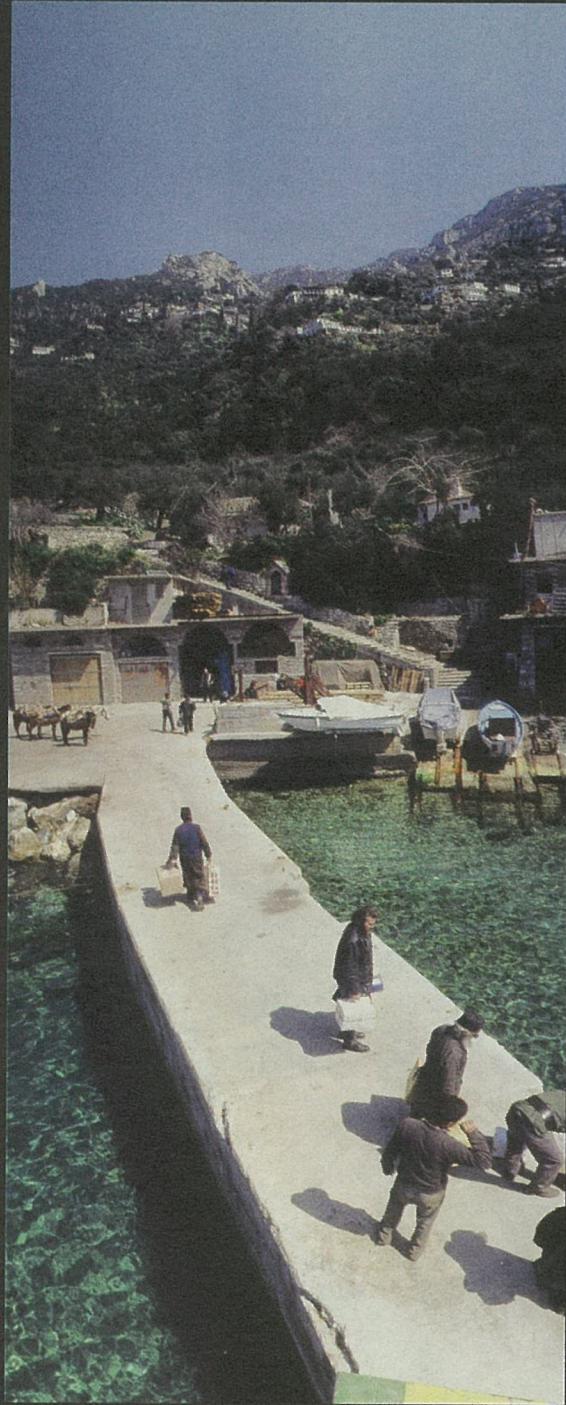
Όταν η σάρωση αυτή γίνεται κατακόρυφη, από τη γη ως τον ουρανό, τότε μια νέα διάσταση αποκαλύπτεται, δημιουργώντας την αίσθηση της εισόδου μέσα στην ίδια την εικόνα.

Στο ίδιο αυτό διάστημα η επαγγελματική μου ενασχόληση στον χώρο του Αγίου Όρους μού έδωσε νέα οπτικά ερεθίσματα, και έτσι είχα τη δυνατότητα να προσεγγίσω το μεγαλόπρεπο αγιορείτικο τοπίο.

Η ιδέα της απόδοσής του με τη χρήση της πανοραμικής φωτογραφίας γεννήθηκε σχεδόν αυτόματα, ενώ τέθηκε επίσης και ένας νέος στόχος: η προσπάθεια απόδοσης ευρύτερων τοπίων που κάνουν τη φωτογραφία και πηγή γεωγραφικής πληροφορίας.

Το "πανοραμικό" Άγιον Όρος

ΚΕΙΜΕΝΟ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΕΝΕΚΕΤΖΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΚΕΔΑΚ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ

Το Άγιον Όρος δεν είναι απλά ένα θρησκευτικό κέντρο ("Προπύργιο και κιβωτός της Ορθοδοξίας", "Περιβόλι της Παναγίας", "Επαλήν του μοναχισμού"), που ακτινοβολεί στον ορθόδοξο κόσμο της Ανατολής από την ίδρυσή του έως τις μέρες μας με τρόπο έντονο, συνεχή και αδιάσπαστο.

Η εντελώς ιδιόμορφη αυτή μοναστική πολιτεία, μοναδικό κέντρο θρησκευτικής κατάνυξης, προσήλωσης και μυστικισμού, αναδείχθηκε ταυτόχρονα και κέντρο πνευματικής ανάτασης και σπάνιας καλλιτεχνικής παραγωγής και μάλιστα σε πολλαπλά επίπεδα.

Ο υποβιλητικός όγκος του Άθω με την κορυφή του στεφανωμένη σχεδόν πάντα από σύννεφα, "ανυψούμενος ουρανογείτων νομίζει τις ότι φαύει τους πόδας του θρόνου του Υψίστου", όπως πολύ γλαφυρά περιγράφει ο Μανουήλ Γεδεών στο βιβλίο του "Άγιον Όρος".

Στο φυσικό αγιορείτικο τοπίο η πυκνή, αδιαπέραστη δασώδης βλάστηση εναλλάσσεται άλλοτε με άγριες βραχώδεις ακτές, που αναδύνονται μέσα από τα βαθυγάλανα νερά του Αιγαίου, και άλλοτε με γαληνεμένα πλατώματα από "βελούδινους" ελαιώνες.

Πλάι σε αυτό το φυσικό σκηνικό συνυπάρχει το ανθρωπογενές περιβάλλον, άλλοτε έντονα και άλλοτε διακριτικά υπογραμμισμένο, πάντοτε όμως με μία ασκητική αιστηρότητα και απόλυτο σεβασμό

στα δημιουργήματα της φύσης: είτε πρόκειται για ογκώδη επιβλητικά μοναστηριακά συγκροτήματα είτε για μικρότερα και ταπεινά ανθρώπινα δημιουργήματα, κελιά, καθίσματα, ασκηταριά, ναΐδρια, προσκυνητάρια, τοξωτά γεφύρια, λιθόστρωτα μονοπάτια.

Στα αγιορείτικα μοναστήρια φυλάσσονται σπάνιοι καλλιτεχνικοί θησαυροί: υψηλού αισθητικού επιπέδου αλλά και θεολογικής σκέψης εικονογραφικά προγράμματα, φορητές εικόνες, ιστορημένα

ΟΡΙΘΕΤΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ

(Αυτοσχόλιο για το πώς και το γιατί)

Νέα έργα του Γιάννη Βούρου μπορείτε να δείτε στην αίθουσα Τέχνης «Εψιλόν» από τις 5 έως τις 21 Φεβρουαρίου

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΡΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΚΕΔΑΚ, ΖΩΓΡΑΦΟΣ

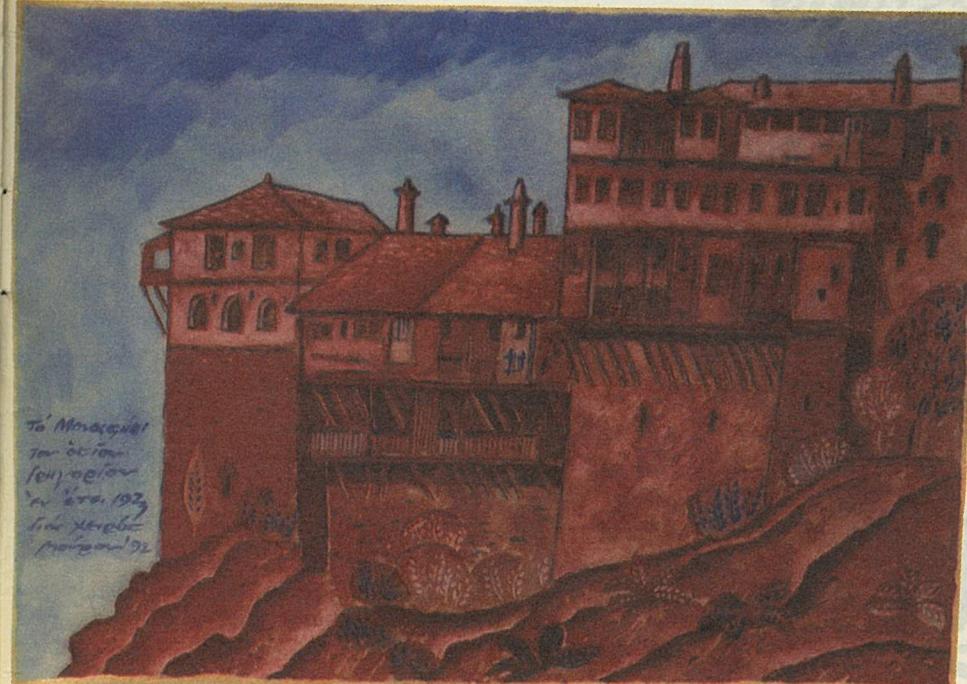

χειρόγραφα, έργα μικροτεχνίας και μικρογλυπτικής, ξυλόγλυπτα τέμπλα, λιθανάγλυφες κρήνες και όχι μόνον αλλά και τόσες άλλες μορφές τέχνης.

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι το Άγιον Όρος πέρα από τον πνευματικό του ρόλο και τον υπερβατικό του χαρακτήρα είναι και βαθιά ανθρώπινο. Με έναν τρόπο σαγηνευτικό, γοητευτικό και γήινο διεγείρει όλες τις ανθρώπινες αισθήσεις: την όραση (φύση, αρχιτεκτονική, ζωγραφική), την ακοή (θρόισμα των

φύλλων της οξιάς με το φύσημα του αέρα, βυζαντινή μουσική), την όσφρηση (οι χιλιάδες μεθυστικές μυρωδιές της φύσης, το μοσχοθυμίαμα), την αφή (ανάγλυφα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία σε πέτρα, ξύλο, μέταλλο) και τέλος τη γεύση (θεσπέσια νηστίσιμα γαστρονομικά πονήματα πάντοτε συμβατά κατά έναν θαυμαστό τρόπο με το αυστηρό αγιορείτικο τυπικό).

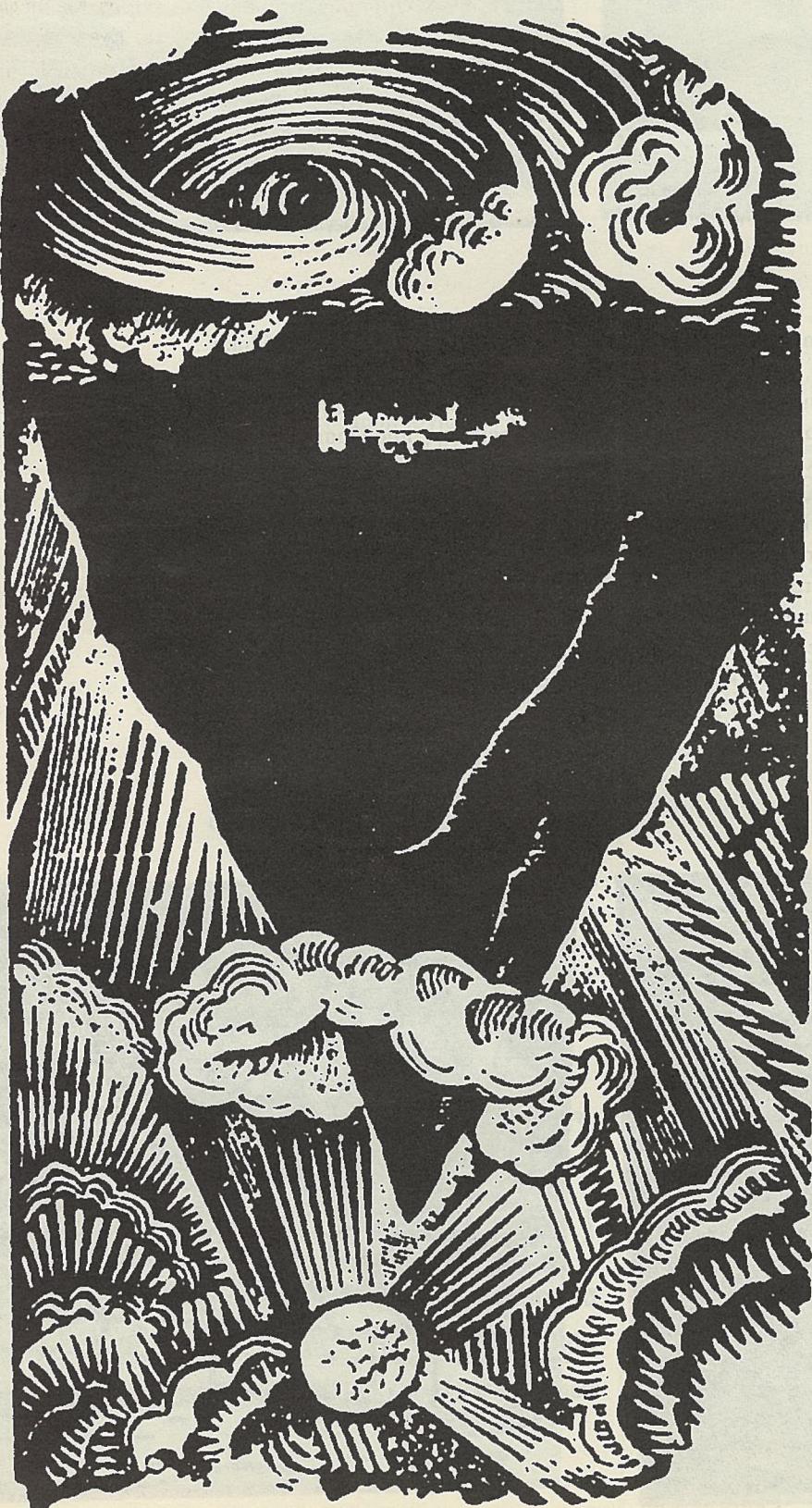
απλουστευτικά σκιαγράφησα, κλήθηκαν υπηρετήσω το 1983 στο ΚΕΔΑΚ ασκώντας το διακόνημα του φροντιστή της αγιορείτικης παράδοσης. Επικεντρώνοντας λοιπόν το ζωγραφικό μου ενδιαφέρον στην αρχιτεκτονική άποψη του Αγίου Όρους, αξιοποίησα το μέσον του χρωστήρα σαν ένα "όχημα" προσέγγισης, γνωριμίας και εξοικείωσής μου, ως αρχιτέκτων αναστηλωτής, με το πολυδιάστατο και φορτισμένο με τόσες αξίες αντικείμενό μου.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΟΣ

Ο Γιώργος Κανέλλης εξέδωσε τα βιβλία «Και ναι, και όχι» (Παρατηρητής) και «Κοζάνη - Σύρος ...οδικώς» (University Studio Press)

Είναι πρόκληση όταν καλείσαι μέσα σε δυο αράδες να γράψεις κάπι για το Άγιον Όρος. Κάτι που να έχει την ιδιαιτερότητα να μην είναι ένα τεχνικό θέμα και όμως να εντάσσεται σε μια τεχνική έκδοση, έστω κι αν ο οικοδεσπότης λέγεται «Πανσέληνος». Πρόκληση και ευθύνη που επιβάλλει το μεγαλείο του πολυδιάστατου αγιορείτικου θησαυρού, η πλέον της εικοσαετίας διαρκής εμπειρία σου στο χώρο και ο σενός δημοσιογραφικός χώρος που σου διατίθεται και, συγχρόνως, λόγω του θέματος, να στερείσαι και της τεχνικής αυλίας.

Πρέπει να επιλέξεις σωστά ανάμεσα σε μύριες τόσες εμπειρίες και τόπους, να οριοθετήσεις συνετά συναισθήματα και λογική, να απαλύνεις μεγαλόπρεπα καταστάσεις, να ξεπεράσεις το προσωπικό βίωμα και να το αναγάγεις σε κοινό και διαχρονικό, να δείξεις, τέλος πάντων, πως και εσύ στην πολύχρονη γνώση σου του χώρου, έστω ταπεινά, κάπι έχεις διδαχθεί από το υπολανθάνον, όχι υποχρεωτικά κατά κανόνα φανόμενον, αλλά πάντα υπάρχον, τουλάχιστον στους απλούς μοναχούς, αναλλοίωτο αγιορείτικο πνεύμα, καθώς και από την αναμφισβήτητη και πανταχού παρούσα υπέρβαση του Αγίου Όρους.

Όλα αυτά με τα μάτια του τεχνοκράτη, έστι λέει ο τίτλος σου, υπηρετούντα το χώρο, έστω και λογοτεχνίζοντα, πλην όμως πάντα του αρχιτέκτονα που μεταβαίνει στο Όρος με στόχο να επιτελέσει την αποστολή του, με το επιπρόσθετο χάρισμα, θέλοντας και μη, να έχεις υποχρεωτικά ανοιχτές τις κεραίες της ψυχής σου.

Θεσσαλονίκη - Ουρανούπολη με το αμάξι μου, συντροφιά με έναν αγαπητό συνάδελφο και φίλο. Γνωστοί πολυλογάδες και οι δύο στη διασταύρωση με τον Άγιο Πρόδρομο τραβήξαμε για Πολύγυρο. Μετά βίας προλάβαμε το καραβάκι γκαζώνοντας επικίνδυνα το παλιό γκολφάκι μου και οι άλλοι συνάδελφοι, συνεπάτες στο καράβι, μας πήραν στο ψηλό για την γκάφα μας. Από τη Δάφνη με το λεωφορείο της γραμμής βρέθηκα αγκομαχώντας στις Καρυές, όρθιος βέβαια και στριμωχτά, σαράντα πέντε λεπτά για μια διαδρομή δέκα χιλιομέτρων. Το κελί που έψαχνα ένα μισάρω από την πλατεία με γρήγορο περπάτημα, κοντά στην Αθωνιάδα. Μετά τις συστάσεις και τα σχετικά βάλθηκα να το αποτυπώνω εξωτερι-

κά. Ο σεπτός και ευγενικός γέροντας, περασμένα από καιρό ογδόντα, αποσύρθηκε ήδη με το μπαστουνάκι του στο κελί του και ο ορεξάτος νεαρός μοναχός από κοντά να μου κρατά τη μετροτανία και να με ενημερώνει. Κάποια στιγμή με άφησε για να ετοιμάσει τον καφέ κι εγώ αφέθηκα στη θέα του καταγάλανου Αιγαίου, περιδιαβαίνοντας τον απλόχερο αυλόγυρό του. Μόλις και μετά βίας συγκρατήθηκα στη γαλήνια αποχαύνωση που μου επέβαλε η μαγεία του χώρου και τελευταία στιγμή απέφυγα να σωριαστώ σε ένα λάκκο που ξεπρόβαλλε από το πουθενά στο διάβα μου. Θα 'ταν η δεύτερη γκάφα μου και ποιος τους άκουγε πάλι μετά τους συναδέλφους. Αφού, έστω τυχαία, απέφυγα το κακό, συνειδητοποίησα πως ήταν ένας ανοιχτός και αχρησιμοποίητος τάφος. Με τη μαρμάρινη μπορτούρα του γύρω γύρω, τις ανθρωπομετρικές διαστάσεις του, το ανάλογο βάθος κι έναν μαρμάρινο σταυρό τακτικά στηριγμένο στον παρακείμενο τοίχο να πιστοποιεί του λόγου το αληθές. Ο νεαρός καλόγερος ήρθε με τους καφέδες και τα κεράσματα, αλλά εγώ είχα αλλού το νου μου. Όταν τον ρώτησα μου είπε πως ήταν του γέροντά του και πως τον είχε σκάψει ο ίδιος ο γέροντας, όταν ακόμη ήταν γερός. Μου κόπηκε η ήρεξη για καφέ και πήρα βιαστικά και αγενέστατα τον νεαρό μοναχό, που σταυροκοπίταν αμήχανος για τις παραξενίες του λαϊκού επισκέπτη του, να συνεχίσουμε τη δουλειά μας. Έπαιρνε να βραδιάζει, Δεκέμβρη μήνα, και εγώ είχα τόσα ακόμη να κάνω.

Στη δημοσιά αργότερα στάθηκα τυχερός και βρήκα μέσο για τη Δάφνη. Ένα σαράβαλο ημιφορτηγάκι με εργάτες και εγώ παρέα όρθιος στην καρότσα. Στο μικρό κονάκι μας, πίσω από το τελωνείο, ευτυχώς υπήρχε περίσσιο κρεβάτι, ζεστή φασολάδα και ρέγκα ρεφενέ.

Την άλλη μέρα βρέθηκα νωρίς νωρίς στη Νέα Σκήτη με ένα βαρκάκι της Αγίας Άννας. Είχα να επιβλέψω το έργο του οστεοφυλακίου της σκήτης και να κάνω αυτοψία στο κυριακό της με τα χρόνια προβλήματα κατολίσθησης. Ο Δικαίος μού προσέφερε ευγενικά φιλοξενία στο κελί του, αλλά προτίμησα να μείνω στο μικρό ξενώνα της σκήτης για να μην τους δώσω βάρος. Ζήτησα μόνο την ευλογία του να τηλεφωνήσω για λίγο σπίτι.

Αργά το μεσημέρι τέλειωσα τις υποχρεώσεις μου και έκανα βόλτες στα καλ-

ντερήμια της σκήτης. Άνοιξη, και στις αυλές των κελιών ευωδιάζανε οι ανθισμένες αμυγδαλιές και τα εσπεριδοειδή, κατάμεστα ακόμη, δίνανε και αυτά την ξεχωριστή πινελιά τους, σήμα κατατεθέντος χώρου. Στην ανηφοριά συναντήθηκα με έναν μεσήλικα καλόγερο. Με ρώτησε ποιος είμαι και τι ζητώ και με πήρε με το ζόρι στο κελί του να με φιλέψει. Τέσσερις πέντε καλόγεροι και αυτός ο γέροντας του κελιού. Το τραπέζι ήδη στρωμένο από τους νεότερους και ο γέροντας με έβαλε να καθίσω στα δεξιά του. Το φαγητό προκλητικό μπροστά μας, αλλά, όπως με ενημέρωσε, έπρεπε να 'ρθει κι ο παππούς. Και να ο παππούς έφτασε ή μάλλον τον έφτασαν σηκωτό οι τρεις νεότεροι καλόγεροι στα χέρια, μαζί με την καρέκλα του, και τον αποθέσαν χαμογελαστό και τρεμάμενο στην κεφαλή του τραπεζιού. Του φορέσανε και μια εσοχή στο βράχο, στην άλλη άκρη του γκρεμού, βέβαια, και χαιρέτησα τον ουραγό Αλβανό που πεζός έτρεχε ξωπίσω τους φωνάζοντάς τα στη γλώσσα του. Πιο πάνω έξι επτά λιγότερο τυχεροί συμπατριώτες του αγκομαχούσαν και, μάλλον, βρίζανε στη γλώσσα τους κουβαλώντας ένα τεράστιο πατόξυλο καστανιάς για το κυριακό της σκήτης. Δεν τόλμησα να τους πω πως ήμουνα ο μηχανικός του έργου, μπας και με θεωρήσουν υπεύθυνο για τη συμφορά τους. Ένας συρμός, πιο πάνω, άδειος αυτή τη φορά, κατέβαινε γοργά για τον αρσανά. Μπροστάρης του καβάλα στο πρώτο μουλάρι ένας φίλος καλόγερος από τη Μικρή Αγία Άννα, με το κινητό στο αυτί, έδινε οδηγίες στο τηλέφωνο και στα μουλάρια. Μου είπε πως στο κελί με περιμένανε και βιαστικά τράβηξε για τον αρσανά. Θυμήθηκα τα κορίτσια μου. Ήταν η ώρα τους να γυρίσουν από τα σχολεία τους, γυμνάσιο και λύκειο, και τηλεφώνησα σπίτι. Όλα καλά και η μαμά, που γύρισε νωρίς, ετοίμαζε φαγητό. Λίγο πιο κάτω από το κυριακό ένας μοναχικός Αλβανός με το μουλάρι του λουφάριζε στη βρύση. Κοντοστάθηκα να ξαποστάσω. Ήταν συμπαθέστατος, χαμογελαστός και ορεξάτος για κουβέντα. «Εσύ πώς και δεν πήγας να καταταγείς στον UCK...», τον πείραξα κι εκείνος με αποστόμωσε με την ειλικρίνειά του: «Γιατί να πάω; Εγώ έχω δουλειά εδώ!»

Το βράδυ, παρ' όλες τις προτάσεις, προτίμησα τον ξενώνα της σκήτης. Το πρωί πάλι στο έργο και το μεσημεράκι με το καραβάκι της γραμμής στον διπλανό αρσανά της Αγίας Άννας. Στη θέα του κυριακού της να δεσπόζει τετρακόσια μέτρα ψηλά ένιωθα πάντα ένα σφίξιμο, δύσες φορές κι αν είχα ανέβει. Όλο έλεγα πως κάθε φορά θα 'τανε η τελευταία. Έμπλεξα... Ήξερα πόσο με χρειάζονταν και κάποιοι εκεί, δυστυχώς με σκλάβωσαν με την καλοσύνη τους. Τετρακόσια μέτρα ανηφόρα μόνο σκαλάκια, κάποιες χιλιάδες. Μου πρόσφεραν, βέβαια, πάντα μουλάρι, αλλά ούτε που το συζητούσα.

Κάποτε είχα ανέβει και άντεξα δεν άντεξα δέκα λεπτά πάνω του. Βλέποντας τον γκρεμό να χάσκει κάτω από τα πόδια μου και το μουλάρι να ισορροπεί στην άκρη του πήδηξα έντρομος και δεν ξαναέβηκα.

Έκανα λοιπόν την καρδιά μου πέτρα κι όρχισα να μετράω τα σκαλάκια. Κατακάλκαρι και η ζέστη αφόρητη. Ο ήχος από τα κουδουνάκια με προειδοποίησε πως πλησίαζε ο πρώτος συρμός. Καμιά δεκαριά μουλάρια, δεμένα το ένα πίσω από το άλλο τραβούσαν την ανηφόρα φορτωμένα με υλικά ή τρόφιμα. Βρήκα μια εσοχή στο βράχο, στην άλλη άκρη του γκρεμού, βέβαια, και χαιρέτησα τον ουραγό Αλβανό που πεζός έτρεχε ξωπίσω τους φωνάζοντάς τα στη γλώσσα του. Πιο πάνω έξι επτά λιγότερο τυχεροί συμπατριώτες του αγκομαχούσαν και, μάλλον, βρίζανε στη γλώσσα τους κουβαλώντας ένα τεράστιο πατόξυλο καστανιάς για το κυριακό της σκήτης. Δεν τόλμησα να τους πω πως ήμουνα ο μηχανικός του έργου, μπας και με θεωρήσουν υπεύθυνο για τη συμφορά τους. Ένας συρμός, πιο πάνω, άδειος αυτή τη φορά, κατέβαινε γοργά για τον αρσανά. Μπροστάρης του καβάλα στο πρώτο μουλάρι ένας φίλος καλόγερος από τη Μικρή Αγία Άννα, με το κινητό στο αυτί, έδινε οδηγίες στο τηλέφωνο και στα μουλάρια. Μου είπε πως στο κελί με περιμένανε και βιαστικά τράβηξε για τον αρσανά. Θυμήθηκα τα κορίτσια μου. Ήταν η ώρα τους να γυρίσουν από τα σχολεία τους, γυμνάσιο και λύκειο, και τηλεφώνησα σπίτι. Όλα καλά και η μαμά, που γύρισε νωρίς, ετοίμαζε φαγητό. Λίγο πιο κάτω από το κυριακό ένας μοναχικός Αλβανός με το μουλάρι του λουφάριζε στη βρύση. Κοντοστάθηκα να ξαποστάσω. Ήταν συμπαθέστατος, χαμογελαστός και ορεξάτος για κουβέντα. «Εσύ πώς και δεν πήγας να καταταγείς στον UCK...», τον πείραξα κι εκείνος με αποστόμωσε με την ειλικρίνειά του: «Γιατί να πάω; Εγώ έχω δουλειά εδώ!»

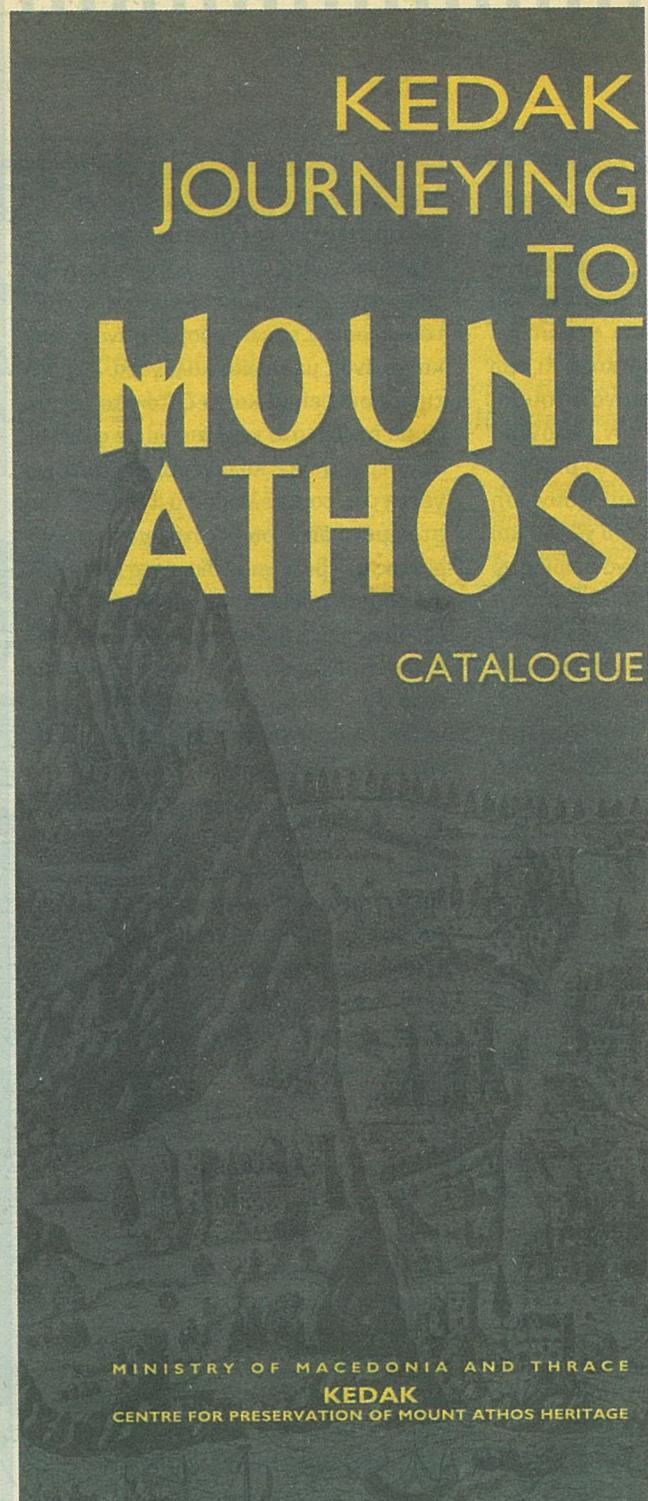
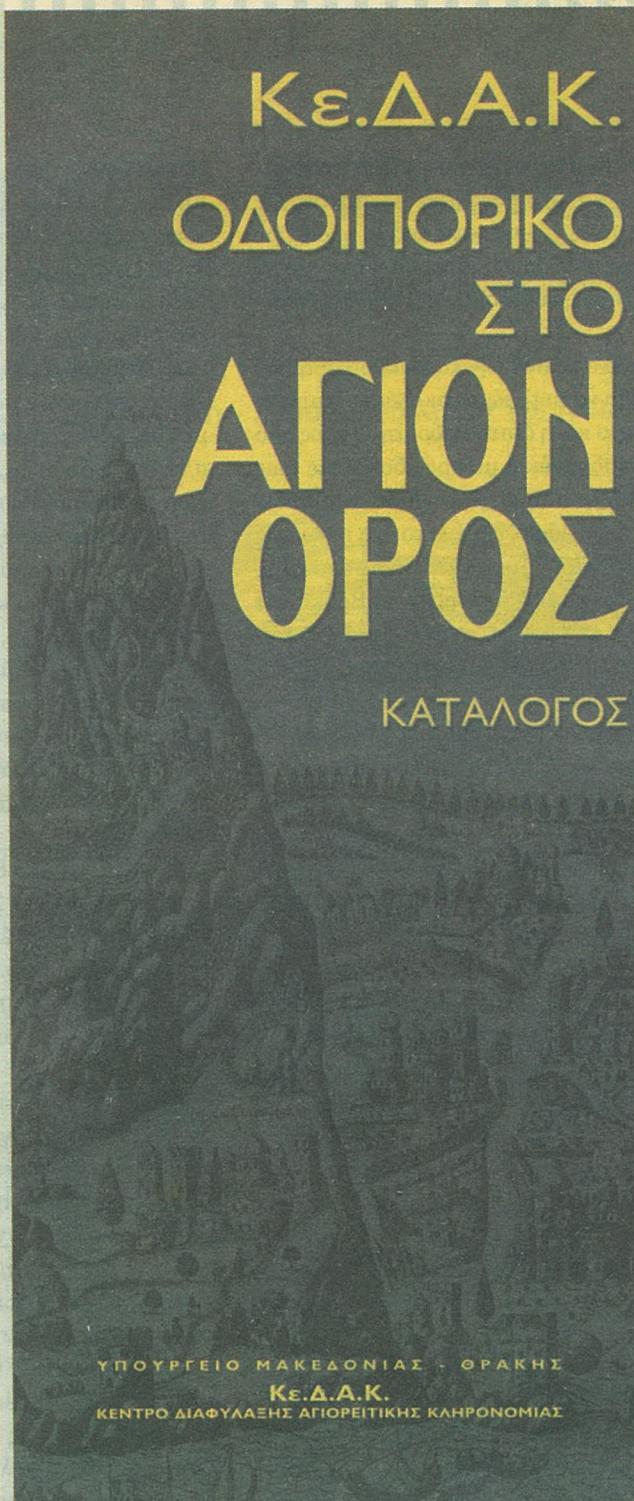
το κελί που έφαχνα. Με δέχθηκαν με αγάπη σαν να 'μουν ο ξενιτεμένος αδελφός τους κι ας με έβλεπαν για πρώτη φορά. Το κτίσμα μικρό, η κουζίνα και η τραπέζια υπάθρια, πρόχειρα σκεπασμένα με ένα στέγαστρο, και εγώ εκτός του γέροντα μέτρησα καμιά δεκαριά καλογέρια, χώρια από αυτόν που συνάντησα με το μουλάρι. Φαντάστηκα πως μένανε σε διπλανά κελιά και είχαν κάποια σύναξη ή γιορτή. Με διέψευσαν. «Και πώς χωράτε; Έχετε για όλους κρεβάτια;», ρώτησα αμήχανος. Μου απάντησαν καταφατικά. «Και όταν έρχεται κανένας ξένος;», συνέχισα. «Πολύ απλό, του δίνουμε τα δικά μας κι εμείς κοιμόμαστε στην αυλή», με αποτέλειωσαν οριστικά. Ήδη υπήρχαν τρεις λαϊκοί στη συντροφιά και περιμέναν άλλους δύο από τα Καυσοκαλύβια. Μια απίθανη, γλυκιά και ευτυχισμένη οικογένεια.

Μετά τη δουλειά ξεκίνησα κοντά σούρουπο για την Αγία Άννα και το κελί του φίλου μου. Είδα κι έπαθα να τους πείσω πως έπρεπε να πάω γιατί του το 'χα υποσχεθεί, όσο κι αν επέμεναν πως μου είχαν ήδη κρατήσει το καλύτερο κρεβάτι.

Το πρωί, μετά από μια γρήγορη επισκεψη πάλι στο έργο του κυριακού, ξεκίνησα για τον αρσανά. Με το καραβάκι βρέθηκα στη Δάφνη και πήγα για καφέ στον καινούργιο ξενώνα μας, απέναντι από την προβλήτα, μέχρι να πάρω το πλοίο της συγκοινωνίας. Καθώς, αργότερα, στεκόμουν στην ουρά για το τελωνείο, συνάντησα τον νεαρό καλόγερο από το κελί στης Καρυές που ερχόταν από έξω. Μου είπε πως ο γέροντάς του πέθανε αιωνόβιος, γαλήνια πριν μερικούς μήνες. Προσπάθησε να με ειδοποιήσει για την κρεμαστή, αλλά έλειπα για διακοπές.

Σε κάποια ενδιάμεση στάση του πλοίου ανέβηκε και ο συνάδελφος και συνεπιβάτης στο αυτοκίνητο. Έτσι που τον έβλεπα στην πρύμνη του πλοίου στο φθινοπωρινό απομεσήμερο με φόντο τα λευκά απόνερα και τον γέρικο Άθω στο βάθος, πρόσεξα πόσο άσπρος και αυτός και του το είπα. Κι εκείνος χαμογελαστός, όπως πάντα, μου απάντησε «κι εσύ, Γιωργή μου».

Στην Ουρανούπολη, στο δημοτικό πάρκη, μας περίμενε το καινούργιο μου Citroen. Στο δρόμο πάσσαμε πάλι την ατέλειωτη κουβέντα από κει που την αφήσαμε στον ερχομό, αλλά αυτή τη φορά δεν μπερδευτήκαμε. Άλλωστε τώρα βιαζόμασταν κι οι δύο να φτάσουμε σπίτια μας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ
ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ